

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ZORBALIK DÜZEYLERİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Engin Dilmaç

Zonguldak 2014

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ZORBALIK DÜZEYLERİNİN BAZI
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Engin Dilmaç**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Saime Sayın**

Zonguldak 2014

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalında 2008628204009 numaralı Engin Dilmaç'ın hazırladığı “Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 23/06/2014 Pazartesi günü saat 15:30’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan _____

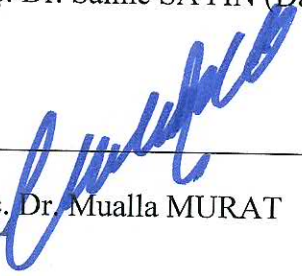
Doç. Dr. Aycan ÇİÇEK SAĞLAM

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Saime SAYIN (Danışman)

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Mualla MURAT

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../2014

Doç. Dr. Hakan SARIBAŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi
Tez Yazarı	: Engin Dilmaç
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Saime Sayın
Tez Türü, Yıl	: Yüksek Lisans Tezi, 2014
Sayfa Adedi	: 171

Bu araştırmada Zonguldak il merkezindeki 9 liseden toplanan verilerle lise öğrencilerinin, “Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği” Zorba ve Kurban ölçümlerinin öğrenim gördükleri okula, cinsiyete, yaşa, anne ve babanın eğitim düzeyine, akademik başarılarına, aile içinde şiddet kullanımına ve anne babanın okula gelme sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Zonguldak il merkezindeki 9 farklı lisede öğrenim görmekte olan 596 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma 2012-2013 öğretim yılı bahar döneminde yapılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek üzere araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu ile Genç (2007) tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerden Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Araştırmada hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Zorbalık Türü, Saldırganlık, Okul Şiddeti

ABSTRACT

Institution : BEÜ, Graduate School of Social Sciences, Department of Education Programs and Teachings.
Title : Some Variables of High School Students with Respect to the Investigation of the Level of Bullying
Author : Engin Dilmaç
Adviser : Asst. Prof. Dr. Saime Sayın
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2014
Total Number of Pages : 171

This study consist of 596 students from 9 different high school and aims to show if; the school they attend, gender, age, the education level of their parents, academic achievement, violence within the family and the frequency of the parents' coming to school has any effect in their "Bullying Scale". This study was conducted during the spring term of 2012-2013 academic year.

To determine the characteristics of the students the "Personal Information Form" developed by the researcher and the "Bullying Diagnostic Scale" developed by Genç (2007) was used. For the analysis of the data the nonparametric statistical methods of Mann Whitney U and Kruskal Wallis H Test was used. In the research the significance level was accepted .05.

Keywords: Bullying, Types of Bullying, Aggression, School Violence

ÖNSÖZ

Öğrencilerin güvenli bir ortamda eğitim almaları hem aileler hem de toplum için çok önemlidir. Öğrencilerin okul ortamında da ailenin sağladığı güven, huzur ve sevgi ortamında yetişmeleri, sağlıklı yetişmiş bireylerin topluma kazandırılmasını ve sağlıklı bir toplumun oluşmasını sağlayacaktır.

Bireyleri şiddet ve baskı ortamından uzakta yetişmiş bir toplumda saldırganlık ve şiddet vakaları en aza indirgenecektir. Şairin; ‘Dünyayı güzellik kurtaracak, bir insanı sevmekle başlayacak her şey...’ diyerek hayal ettiği güzel bir dünya, güzel bir toplum ancak; şiddet ve baskıdan arınmış bireylerle oluşturulabilir.

Bu çalışmada akran zorbalığı çeşitli değişkenler açısından araştırılmış, var olan durumun tespiti amaçlanmıştır. Sonrasında yapılabilecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur. Gerekli çalışmaların yapılarak öğrencilerin güvenli bir okul ortamına kavuşmalarına yardımcı olması umut edilmektedir.

Yüksek lisans başvurumla başlayıp bu çalışma ile sona erecek öğrenme serüvenim boyunca destek olanları ve emeği geçenleri burada anmak isterim:

Bu çalışmanın hiçbir aşamasında desteğini esirgemeyen, anlayışlı ve yardımsever kişiliğini, sonsuz sabrını ve anlayışını her zaman gösteren, tüm hayatım boyunca saygı ve sevgi duyacağım çok değerli tez danışmanım Sayın Yard. Doç. Dr. Saime Sayın’a; bundan sonraki öğrenme serüvenlerim için ilham kaynağı olan, ufuk açan destekleri için Sayın Doç. Dr. Aycan Çiçek Sağlam’a ve Sayın Yard. Doç. Dr. Mualla Murat’a, yeni fikirleri, ilgisi ve desteği için Bilgisayar Mühendisi Yiğitcan Kutay Güler’e

Hayatımın her döneminde olduğu gibi bu çalışmanın oluşum sürecinde de maddi ve manevi anlamda yanımda olan, hayatımı kolaylaştıran, sevgilerini hiç esirgemeyen aileme ve eşime; verilerin elde edilmesi aşamasında yardımlarını esirgemeyen öğretmen arkadaşlarıma ve idarecilere; yüksek lisans eğitimimin başvuru aşamasından son anına kadar teşvik ve yardımlarını esirgemeyen herkese en içten duygularıyla teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. PROBLEM DURUMU	5
1.1. Problem.....	5
1.2. Tanımlar.....	7
1.3. Sayıtlar.....	8
1.4. Sınırlılıklar	8
1.5. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	8
2. İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMALAR	12
2.1. Kuramsal Çerçeve	12
2.1.1.Saldırganlık	12
2.1.2. Şiddetin Tanımı	18
2.1.3. Şiddet Türleri.....	20
2.1.4. Okul Şiddeti	22
2.1.5. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık.....	22
2.1.6. Zorbalık.....	24
2.1.7. Zorbalıkta Roller	28
2.1.7.1. Kurbanlar.....	29
2.1.7.2. Zorbalar	31
2.1.7.3. Zorba-Kurbanlar	32

2.1.7.4. İzleyiciler.....	33
2.1.8. Zorbalık Türleri	34
2.2. İlgili Araştırmalar	35
2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	35
2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar	40
3. YÖNTEM	55
3.1. Araştırma Modeli	55
3.2. Evren ve Örneklem.....	55
3.3. Veri Toplama Araçları.....	56
3.3.1. Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği (Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği)	56
3.3.2. Kişisel Bilgi Formu	59
3.4. Verilerin Toplanması.....	59
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	59
4. BULGULAR VE YORUM.....	61
4.1. Lise Öğrencilerinin, Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	61
4.2. Lise Öğrencilerinin, Cinsiyete Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	86
4.3. Lise Öğrencilerinin, Yaşlarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	97
4.4. Lise Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	103
4.5. Lise Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	114
4.6. Lise Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	120
4.7. Lise Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	126
4.8. Lise Öğrencilerinin Ailelerinde Şiddete Başvurma Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	131

4.9. Lise Öğrencilerinin Velilerinin Okula Geliş Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	142
SONUÇ VE ÖNERİLER	151
KAYNAKÇA.....	155
EKLER.....	169
Ek 1: Kişisel Bilgi Formu.....	169
Ek 2: Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği	170

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 2.1: Dünya Sağlık Örgütünce Belirlenen Şiddet Türleri.....	21
Şekil 2.2: Saldırganlık, Zorbalık ve Şiddet Kavramları Arasındaki İlişki.....	23
Şekil 2.3: Zorbalık Sürecinde Ortaya Çıkan Roller	29

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: Rigby'nin Zorba Davranışa Yönelik Sınıflandırması.....	34
Tablo 2.2: Zorbalık Türleri	35
Tablo 3.1: Araştırma Kapsamına Alınan Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı	56
Tablo 3.2: Ölçek Maddeleri ve Alt Ölçeklere Göre Faktör Yükleri	58
Tablo 4.1: Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Okula Göre Zorbalık Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	62
Tablo 4.2: Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Zorbalık Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları	87
Tablo 4.3: Lise Öğrencilerinin Yaşlarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	98
Tablo 4.4: Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	105
Tablo 4.5: Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	115
Tablo 4.6: Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	122
Tablo 4.7: Lise Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları.....	127
Tablo 4.8: Lise Öğrencilerinin Ailelerinde Şiddete Başvurma Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	132

Tablo 4.9: Lise Öğrencilerinin Velilerinin Okula Geliş Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları	143
---	-----

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 4.1: Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba.....	66
Grafik 4.2: Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban.....	67
Grafik 4.3: Sözel Zorbalık-Zorba	69
Grafik 4.4: Sözel Zorbalık-Kurban.....	70
Grafik 4.5: Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba	73
Grafik 4.6: Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba	74
Grafik 4.7: Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba.....	76
Grafik 4.8: Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban	77
Grafik 4.9: Duygusal Zorbalık-Zorba	78
Grafik 4.10: Duygusal Zorbalık-Kurban.....	79
Grafik 4.11: Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba.....	81
Grafik 4.12: Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban	82

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Akademik Başarı
AED	: Anne Eğitim Düzeyi
Akt.	: Aktaran
BED	: Baba Eğitim Düzeyi
f	: Sıklık (frekans)
İOM	: İlkokul Mezunu
KBF	: Kişisel Bilgi Formu
KİDÖ	: Kişilik Değerlendirme Ölçeği
LM	: Lise Mezunu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
n	: Örneklem Büyüklüğü
OOM	: Ortaokul Mezunu
OY	: Okur-Yazar
OYD	: Okur-Yazar Değil
p	: Önem Düzeyi
sd	: Serbestlik Derecesi
SED	: Sosyo-Ekonomik Düzey
SPSS	: Statistical Packages for Social Sciences
U	: Test İstatistiği
ÜM	: Üniversite Mezunu
χ^2	: Khi-kare
YO	: Yüksek Okul

GİRİŞ

Çocuk, yaşama hazırlandığı birinci evrede zamanının büyük çoğunluğunu ailesiyle geçirir. Ailenin korumasında ve güvenliğindeki çocuk, bireysel gelişimini sağlıklı biçimde devam ettirir. Oyun arkadaşlığından başlayarak toplumsallaşma süreci de başlamış olur. Çocuğun bireysel gelişiminde ve eğitiminde yalnızca aile değil; toplum da önemli bir rol üstlenmektedir. Okul öncesi dönemde ve okul döneminde çocukların sosyalleşmesini etkileyen önemli faktörlerden biri olan akran ilişkileri (Metin-Aslan ve Tuğrul, 2014:60-77) çocuğun sosyal yönden gelişimine eşlik ederken; toplumsal ilişkilerine de öncülük eder ve çocukların doğru davranışlarda bulunması açısından çok önemlidir (Gültekin-Akduman 2007:1).

Okul döneminin başlaması ile çocuğun önünde daha geniş bir sosyalleşme alanı açılır. Okul, çocuk için toplum tarafından oluşturulan ilk kendini deneme yeridir. Eğitim ve öğretim süreci çocukları başarılı bir toplumsallaşmaya ulaştırma sürecidir. Okulların ve genel olarak eğitim sistemlerinin temel işlevi, sürekli değişen bir dünyada özgür, eleştirel düşünebilen, sorumluluk sahibi, sosyal sorunlara duyarlı ve demokratik değerlere sahip bireyler yetiştirmektir (Şisman vd., 2010:167-182). Bunun doğal sonucu olarak, okulun bu işlevini herhangi bir nedenle yerine getirememesi, bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir (Gültekin-Akduman 2007:8).

Ergenlerin okul iklimine ilişkin algıları hem öğretmenleriyle ve diğer öğrencilerle olan iletişimleriyle hem de okuldaki eğitici, öğretici faaliyetlerle şekillenmektedir (Bayar ve Uçanok, 2012b:101-114). Okullarda öğrenciler için güvenli bir ortam ve olumlu bir okul iklimi oluşturulmalıdır. Okullar ve toplum birbirinin aynasıdır. Günümüzde okul güvenliğinin önündeki en ciddi sorun şiddettir. Güvenliği sağlanmış, olumlu okul iklimi oluşmuş okullarda geçirilen yaşantılar; çocuk ve gençlerin sosyalleşmesi, sosyal beceriler geliştirmesi, fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, sağlıklı, bağımsız birer yetişkin olmaları açısından önemli katkılar sağlamaktadır (Totan ve Yöndem, 2007:53-68).

Çocuklar aileyle geçirdiği zamandan çok daha fazlasını okulda ve akran çevresinde geçirmektedir. Çocukların ve gençlerin akranlarıyla olan yaşantılarındaki sosyal etkileşimin olumlu taraflarının yanında olumsuz taraflarının da olduğu görülmektedir (Bayar ve Uçanok, 2012a:2337-2358; Yavuzer, 2011:43-61).

Zorbalık çocuklukla başlamaktadır. Ancak uzun yıllar büyüme sürecinin bir parçası olarak görülmüştür. “Çocuktur, yapar.” önermesinin aslında hiç de masum olmadığını araştırmalar göstermiştir. Yapılan araştırmalarda okul öncesi dönemdeki çocukların zorbalık davranışlarının en fazla oyun sırasında görüldüğü ortaya çıkmıştır (Fekkes vd., 2005:81-91; Baldry ve Farrington 1999:423-426). Zorbalık, ana sınıfında başlayıp ergenliğin son dönemlerine kadar çeşitli evrelerde ve boyutlarda yaşanabilmektedir.

Zorbalık davranışlarına maruz kalanların gelişimi incelendiğinde okul öncesi dönemde zorbalık davranışlarını gösteren veya zorbalığa maruz kalan çocukların ileriki yıllarda da bu davranışlarını devam ettirebildikleri belirlenmiştir (Gillies-Rezo ve Bosacki, 2003:163-177; Hanish vd., 2005:2-19).

Ergenin toplumsallaşmasında ailesinden sonra en önemli ortam okuldur (Özgür vd., 2011:53-60). Ergenlik döneminde arkadaşlık kurumu en üst düzeye ulaşmaktadır. Bu da ister istemez ailenin çocuk üzerindeki etkisini azaltmaktadır. Ergenin bir grup tarafından kabul görmesi; onun kimliğini bulabilmesi ve toplumda yer edinebilmesi için gereklidir. Bu çağ ergenin hem toplumsal nitelik kazandığı, hem de kişiliğini kazandığı bir arayış dönemidir (Gültekin-Akduman 2007:2). Toplumda baskın olarak var olan değerler ve inançlar, okullarda da öğretilir. Okul döneminin başlaması, çocuğun sosyal gelişiminde başrolü, toplumun çok farklı sosyo-kültürel yapısından gelen akranlarıyla bir arada bulunduğu okulun yani toplumun yazılı olmayan müfredat kurallarının alması demektir. Toplumla uyumlu, mutlu ve üretken bireyler olmanın yolu eğitim kurumlarından geçmektedir (Özgür vd., 2011:53-60).

Lise çağına gelen ergen artık toplumun bir parçası olmak için gün saymaktadır. Liseler bu sebeple zorbalığın önlenmesi ve oluşabilecek tahrifatın ortadan

kaldırılması için son fırsattır. Lise dönemini önemli yapan ise; bu kademedeki öğrenim gören öğrencilerin ergenlik dönemini yaşıyor olmalarıdır. Okulda zorbalığa maruz kalan yetişkin aday bireylerde kısa dönemde ciddi fiziksel ve duygusal örselenme oluşmaktadır. Bu durum; öğrencilerin akademik, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Birey yetişkinliğe ulaştığı zaman bile kişilik yapısında ve eğilimlerinde zorbalığın olumsuz etkilerini taşıyabilmektedir (Olweus 2005'ten Akt. Hilooğlu ve Cenkseven-Önder, 2010:1159-1173; Pelendecioğlu, 2011:4).

Zorbalar da kurbanlar kadar zorbalığın etkilerini hayatlarında hissetmektedirler. Her iki durumun da sağlıksız olduğu ortadadır. Kısır döngü de bu noktada başlamaktadır. Şiddet ortamında büyüyen bireylerin gelecekte de şiddet olaylarına karıştığı bilinmektedir. Şiddetin yaşandığı bir aile ortamında bulunmak ileriki dönemde şiddeti uygulayan olmada etkindir (Ayan, 2007:206-214). İlkokul döneminde dört ya da daha fazla zorbalık olayına karışmış çocukların, yetişkin olduklarında suça eğilimlerinin fazla olduğunu, zorbalıkta bulunan erkeklerin 24 yaşına geldiklerinde % 60'ının en az bir kez yasal suç işlediklerini, % 35-40'ının iki veya üç kez yasal bir suça karıştıklarını saptanmıştır (Olweus, 1993'ten Akt. Pişkin, 2002:531-562).

Lise, bireyin toplum hayatına katılmadan önceki son durağıdır. Türk eğitim sisteminde 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmesi ile (4+4+4 sistemi) tüm bireylerin okullardan geçtiği/gececeği de düşünüldüğünde tehlikenin ne kadar büyük olduğu ve çözümün de yine okullardan geçtiği görülecektir. Geleneksel eğitim sisteminde okulların görevi sadece öğrencilerin akademik başarılarıyla sınırlıyken, çağdaş eğitim sisteminde okullar, akademik başarının yanında öğrencilere bedensel, duygusal ve sosyal beceriler kazandırma gibi bazı önemli görevleri de üstlenmişlerdir (Pişkin ve Ayas, 2011:1-23).

Bu çalışmayla lise öğrencileri arasındaki zorbalık türlerinin tespit edilmesi, zorbalık türlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenerek durum tespiti yapılması ve çözüm için öneriler sunulması amaçlanmaktadır.

Bu bölümde ilk olarak akran zorbalığı, akran zorbalığının türleri, zorbalığa etki eden faktörler ile ilgili kuramsal çerçeveye ardında da ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1. PROBLEM DURUMU

1.1. Problem

Bu araştırmada “Lise öğrencilerinin, Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Zorba ve Kurban ölçümleri öğrenim gördükleri okula, cinsiyete, yaşa, anne ve babanın eğitim düzeyine, aile içinde şiddet kullanımına, anne-babanın okula gelme sıklığına ve akademik başarılarına göre farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Alt Problemler

Yukarıda tanımlanan probleme cevap aramak amacı ile aşağıdaki alt problemler oluşturulmuştur.

1. Lise öğrencilerinin, öğrenim gördükleri okullara göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. Lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Lise öğrencilerinin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

4. Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel

Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

5. Lise öğrencilerinin baba eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

6. Lise öğrencilerinin sosyo-ekonomik düzeyleri (SED)'ne göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

7. Lise öğrencilerinin anne babalarının okula gelme durumlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

8. Lise öğrencilerinin anne babalarının aile içinde şiddete başvurma sıklıklarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

9. Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinden (Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık) elde edilen ZORBA ve KURBAN ölçümleri istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.2. Tanımlar

Bu araştırmada geçen kavramların bazılarının tanımları aşağıda verilmiştir:

Bakanlık: Milli Eğitim Bakanlığı.

Zorba: Fiziksel, sözel ve psikolojik saldırıda bulunan, rahatsız etmeyi amaç edinen ve bundan haz alan birey ifade edilmektedir.

Zorbalık: Kasıtlı, tekrarlanan, herhangi bir tahrik unsuru olmadan ortaya çıkan saldırgan davranıştır.

Okul Zorbalığı (Akran Zorbalığı): Bazı öğrencilerin kasıtlı ve sürekli olarak kendilerinden daha güçsüz öğrencileri rahatsız etmesine neden olacak biçimde gösterdikleri olumsuz davranışlardır. Bu çalışmada, ölçme aracı ile tanımlanan olumsuz davranışları ifade etmektedir (Genç, 2007:30-31).

Mağdur (Kurban): Zorba davranışlara uğrayan veya hedef olan kişidir. Okulda akranları tarafından zorbalık davranışlarına maruz bırakılan ve ölçme aracının zorba davranışlara maruz kalmaya ilişkin maddelerinin “hiçbir zaman” seçeneği dışındaki maddelerini işaretleyen öğrencilerdir (Genç, 2007:30-31).

Şiddet: Bireyin karşı karşıya bırakıldığı; fiziksel, ruhsal ya da bilişsel sağlıklarına zarar veren ve gelişimlerini olumsuz etkileyen tutum ve davranışların tümüdür. Bu davranışlar dövme, yaralama gibi fiziksel olabileceği gibi, reddetme, yalnız bırakma, baskı, sevgiden ve uyarandan yoksun bırakma, aşağılama, tehdit, suçlama, yok sayma, özellikle çocuk için yaşına ve özelliklerine uygun olmayan beklentiler içinde olma gibi duygusal biçimlerde de olabilir (Genç, 2007:30-31).

Saldırıcılık: Öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen; fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır.

1.3. Sayıtlar

Araştırmaya katılan öğrenciler uygulanan veri toplama araçlarını (Kişisel Bilgi Formu ve Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği) içtenlikle ve doğru olarak yanıtlamışlardır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın evreni 2012-2013 eğitim-öğretim yılı bahar dönemi, Zonguldak il merkezindeki 7 farklı türdeki (fen lisesi, Anadolu lisesi, Anadolu öğretmen lisesi, imam hatip lisesi, ticaret meslek lisesi, endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi) 9 lisenin 9.-10.-11. ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Saldırganlık ve şiddet olayları ortaöğretim çağındaki öğrencilerde eskiden beri var olan bir olgudur. Genellikle hakaret, sözlü tehdit, bazen de fiziksel saldırı şeklinde gelişen okullardaki şiddet olayları, 1990'lı yılların ortalarından itibaren kamuoyunu ciddi biçimde meşgul etmeye başlamıştır (Pelendecioğlu, 2011:1). Yazılı ve görsel medyaya yansıyan şiddet olaylarının sonucunda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de okul şiddeti kavramı ciddi biçimde araştırılmaya başlanmıştır (İnan, 2005:161-170; Avcı, 2006:2; Başaran, 2008:1; Altuntaş, 2011:382-397; Haskan-Avcı ve Yıldırım, 2014:157-168).

Avrupa Konseyi tarafından Milli Eğitim Bakanlığının da katılımıyla gerçekleştirilen 2002 yılındaki "Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele için Yerel Ortaklıklar" (MEB, 2002) adlı konferansın sonuç bildirgesinde; okulda şiddet ve zorbalığın ulusal bir sorun olduğu ortaya konmuştur. Kamuoyu ve ilgili tarafların okulda zorbalık olgusunun farkına varmalarının önemi üzerinde durulmuş, değişik biçimlerde ortaya çıkan şiddet ve zorbalık olaylarıyla etkili biçimde mücadele edilmesi ve çözüm için çalışmaların yapılmasının zorunluluk olduğu belirtilmiştir.

Son yıllarda özellikle okullardaki şiddet ve zorbalık olaylarına olan ilgi artmıştır. Bunun nedeni olarak da insan hakları ve çocuk hakları ile ilgili bilincin artması, çocuk ve gençlerde gözlenen intihar olayları, medyaya yansıyan okul şiddeti haberleri gibi etkenler sıralanmaktadır (Smith ve Brain, 2000:1-9).

MEB, okullarda artan şiddet olaylarından sonra 2006 yılında “Okullarda Şiddetin Önlenmesi Eylem Planı” için kapsamlı bir çalışma yapmıştır (MEB, 2006:1-60). Bakanlık, “Okullarda Şiddetin Önlenmesi Eylem Planı” için tüm okulların çalışma yapmasını sağlamıştır. 20.09.2007 tarihinde İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı “Okullarda Güvenli Ortamın Sağlamasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Arttırılmasına İlişkin İşbirliği Protokolü” imzalanmış ve 21.01.2009 tarih ve 2009/9 sayılı genelge ile okullarda şiddetin önlenmesi amacıyla yeni düzenlemelere gidilmiştir (MEB, 2009).

Bu çalışmalara rağmen durumun ne kadar çarpıcı boyutlara ulaştığını Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) Gençlik İstatistikleri 2011 yılı verileri ortaya koymaktadır: Birini öldürme suçu yetişkin erkekler arasında % 2.1 iken, genç erkekler arasında % 2.8 oranında; yetişkin kadınlar arasında % 1.6 iken genç kadınlar arasında % 3.5 oranındadır. Şiddete dayalı vakaların yetişkinlere kıyasla gençler arasında daha fazla olduğu görülmektedir (TÜİK, 2013:1-176).

TÜİK verileri sürecin son halkasıdır. Durum o noktaya ulaşmadan, okul döneminde şiddet ve zorbalık olaylarını önlemek, topluma daha sağlıklı bireylerin kazandırılmasını sağlayacaktır. Okul şiddeti genel bir tanımlama olarak kullanılsa da aslında saldırganlığın farklı boyutları ile karşı karşıyayız. Okul şiddeti dışında okul zorbalığı, okullardaki en ciddi problemlerden biridir. Okul şiddeti daha çok tekrarlanmayan, fiziksel, zarar verme amaçlı saldırganlık için kullanılmaktadır. Okul zorbalığı ise; fiziksel saldırıdan aşağılamaya, lakap takmaya, dedikodu yapmaya kadar farklı düzeylerde gerçekleşebilmektedir. Buna bağlı olarak kurban sayısı her geçen gün artmaktadır.

Gazetelerde, internet sitelerinde, görsel medyada her gün okul şiddeti haberleri yer almaktadır. Türkiye’de okullarda şiddet olaylarının medyanın ilgisini çeker boyutlara eriştiği, özellikle okullardaki zorbalık olaylarının eğitim ve öğretimin kalitesini etkileyici boyutta olduğu rapor edilmeye başlanmıştır. Karaman-Kepenekci ve Çınkır (2006:193-204); Ankara ilinde yaptıkları bir araştırmada her üç öğrenciden birinin (% 35), düzenli olarak zorbalığa uğradığını tespit etmişlerdir. Süngü (2013:89-106) tarafından yapılan araştırmada; 26 Nisan 2006-20 Mart 2007 tarihleri arasında okullarda fiziksel şiddet

(yumruk, tekme, tokat vb.): 1839 olay, zorbalık, tehdit sataşma: 1267 olay, dedikodu, lakap takma: 537 olay tespit etmiştir. Çubukçu ve Dönmez (2014:44-59) ulusal yayın yapan 4 gazetede okullardaki okul şiddeti haberleri ile ilgili derleme çalışmaları sonucunda 2005 ile 2010 yılları arasında 149 olay tespit etmişlerdir.

Zorbalığın yaygınlığı konusunda Türkiye’de yapılan çalışmalardaki ilk bulgular ise konunun ciddiyetini gözler önüne sermeye yetmektedir: Dölek (2002:182); kurban öğrenci oranının 5. sınıf öğrencileri arasında yaklaşık % 31 olduğunu, 7. sınıf öğrencileri arasında % 24 ve 9.sınıf öğrencileri arasında ise % 11 olduğunu belirlemiştir. Kapçı (2004:1-13); öğrencilerin % 40 oranında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldıklarını rapor etmiştir. Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005:77-92); kurban öğrenci oranının % 9.3, zorba öğrenci oranının % 7.6, hem zorba hem de kurban öğrenci oranının % 6.4 olduğunu saptamıştır. Ayas ve Pişkin (2011:550-568) tarafından genel lise, endüstri meslek lisesi ve kız meslek lisesi öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada kurban öğrenci oranının % 20.5, zorba öğrenci oranının ise % 28.2 olduğu belirlenmiştir. Özdiñer-Arslan (2008:56) akran zorbalarını belirleme ölçeğine göre öğrencilerin % 11.1’inin zorbalık yaptığını (zorba), % 11.7’sinin zorbalığa maruz kaldığını (kurban) belirlemiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı; MEBBİS veri tabanına dayanarak, 2009, 2010 ve 2011 yıllarında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda sarkıntılık, taciz, hakaret ve tehdit gibi şiddet olayları nedeniyle 3181’i kız olmak üzere 9736 öğrenciye disiplin cezası verildiğini açıklamıştır (Delice, 2014:220-238). Milli Eğitim Bakanlığı Şiddeti Önleme Eylem planında da belirtildiği üzere okullarımızda şiddet olaylarının giderek arttığı ve yapılan araştırmaya yansıyan durumun dışında pek çok zorbalık olayının da yaşandığı belirtilmektedir (MEB, 2006:1-60).

Zorbalık; zorba, kurban, zorba-kurban hatta tanık olanlar üzerinde bıraktığı etki ile kısa ve uzun vadede öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Zorbalık olayının en masum tarafı olan zorbalığa tanık olanlar için bile; “bir şey yapmamış olmanın verdiği vicdani rahatsızlık” ergenlik çağındaki bireyi olumsuz etkileyebilmektedir. Pelendecioğlu (2011:24); zorbalığın hangi türü olursa olsun hem kurbanı, hem zorbayı, hem de

katılmayanları fiziksel, psikolojik, sosyal yönden kısa ve uzun süreli olarak olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Okulları öğrenciler için güvenli bir yer haline getirmek, öğrencinin kendini güvende hissetmesini; ailenin içinin rahat olmasını ve toplumun huzurunu da beraberinde getirecektir. Zorbalığa etki eden pek çok nedenden bahsedilmektedir. Şiddetin sonuçları daha kolay fark edilir iken zorbalığın kısa ve uzun vadeli sonuçları olmaktadır. Zorbalığa uğramanın ya da zorbalık yapmanın ileriki yaşlarda önemli ruh sağlığı problemleri de yaratabileceği göz önüne alındığında okullarda zorbalığın önlenmesi için her türlü adımın gerekli olduğu söylenebilir (Gökler, 2007:58).

Bu çalışmada Zonguldak il merkezindeki lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma ve arkadaşlarına zorbalık yapma davranışlarının hangi değişkenler tarafından etkilendiği; akran zorbalığının okul türüne, yaşa, cinsiyete, anne-baba eğitim durumuna bağlı olup olmadığı, akademik başarıya, velinin okulla ilgisine göre değişiklik gösterip göstermediğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Okulda gerçekleşen veya gerçekleşmesi muhtemel şiddet olayları için hala umut vardır. Bir toplumdaki tüm öğrencilerin belli bir süre eğitim sisteminin içinde yer aldığını düşünürsek; muhtemel okul şiddetini engellemek, gerçekleşen şiddet olaylarındaki mağdurların sağlıklı biçimde topluma kazandırılmasını sağlamak ancak; okul şiddetini tüm yönleriyle kavramakla mümkün olabilir.

Zorbalık, öğrencilerin okul yaşam kalitesini, okul iklimini etkileyen önemli bir sorundur. Zorbalığın gençlerin gelişim sürecinde kritik bir dönem olarak kabul edilen ergenlikte yaşanması gençler üzerinde daha büyük hasara yol açabilir. Akran zorbalığına uğrama ve zorbalık yapma nedenleri tespit edilirse bu türden olumsuz davranışların önüne geçebilir. Sonunda şekil değiştirerek şiddet ve saldırganlık gibi aşırı boyutlara ulaşabilecek toplumsal bir sorunu, başlangıç aşamasında tespit edip gerekli önlemleri almak söz konusu olabilecektir. Bu sayede ileriki yıllarda ortaya çıkması muhtemel ruh sağlığı problemlerinin ortadan kaldırılacağı ve yeni zorbalıkların yetişmesinin önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

2. İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde önce araştırmanın konusu ile ilgili kuramsal açıklamalara ardından yurt dışı ve yurt içi araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

Aşağıda saldırganlık, şiddet ve zorbalıkla ilgili açıklamalar yer almaktadır.

2.1.1.Saldırganlık

Saldırganlık insanla beraber ortaya çıkmış ve insanla beraber evrimleşmiş bir olgudur. İlgili literatür tarandığında saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramlarının birbiriyle ilgili olduğu ve sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. (Durmuş ve Gürkan, 2005:253-269; Koç, 2006:25; Arıman, 2007:21).

Saldırganlık ve şiddet insanlık tarihi kadar eski kavramlar olsalar da üzerinde uzlaşılabilmiş bir tanım da yoktur. Ancak saldırganlığın en kabul gören tanımı niyete önem veren tanımıdır. Buna göre, bir davranış bir başkasını incitmek, bir başka deyişle fiziksel ya da psikolojik olarak zarar vermek amacıyla yapılmışsa saldırgan bir davranış olarak nitelendirilir (Atalay, 2010:2).

TDK (2014) saldırganlığı; “Kötülük ya da yıpratma amacıyla bir kimseye karşı doğrudan doğruya silahlı ya da silahsız bir eylemde bulunma, bireyin kendi düşünce ve davranışlarını dıştaki direnmelere karşın, zorla karşısındakine benimsetme çabası” olarak tanımlamaktadır. Freedman vd., (1989:191); saldırganlığın en yalın tanımının “başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranış” olduğunu; ancak bu tanımın davranışta bulunan kişinin niyetini içermediğini; niyet dikkate alındığında ise saldırganlığın “başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış” olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler.

Saldırganlık, ‘Egemen olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici amaç taşıyan davranış’ olarak tanımlanır (Erten ve Adalı, 2001:143-164).

Saldırganlık; bireyin eğitim-öğretim sürecini doğrudan etkiler. Eğitim kalitesini arttırmak, güvenli okullar yaratmak için saldırgan tutumlar içeren şiddetin türlerini, aşamalarını, nedenlerini ve çocuklar üzerindeki etkilerini incelemek eğitimde üzerinde hassasiyetle durması gereken önemli bir olgudur.

Saldırganlık, tarih boyunca en ilkel topluluklardan, en uygar toplumlara varıncaya kadar dünyanın çeşitli yerlerinde ve insanlık tarihinin farklı dönemlerinde karşılaşılan bir sorundur. Çağımızda saldırganlığın daha da belirginleştiği, yaygınlaştığı ve şiddetli bir hal aldığı görülmektedir (Gökler, 2009:511-537). Son yıllarda, çocuk ve ergenler arasında saldırgan davranışların arttığını, okullar için şiddetin dikkat çekici bir problem olduğunu ve okul çağındaki birçok çocuk ve ergenin saldırganlık ve şiddetten dolayı mağdur olduğunu gösteren pek çok araştırma yapılmıştır (Tuzgöl, 2000:39-48; Ağlamaz, 2006:72-84; Ayan, 2007:206-214; Başaran, 2008:56-87; Günaydın, 2008:42-46).

Olweus (1991) 7-16 yaşlarındaki 130.000 öğrenciyi inceleyerek gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin % 5-9'unun düzenli olarak saldırıya ve şiddete uğradığını rapor etmiştir. İngiltere'de yapılan bir başka çalışmada 11-16 yaşlarındaki 4700 gencin % 75'inin fiziksel olarak saldırıya uğradığı saptanmıştır (Akt. Yavuzer, 2011:43-61).

Genel olarak ikisinin de altında yatan dürtü saldırganlık olsa da şiddet ve zorbalık yalnızca fiziksel saldırı yönüyle benzerlik göstermektedir.

Okullarda ortaya çıkan saldırganlık türlerini Moeller (2001), çeşitli kategorilerde sıralamıştır. Bunlar;

1-Düşük Düzeyde Saldırganlık: Kötü sözler söyleme, itme, dürtme, olumsuz sözler içeren duvar yazıları yazma ve hırsızlık yapma gibi davranışları kapsamaktadır.

2-Taşınmaz Mala Karşı Saldırganlık (Vandalizm): Okulda kullanılan mallara kasıtlı olarak zarar verme, yangın çıkarma gibi okullarda ciddi zararlar ortaya çıkaran eylemler olarak tanımlanmaktadır.

3-Tehditler: Öğrencinin diğer bir öğrenciyi açık bir şekilde tehdit etmesi durumunu içerir. Öğretmenlerin raporuna göre okullarda çok fazla yaşanan durumlardan bir tanesidir.

4-Fiziksel Saldırganlık: Alay etme, zorbalık, cinsel saldırı, tecavüz, tartışma, kavga etme, silah taşıma ve kullanma tehdidi ya da kullanma, çocuk kaçırma, rehin alma, bombalama ve bıçaklama gibi davranışlar fiziksel saldırganlık kapsamındadır (Akt. Yavuzer, 2011:43-61).

Saldırganlık, türleri açısından bakıldığında, literatürde çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı görülür. Sosyal psikologlar genellikle dolaylı ve dolaysız saldırganlık arasında bir ayırım yaparlar. Dolaylı saldırganlık, açık bir şekilde yüz yüze çatışma durumunu gerektirmeden, başka kaynaklar yoluyla diğer kişiyi incitmeye ya da ona zarar vermeye çalışmaktır. Örneğin, dedikodular buna örnek olarak verilebilir. Dolaysız saldırganlık ise; yüz yüze bir çatışma durumunda doğrudan hedefe yönelen, onu incitme ya da ona zarar verme amacı taşıyan davranıştır. Örneğin, diğer kişiyi tehdit etmek, fiziki güç kullanmak gibi... (Avcı, 2010:72-75; Atalay, 2010:2-3; Ağlamaz, 2006:4; Günaydın, 2008:9).

Başka bir sınıflandırma da ise; Griffin ve Gross (2004; 379-400) saldırganlığı tepkisel saldırganlık (reactive aggression), proaktif/düşünmeden (proactive aggression), açık/aleni (overt aggression) ve ilişkisel (relational aggression) saldırganlık olarak sınıflamaktadır. Reaktif ve proaktif saldırganlığı birbirinden ayıran iki önemli özellik “saldırgan davranışa neden olan olaylar” ve “saldırganın duygularıdır.” Reaktif saldırganlık, bireyin engellenmeye karşı gösterdiği, öfke ve olumsuz duyguları içeren saldırgan davranış türüdür. Reaktif saldırganlık kişinin kendisini korumaya yönelik gösterdiği yanıttır. Reaktif saldırganlığın önemli bileşenleri engellenme, öfke ve eylemdir. Bu bileşenler ardışık olarak görülür (Roland ve Idsoe, 2001:446-462).

Çocukların ya da gençlerin saldırgan davranışlarının altında yatan pek çok nedenden bahsedilmektedir. Sosyal ortama ve okul ortamına uyumsuzluklar, anne-babanın eğitim düzeyi, düşük ya da aşırı rahat ekonomik gelir düzeyi, ailenin

çocuklarıyla yeterli düzeyde ilgilenmemesi, aile içi şiddet, aile parçalanmaları, kalabalık aile ortamı, engellenme, küçük yaştaki çocuklara kontrolsüzce seyrettirilen şiddet ya da gerilim içerikli filmler, diziler, bilgisayar ve video oyunları, kontrolsüz internet kullanımı çocuk ve gençleri etkileyerek saldırganlığa itmektedir (Avcı, 2010:121; Ağlamaz, 2006:73; Bolat-Karataş 2002:5).

Günümüzde saldırganlık ve şiddet olayları veya suçları; biyoloji, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji gibi farklı disiplinler tarafından analiz edilmektedir. Şiddet veya saldırganlığın her bir disiplin tarafından ayrı ayrı çözümlenmesi, şiddet davranışının çok boyutlu ve karmaşık bir karakteristiğe sahip olduğunu göstermektedir (Kızmaz, 2006:247-267).

Saldırganlık davranışını açıklamaya dönük tartışmaların odak noktası; saldırganlığın içgüdüsel mi olduğu yoksa sonradan öğrenilen bir davranış mı olduğudur. Bazı bilim adamları saldırganlığın öğrenildiğini belirtirken; bazıları da insanın doğasında var olan bir içgüdü olduğunu belirtmektedir. Tarihin her döneminde var olan saldırganlığın sebepleri ile ilgili insanlarda doğuştan var olan bazı içgüdülerin veya insanların fiziki ve sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinin etkili olduğu şeklinde iki ayrı görüş vardır (Morgan, 1984:391).

Psikoanalitik yaklaşıma göre; saldırganlık dürtüsü organizmada doğuştan vardır ve cinsel istek kadar temel bir insan davranışdır. İlkel benliğin içgüdüsel olarak yaptığı baskı sonucu insan şiddete yönelmektedir. Saldırganlık doğuştan getirilen içgüdüsel bir eğilim olarak kabul edilmektedir (Kulaksızoğlu, 2001:240).

Bilişsel davranışçı yaklaşıma göre; saldırgan modeller bilişsel öğrenme yoluyla yeni davranışların öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Modelin saldırgan davranışlarının ödüllendirilmesi durumunda, dolaylı pekiştirme yoluyla bu tür davranışların taklit edilme olasılığı artar. Saldırganlığın diğer öğrenilmiş tepkilere benzediğini öne sürer. Saldırganlık, gözlem ya da taklit yoluyla öğrenilebilir ve ne kadar sık pekiştirilirse o kadar sık gerçekleşir. Böyle durumlarda saldırganlık oldukça yerleşik bir davranış kalıbı haline geldiği için önüne geçilmesi oldukça güç olmaktadır (Kuzucu, 2008:188).

Bütüncül yaklaşım içgüdü kuramına karşıdır. Sevgi ve nefretin, saldırganlık ve yıkıcılığın içsel güçler olmadığı, kültürün bir ürünü olarak kazanıldığını ileri sürer. Çocuk, her koşulda çevresinden etkilenir. Önemli olan bu etkinin çocuğun gelişimini kösteklediği mi, yoksa desteklediği midir. Gelişmenin olumlu mu olumsuz mu olacağı büyük ölçüde, çocukla aile bireyleri arasında kurulan ilişkinin türüne bağlıdır. Bütüncül yaklaşım, bu duyguların insan ilişkilerinde önemli rol oynadığını kabul eder fakat; saldırganlığın kaynaklarının kalıtsal değil çevreden olduğunu savunur (Yanbastı, 1990:53).

Sosyal öğrenme yaklaşımına göre saldırganlık, insanın toplumsal etkileşimiyle ilgilidir. Ancak kökenleri, hayvanların öğrenmelerini konu alan davranışçı araştırmalarda yer almaktadır. Bu kuram, insanların çevrelerine tepki gösterirlerken geliştirdikleri davranış örüntüleri üzerinde durur. Bazı sosyal davranışlar ödüllendirilirken, diğerleri istenmeyen sonuçlar doğurabilir. İnsanlar, durumları zihinsel olarak canlandırabildikleri için, eylemlerinin olası sonuçlarını önceden görebilirler ve davranışlarını buna göre değiştirebilirler (Atkinson vd., 2008: 412). Albert Bandura, insan öğrenmesinin sosyal bir ortamda oluştuğunu ve çocukların en önemli öğrenme yaşantılarının başkalarının davranışlarını gözleyerek oluştuğunu savunur. Bir kişinin öğrenmesi için gerekli koşul, bir başkasını belirli bir davranışı yaparken gözlemesidir. Bandura, bu tür öğrenmeye gözleme yoluyla öğrenme (sosyal öğrenme) adını verir (Akt. Cüceloğlu, 2006:426). Sosyal öğrenme kuramcılarının insanın doğuştan saldırgan olmadığını, saldırganlığın toplumsallaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedirler.

Biyolojik yaklaşıma göre saldırganlığa beynin merkezi sinir sistemi ve endokrin sistemi neden olmaktadır. Bazı kuramcılar ise; beyinde saldırganlığa neden olan merkezlerin dışında beyindeki tümörlerin saldırganlığa yol açtığını ileri sürmektedirler. Saldırganlıkla ilgili olan ve duyguların kontrolünden sorumlu beyin alanları amigdala, limbik sistemin bir parçasıdır. Saldırganlık gösteren hayvanların amigdalaları çıkarıldığında hayvanların önceki halinin karşıtı bir durum sergilediği gözlenmiştir. Yine bu bölgede oluşmuş olan bazı tümörlerin aşırı saldırganlığa yol açtığı belirtilmektedir (Kuzucu, 2008:186).

Engellenme–saldırıcılık yaklaşımına göre; organizmanın engellenmesi saldırıcılığa neden olmaktadır. İhtiyaçların karşılanması ve amaçların gerçekleştirilmesi çabası içerisinde olan organizmanın karşısına herhangi bir engel çıktığı zaman bu engellenmeye tepki olarak saldırıcılık davranışı meydana gelebilmektedir. Kuram ilk ortaya atıldığı zaman “saldırıcılık hali her zaman bir engellenme sonucu ortaya çıkar” görüşü şiddetli eleştirilere uğrayınca, her engellenmenin saldırıcılığa yol açacağı görüşü değiştirilerek “engellenme saldırıcılığa yol açar” şeklinde ifade edilmiştir. Belirli ölçüler içinde saldırıcılık, canlıların temel içgüdülerinden biridir ve canlının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan davranışların kaynağı ve itici gücüdür (Köknel, 2000:20). Fakat saldırıcılık, hayvanlarda bu doğal amaca hizmet ederken, insanlarda olumsuz çevresel nedenlerle doğal sınırını aşarak kırıcı, yıkıcı bazen de öldürücü şiddetlere varabilmektedir (Bakırcıoğlu, 2002:130).

Genel saldırıcılık modeli, saldırıcılıkla ilgili diğer tüm kuramların önem verdiği noktaları birleştirici bir nitelik taşımaktadır. Kişisel ve durumsal faktörler bireyin bilişsel ve duygusal durumunu etkileyebilir. Örneğin, saldırıcılık ölçeklerinden yüksek puan alan bireyler, düşük puan alan bireylere oranla daha fazla saldırıcılığa düşüncelere sahip oldukları için olayları düşmanca algılamaktadırlar. Yalnızca silah resmini görmek bile saldırıcılık düşüncesini tetiklerken, şiddet içerikli bilgisayar oyunları oynamak da saldırıcılık düşüncelerini artırmaktadır. Şiddet ve saldırıcılık içerikli oyunları oynamak, belirli bir süre sonra saldırıcılıkla ilişkili yapıların gelişmesine, öğrenilmesine ve pekiştirilmesine yol açmaktadır. Kişi, şiddet içerikli oyunları oynadığı her durumda, saldırılara karşı tetikte olmayı, diğerlerinden saldırıcılığa davranışlar beklemeyi ve şiddet içerikli çözümlerin etkili ve uygun olduğunu düşünmeyi öğrenmektedir. Bireyin kişilik özellikleri, tutumları ve genetik yatkınlıkları bireyi saldırıcılığa iten kişisel değişkenlerdir. Bireylerin içerisinde bulunduğu fiziksel ve sosyal ortamın özellikleri çevresel tetikleyicileri oluşturmaktadır. Çevresel değişkenler de ara değişkenler olan duyguları ve fiziksel uyarılma düzeylerini harekete geçirerek saldırıcılığa neden olmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002:27-51; Lindsay ve Anderson, 2000;533-547).

2.1.2. Şiddetin Tanımı

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak da kolay olmamaktadır (Kocacık, 2001:1-7). Şiddetin önüne geçebilmek, şiddete karşı bir duyarlılık geliştirmek, bir şiddet bilincine sahip olmakla olanaklıdır. Şiddetin olduğu bir yaşam, mutsuzluğun, acının, tutsaklığın, ezilmişliğin, kendini gerçekleştirememenin yaşandığı bir yaşamdır (İnam, 2001:46-47).

Türk Dil Kurumu (TDK, 2014)'e göre şiddet, “Karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma, duygu veya davranışta aşırılık.” olarak tanımlanmaktadır. İngilizcedeki violence kelimesiyle eş anlamlıdır. Violence kelimesi; “Kişisel özgürlüğü zor yoluyla kısıtlama, büyük güç, sertlik” gibi anlamlara gelmektedir (Merriam-Webster, 2014).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet; yaralanma, ölüm, psikolojik zarar veya kayıp ile sonuçlanan veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan, kişinin kendisine, başka bir kişiye, bir gruba veya topluluğa karşı fiziksel şiddet ve gücün tehdit veya fiili olarak kasıtlı kullanımı şeklinde tanımlanmıştır (Krug vd., 2002:1083-1088).

Şiddet; saldırganlık, hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranıştır (Erten ve Ardalı, 1996:143-164).

Şiddet, bir bireyin yaralanmasına ve ölümüne neden olan ya da gelişmesini engelleyen fiziksel, psikososyal ve cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlardır. Şiddet nedenleri; failleri ve yöneldiği kesimler ile türü açısından çok boyutlu olup niteliği, görünümü ve algısı giderek değişmektedir. Şiddeti sadece fiziksel boyutuyla algılama eğilimi yaygın olsa da sözel, duygusal, ekonomik ve cinsel boyutları da bulunmaktadır (Bütün vd., 2013:885-895).

Şiddet, insanda doğal olarak var olduğu kabul edilen saldırganlık eğiliminin bireysel ya da toplumsal boyutta, ancak diğerine zarar verecek biçimde dışa vurulması, yansıtılması olarak tanımlanabilir (Ayan, 2007:206-214).

Etimolojisine ve yapılan tanımlara bakıldığında şiddetin yıkıcı ve zorlayıcı olmak gibi iki baskın özelliği olduğu görülmektedir. Şiddet güç ve kontrol ile ilişkilidir; zarar vermeye programlanmış ve yıkıcıdır. Gücü kullanarak, daha zayıf olanı sindirme, yıldırma, korkutma, baskı kurma, fiziksel olarak zarar verme hatta öldürme eylemlerine kadar varabilecek bir sürecin baş aktörüdür.

Şiddet, insanlık tarihi kadar eski olan, sürekli yaşanılan, sürekli uygulayıcıları ve mağdurları olmuş olan (Ünalınış ve Şahin, 2012:63-71); günümüz toplumsal yaşamın her alanında görülen ve çok çeşitli boyutları olan bir olgudur. Günümüzde yapılan her şiddet tanımında içerik biraz daha genişlemekte, şiddetin farklı türleri ortaya çıkmaktadır. Şiddet skalasının boyutu ve renkleri en açık kırmızıdan en koyu kırmızıya kadar farklı tonlarıyla toplumsal yaşamın içine yerleşmektedir. Bu olgu, toplumsal değişimlerin bir sonucudur.

Aileden sonra, bireylerin sosyalleşmelerinde en büyük etkileşim merkezi olan okul, şiddetin yaygın görüldüğü kurumlardan da biridir. (Ünalınış ve Şahin, 2012: 63-71; Öğülmüş, 2002:16-43). Dünya Sağlık Örgütü tarafından 41 ülke ile ortaklaşa yapılan Health Behavior in School Aged Children 2005-2006 araştırması verilerine göre Türkiye; “son bir yıl içinde fiziksel kavgaya karışma sıklığında” 11 yaş grubunda 2. sırada, 13 yaş grubunda 1. sırada , 15 yaş grubunda ise 3. sırada yer almıştır Ayda en az bir defa zorbalıkla karşılaşma açısından 11 yaş grubunda 1. sırada, 13 yaş grubunda 3. sırada ve 15 yaş grubunda ise 6. sırada yer almıştır. (Currie ve ark., 2008:184-206).

Şiddet, ancak kan döküldüğü, fiziksel saldırı halini aldığı zaman dikkate değer bulunmakta; farklı düzeylerde ve farklı görünümdeki şiddet ise görmezden gelinmekte ya da üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Oysaki fiziksel şiddetin etkileyciliği daha fazla olsa da şiddetin diğer türleri daha yaygındır. Gündelik yaşamda insanların, giderek daha çok şiddet ve saldırganlık içeren durumlarla karşı

karşıya kaldığı görülmektedir. Bireyler, etkileşimde bulunduğu insan ya da insanlarla bazen çatışmalar yaşayabilmekte, bazen de bu çatışmalar kısa sürede şiddete dönüşmektedir (Ünalmiş ve Şahin, 2012:63-71). Bu çatışmalar günümüzde giderek daha yoğun ve daha sık bir şekilde yaşanmaktadır. Toplum artık, giderek daha fazla 'şiddet yoğun bir yaşam' sürmektedir (İnam, 2001:47). Çevremize baktığımızda şiddet nicelik ve nitelik yönüyle değişmiş olarak aile içinde, sokakta, okullarda ve toplumun tüm kesiminde görülmektedir.

Düşündürücü olan bir nokta da, Öğülmüş'ün (2002:16-43)'de belirttiği gibi; şiddetin yaygın olmasının ve bu yaygınlığın zamanla artmasının yanı sıra, geçen zamanla birlikte boyut değiştirerek daha üst derecede şiddet davranışlarının ortaya çıkmasıdır. 1940'lı yıllarda liselerdeki disiplin olayları koridorda koşma, sakız çiğneme, söz almadan konuşma düzeyinde iken; 1990'lı yıllarda okula silah getirme, saldırı, vandalizm şekline bürünmüştür

Okullarda, özellikle de liselerde meydana gelen şiddet ve saldırganlık olaylarının diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de son yıllarda arttığı belirtilmektedir (Güler vd., 2005:51-56; İnan, 2005:161-170; Çalık vd., 2009:555-576; Polat, 2009:1, Özgür vd., 2011:53-60).

2.1.3. Şiddet Türleri

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından şiddet türleri belirlenmiştir. Şiddet kişinin kendisinden başlayarak çevresine, topluma yayılan çok geniş bir yelpazede ele alınabilmektedir (Krug vd., 2002:1083-1088). Dünya Sağlık Örgütü ; şiddet ve sağlık üzerine dünya raporunda, şiddet türlerini şöyle sınıflandırmaktadır:

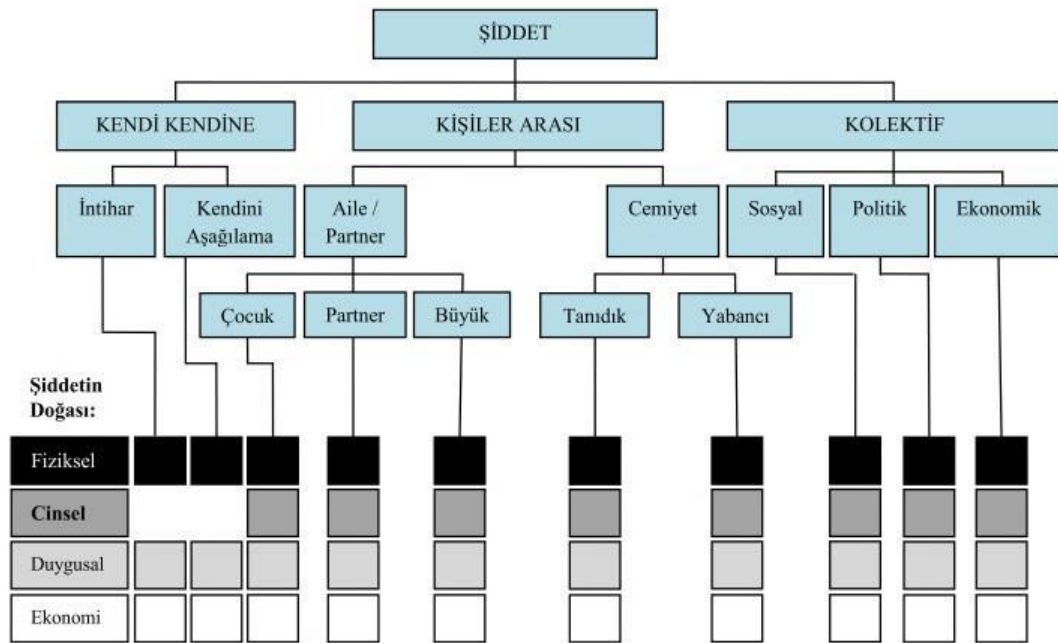
a. Kendine Yöneltilmiş Şiddet: İntihar davranışı ve kendine zarar vermek olarak ikiye ayrılmaktadır.

b. Kişiler Arası Şiddet: İki kategoride incelenebilir. İlki aile ve yakın kişilerle ilgili ve genellikle evde olan şiddettir. İkincisi ise toplumda tanıtık ya da yabancılar da olan şiddettir. Kişiler arası şiddetin doğası fiziksel, cinsel ve psikolojik olabilir.

c. Kolektif Şiddet: Sosyal, ekonomik ve politik olmak üzere kendi içinde üçe ayrılmaktadır. Planlı ve belirli bir sosyal amaç çerçevesinde oluşturulan şiddet kolektif şiddettir ve organize gruplarca yapılan nefret suçları, terörist saldırı, suç örgütlerince yapılan suçları içerir.

Dünya Sağlık Örgütüncü (DSÖ) belirlenen şiddet türleri Tablo 2.1’de yer almaktadır.

Şekil 2.1: Dünya Sağlık Örgütüncü Belirlenen Şiddet Türleri

Kaynak: Etienne G. Krug vd. (2002); “The World Report on Violence and Health,” s.1084

Çocukluk ve ergenlik döneminde yaşanan şiddet ve saldırganlık davranışı, kişinin çevresiyle problemler yaşamasına neden olmaktadır. Bu da hem şiddete başvuran hem de şiddete maruz kalan ergenin gelişimi üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir (Uzbaş, 2010: 90-110; Haskan-Avcı ve Yıldırım, 2014:157-168).

2.1.4. Okul Şiddeti

Okul şiddeti, okulun eğitim misyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okul iklimini bozan, başta öğrenciler olmak üzere okuldaki kişilerin can ve mallarını hedef alan her tür yıkıcı ve bozucu saldırganca eylemlerdir.

Şiddetin bir ucunda bir öğrenciyi küçük düşürüp aşağılama gibi görece masum sayılabilecek eylemler, diğer ucunda ise yaralama hatta ölümlle sonuçlanabilecek eylemler yer alır. Okul şiddeti fiziksel olarak saldırganca eylemlerde bulunmanın dışında, kaba davranmak, alay etmek, sataşmak, küçük düşürmek, aşağılamak, hakaret etmek gibi psikolojik boyutlu eylemleri, hatta haraç almak ve cinsel tecavüz gibi suç kapsamına giren yıkıcı eylemleri de kapsar (Furlong ve Morrison, 2000:71-82).

Okul şiddeti ile zorbalığı birbirine karıştırmamak gerekir. Okul şiddeti; bireysel olarak gerçekleşirken zorbalık tekrarlanan bir olgudur. İki öğrencinin kavga etmesi okul şiddeti iken bir öğrenciyi isim takılarak sürekli aşağılama amaçlı seslenilmesi zorbalıktır. Zorbalık ve okul şiddetinin kesiştiği nokta ise fiziksel saldırdır.

Aileden sonra, bireylerin sosyalleşmelerinde en büyük etkileşim merkezi olan okul, şiddetin yaygın görüldüğü kurumlardan da biridir (Yavuzer, 2011:43-61). Şiddet, okul atmosferi üzerinde bozucu etkiler yapmakta, ümitsizlik ve çaresizliğe yol açarak çocukların kişisel gelişimlerinin zayıflamasına neden olduğu gibi; şiddete maruz kalan çocukların bilişsel yetenekleri, psikolojik işlevleri ve bağlanma davranışları zedelenebilmektedir (Karaman-Kepekci ve Çınkır, 2006:193-204).

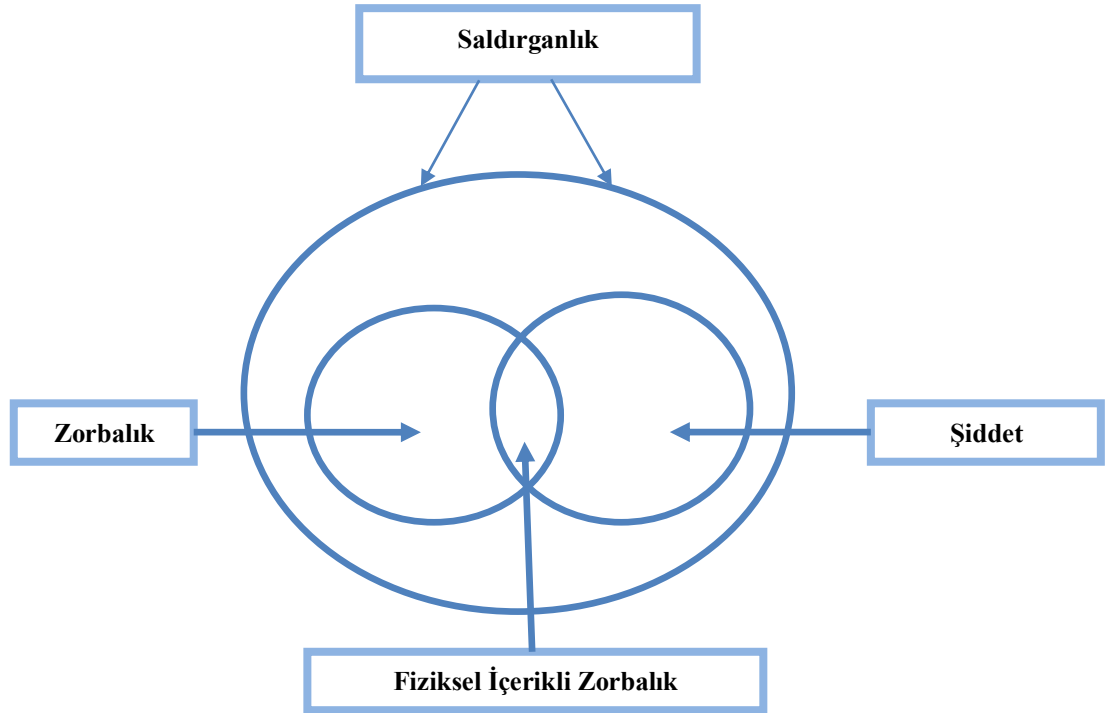
2.1.5. Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık

Zorbalığın tanımlanması, tanınmasını sağlayacaktır. Sonrasında tüm yönleriyle ortaya konması da çözüm için gerekli adımların atılmasını mümkün kılacaktır.

Zorbalık kavramını ilk olarak İsveçli araştırmacı Heinemann, daha sonra da Norveçli araştırmacı Olweus tanımlamıştır (Satan, 2006:1). Okullarda zorbalık konusundaki ilk araştırmaları başlatan Olweus'a göre; bir öğrenci, bir veya birden çok öğrencinin olumsuz hareketlerine bir defadan çok maruz kalıyorsa zorbalığa maruz kalmış veya kurban olmuştur (Pişkin, 2002:531-562).

Şiddet, fiziksel ya da psikolojik gücün bireyin kendisine, başka birine, bir gruba ya da topluluğa karşı yöneltilen, büyük olasılıkla yaralama, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu ya da yoksun bırakmaya yol açacak eylemlerin bilinçli olarak gerçekleştirilmesi ya da bu eylemlerde bulunmakla tehdit edilmesi olarak (Pişkin, 2006:43-62); saldırganlık ise fiziksel, psikolojik veya duygusal zarar vermeyi amaçlayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Van Acker, 2007:5-12). Fiziksel şiddet içeren davranışların daha fazla dikkat çektiği, bununla birlikte psikolojik şiddetin sık kullanıldığı ve çok yıkıcı olmasına rağmen anlaşılmasının zor olduğu belirtilmektedir (Schrumpf vd., 2007'den Akt. Türktan, 2013:2).

Şekil 2.2: Saldırganlık, Zorbalık ve Şiddet Kavramları Arasındaki İlişki

Kaynak: Metin Pişkin (2002); “Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler,” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt 2, Sayı 2, s. 537.

Olweus, saldırganlık, zorbalık ve şiddet kavramları arasındaki ilişkiyi Şekil 2.2’deki gibi göstermiştir (Olweus 1999’dan Akt Pişkin 2002:531-562). Şekil 2.2 incelendiğinde saldırganlığın zorbalık ve şiddeti kapsayan genel bir kavram olduğu, şiddet ve zorbalık kavramlarının birbirlerinden farklı yönleri olduğu gibi örtüşen yönlerinin de olduğu görülmektedir. Örtüşen noktalar fiziksel içerikli zorbalığı

belirtmektedir. Bir başka ifade ile zorbalığın fiziksel boyutu da olduğundan şiddetin bir türü olarak da kabul edilmektedir.

Olweus'un yaptığı ilk tanımlama daha çok fiziksel saldırıyı kapsamaktaydı. Daha sonra yapılan farklı tanımlamalarda akran zorbalığı: (1) davranışın kasıtlı olarak zarar verme amacı taşıması, (2) zorba ve kurban arasında psikolojik veya fiziksel güç dengesizliğinin olması ve (3) davranışın zorba tarafından farklı zamanlarda tekrarlanması gerekmektedir (Pişkin, 2002: 531-562).

Çocuğun yaşama hazırlandığı birinci evre ailedir. Akran grubu, aileye göre çocuğun kendini daha yansız olarak tanıyabileceği ve kişiler arası ilişkiler bakımından gerçeklerle yüz yüze gelebileceği bir ortamdır (Akduman, 2010:13-26). Huzurlu, şiddetten arınmış, mutlu bir toplum yaratmak için, eğitim ve öğretimin yapıldığı yer olan okullar bir gencin en fazla zaman geçirdiği ortamlardan biridir. Okullar, ergenlere sosyal ve bireysel gelişimi için çok yönlü destek sağlar ve yetiştirerek geleceğe hazırlar.

2.1.6. Zorbalık

Türk Dil Kurumu (TDK 2014)'e göre zorba; "Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse", zorbalık ise; "Zorbaca davranışta bulunma, müstebitlik." olarak tanımlanmaktadır. Okul zorbağı; hem zorba hem de mağdur öğrenciler için hayatı boyunca etkilenebileceği olumsuz sonuçları olabilen yaygın bir problemdir.

İlk olarak 1960'lı yıllarda; hayvan davranışlarını inceleyen Avusturyalı bilim adamı Konrad Lorenz, "mobbing" kelimesini, hayvanların bir yabancı hayvanı veya avlanmakta olan bir düşmanı kaçırmak için yaptıkları davranışları tanımlamak için kullanmıştır (Tınaz, 2006:13-28; Yavuz, 2007:1).

Okul zorbalığı konusundaki ilk tanımın bu konudaki ilk bilimsel çalışmaları başlatan Olweus tarafından yapıldığı bilinmektedir (Perry vd., 1986:700-711). Olweus okul zorbalığının erkek öğrenciler arasındaki bir problem olduğu varsayımından hareketle; okul zorbalığını "bir ya da birkaç erkek öğrencinin diğer bir erkek öğrenci ya da öğrenci grubuna yönelik fiziksel ve zihinsel saldırganlığı

sistematik bir biçimde kullanmaları” olarak tanımlamıştır. Ancak Olweus 1970’li yıllarda yapmış olduğu bu tanıma yönelik eleştirileri de göz önüne alarak tanımın kapsamını önemli ölçüde genişletmiş ve okul zorbalığı kavramının tanımına grup şiddetiyle birlikte bireysel şiddeti de dahil etmiştir.

Olweus çalışmalarının başlangıç yıllarında okul zorbalığını, bir grup tarafından yapılan şiddet anlamına gelen mobbing sözcüğü ile ifade etmiştir. Ancak bu sözcüğün farklı anlamlar çağrıştırdığını ve davranışı tanımlamadığını düşünerek, bu kavramı daha sonraları zorbalık (bullying) olarak kullanmıştır. Süreç içerisinde Olweus tarafından yapılan tanımın irdelendiği ve farklı araştırmacılar tarafından kavramın farklı boyutlarının ön plana çıkarılmıştır. Bazı araştırmacıların, tıpkı Olweus gibi, okul zorbalığının merkezine grup şiddetini koydukları (Pikas, 1975), bazılarının bireysel şiddeti önplana çıkardıkları (Lowenstein, 1978), diğerlerinin ise daha çok fiziksel saldırılara (Arora & Thampson, 1987) odaklandıkları görülmektedir. Sonraki yıllarda kavramın daha da genişletildiği ve içine alay etme, dalga geçme, taciz etme ve grup dışına itip yalnızlaştırma gibi eylemlerin de katıldığı (Smith, 1991) dikkati çekmektedir (Pişkin 2002:531-562).

Olweus’un son yaptığı çalışmalar sonrası okul zorbalığını, bir ya da daha fazla öğrencinin bir başka öğrenciye sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunması şeklinde tanımladığı ve tanımda geçen olumsuz eylemleri, kasıtlı bir biçimde zarar verme ve rahatsız etme şartına bağladığı dikkati çekmektedir (Undheim ve Sund, 2010:803-811). Bu tanımda zorbalığın hem doğrudan fiziksel boyutunun (vurma, dövme, itme vb.) hem de dolaylı yani sözel (kızdırma, korkutma, isim takma vb.) boyutunun altı çizilmiştir.

Bir davranışın zorbalık olarak tanımlanabilmesi için, (1) davranışın kasıtlı olarak zarar verme amacı taşıması, (2) zorba ve kurban arasında psikolojik veya fiziksel güç dengesizliğinin olması, (3) davranışın zorba tarafından farklı zamanlarda tekrarlanması, (4) kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olması gerekmektedir (Pişkin, 2002:531-562).

Zorbalık, bir birey veya grup tarafından, kendisini koruyamayacak durumda olan kişiye karşı yapılan, fiziksel veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arzeden bir şiddet türüdür (Roland, 1989'dan Akt. Çinkır ve Karaman-Kepenekçi 2003:236-253).

Okullarda yaşanan şiddet olayları genelde fiziksel şiddet olarak gündemde kalmakta, uzun süre dile getirilmediği için pek çok çocuğun okuldan soğumasına sebep olan zorbalık olgusu üzerinde ise yeteri kadar durulmamıştır. Oysaki okul zorbalığı dünyada çoğu toplumda görülen yaygın bir problemdir (Furniss, 2000:9-29). Akran zorbalığı, okullarda bugün düşük düzeyde şiddetin en yaygın biçimidir ve kontrol altına alınmadığı sürece daha ciddi şiddet biçiminde kendini göstermesi kaçınılmazdır (Genç, 2007:9).

Zorbalık yapan öğrencilerin kurbanlar üzerinde yarattıkları güç dengesizliği dört boyutta incelenmektedir:

- a) Fiziksel güç (kuvvetli- zayıf öğrenci gibi)
- b) Akran grubundaki yüksek sosyal statü (popüler-dışlanmış öğrenci gibi)
- c) Sayıca daha fazla olmak (çocuk grubu -yalnız çocuk gibi)
- d) Sistemik güç: Kültürel ya da ırk anlamında baskın veya azınlık durumunda olmak, yüksek veya düşük sosyoekonomik seviyede olmak gibi (Türkten 2013:4).

Son yıllarda dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'deki zorbalık araştırmalarında da bir artış olduğu gözlenmektedir. Atik (2011:3232-3238) tarafından yapılan araştırmada 1975-2010 yılları arasında dünya genelinde zorbalık konusunda yayınlanan ve PsycINFO veri tabanında yer alan makalelerin sayısının 1703 olduğunu ve bunun yaklaşık % 85'nin son 10 yılda gerçekleştiğini saptamıştır. Türkiye'de ise; yayınlanmış makaleler ile tezleri derlemesi sonucunda ise toplam 82 çalışmanın yapıldığını ve bunların yaklaşık % 88'inin son 5 yılda gerçekleştiğini belirlemiştir.

DSÖ tarafından "Health Behaviour in School aged Children 2006" adıyla yapılan ve 41 ülkeyi kapsayan araştırmada Türkiye'de öğrencilerin çoğunluğu (% 65.2) son 1-2 ay içerisinde zorbalığa uğradıklarını, % 15.8'i (n=841) ise haftada en

az 1 kere, 15 yaşındaki erkekler aynı yaştaki kızlara göre anlamlı olarak daha sık son 1-2 ay içinde en az bir kere, 11 ve 15 yaşındaki erkekler aynı yaşlardaki kızlardan anlamlı olarak yüksek oranda son 1-2 ay içinde ayda en az 2 kere, öğrencilerin % 40.7'si son 1-2 ay içerisinde en az 1 kere, % 9'u (n=476) ise haftada en az 1 kere diğer öğrencilere zorbalık yaptıklarını öğrencilerin % 60.3'ü son 1-2 ay içinde okulda ne zorbalık yaptığını ne de zorbalığa uğradığını belirtirken, % 24.4'ünün 1 ya da 2 kere, % 6.4'ünün ayda 2 ya da 3 kere, % 5.4'ünün haftada 1 kere, % 3.6'sının haftada birçok kere hem zorbalık yaptıkları hem de zorbalığa uğradıkları tespit edilmiştir (Ercan vd., 2009:74-82).

İlhan-Alper (2008:77)'in Bursa'da 6, 7 ve 8. sınıftaki 250 öğrenci ile yaptığı çalışmada; öğrencilerin % 52.4'ü değişik sıklıklarda olmak üzere fiziksel zorbalığa, % 64.4'ü sözel zorbalığa, % 43.2'si hakkında söylenti çıkarma, % 34.8'i etkinlik, oyun vb aktivitelerden dışlama, % 52'si eşyaların izinsiz olarak alınması, % 38'i tehdit edilme türünde zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Bu konuda herkese pek çok görev düşmektedir. Dünyanın her yerinde zorbalık hem eğitim problemi olarak hem de bir sağlık problemi olarak ele alınmakta, durum tespiti için pek çok araştırma yapılmaktadır.

Hollanda'da yapılan bir araştırma 9-11 yaş arası çocukların % 16'sının zorbalık mağduru olduğunu, okul süresince % 5'inin de zorbalık olaylarına karıştığı tespit edildi (Fekkes vd., 2005:81-91). Örneğin, öğrencilerin zorba ya da kurban olma deneyimlerinin, ABD'de % 30 (Nansel vd., 2001:2094-2100), Almanya'da % 12 (Scheithauer vd., 2006:261-275), ve Finlandiya'da ise % 10 oranında olduğu bulunmuştur (Kaltiala-Heino vd., 1999:348-351). (Olweus, 2003:12-17), 8-16 yaşları arasındaki 150.000 İskandinav öğrenci ile yaptığı araştırmasında öğrencilerin % 9'unun kurban, % 7'sinin ise zorba olduğunu bulmuştur

Okul zorbalığı, tüm dünyada yaygın olan ve küçümsenmemesi gereken bir sorundur. Farklı araştırmalarda hem zorba, hem de kurban (akranları tarafından zorbalığa uğrayan öğrenci) oranlarının % 50'lere vardığına ilişkin bulgulara rastlamak mümkündür (Ayas ve Pişkin, 2005:550-568).

Zorbalık konusundaki araştırmalar ve tanımlar incelendiğinde, aşağıda belirtilen ayırt edici özelliklerden söz edilebilir:

1. Zorbalık bilinçli ve istençli olarak yapılan ve kurbanı fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik olarak zarar verme amacı güden söz ve eylemlerdir.

2. Zorbalık bir kereye mahsus değildir. Çeşitli zaman aralıklarında tekrarlanıyor olması gerekir.

3. Zorbalar eylemlerini bireysel veya grupla yapabilecekleri gibi, kurbanlar da bu eylemlerden bireysel ya da grup olarak zarar görebilirler.

4. Zorbaca davranışa maruz kalan kurbanın kendini koruyamayacak ve savunamayacak fiziksel veya zihinsel nitelikte olması gerekir.

5. Zorbaca davranışlar sergileyen bireylerin genellikle bu eylemler sonucunda kendilerine çıkar sağladıkları görülür.

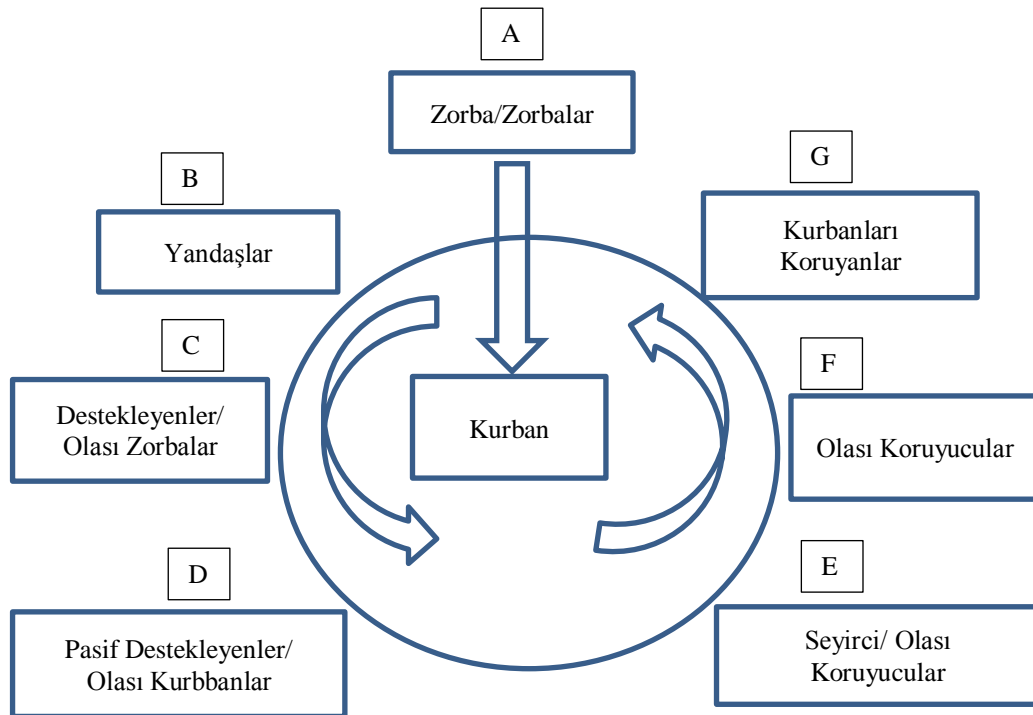
6. Zorbalar, kurban veya kurbanlarının acı çekmesinden, küçük düşmesinden zevk alırlar (İlhan-Alper, 2008:13)

Temelde bir güç istismarı olan zorbalık olgusu okullarda çeşitli biçimlerde görölmektedir. Örneğın yöneticilerin öğretmenlere, öğretmenlerin öğrencilere, nadiren de olsa öğrencilerin öğretmenlere zorbalık yaptıkları gözlenmektedir. Ancak okullarda yaşanan en yaygın zorbalık biçimi öğrenciler arasında yaşanan ve akran zorbalığı olarak adlandırılan zorbalıktır.

2.1.7. Zorbalıkta Roller

Akran zorbalığında (Olweus, 2003:12-17).bir süreç olduğunu ve rollerin her an değişebileceğini belirtmektedir. Zorbalığa maruz kalan kurban; kendine kurban seçip başka bir olayda zorba rolüne soyunurken; zorbalığa katılmayıp zorbalığı destekleyenlerden de yeni zorbalar ortaya çıkabilmektedir. Şekil 2.3'te Olweus tarafından zorbalık sürecinde ortaya çıkan roller gösterilmiştir: Zorbalığı; zorba, kurban, zorbayı destekleyen, zorbalık olayına yardım edenler, kurbanı savunanlar ve bunların dışındakiler olmak üzere farklı kategorilere ayırarak sınıflandırmıştır.

Şekil 2.3: Zorbalık Sürecinde Ortaya Çıkan Roller

Kaynak: Dan Olweus (2003); "A Profile of Bullying at School," *Educational Leadership*, Cilt 60, Sayı 6, s. 51.

Zorbalıkla ilgili çalışmalarda zorbalık olaylarındaki zorba ve kurban dışındaki öğrencilerin beş tipe sınıflandığı görülmektedir. İlk olarak zorba-kurbanlar, hem zorbaca davranışlar gösteren hem zorbalığa maruz kalan bireylerdir. İkinci grupta yer alan pekiştiriciler, aktif seyirci rolünde zorbayı çeşitli şekillerde kışkırtmakta, üçüncüsü gruptaki pasif izleyiciler ise olan biteni görmüyormuşçasına davranmaktadırlar. Dördüncü tip olarak sınıflandırılan asistan tip katılımcılar, fiziksel olarak zorbaya yardım etmekte, bir nevi yardımcı rolünü üstlenmektedirler. Son grupta yer alan savunucular ise savunucular kurbanı yardım etmeye çalışıp zorbayla yüzleşmektedirler (Mc Kinnon, 2001; Naylor ve Cowie, 1999 Akt. Türktan, 2013:3).

2.1.7.1. Kurbanlar

Kurbanlar, zorbalık olayında zorbaca davranışlara maruz kalan kişilerdir. Olweus (2005) kurbanları, pasif ve kışkırtıcı (*provokatif*) kurbanlar olarak sınıflandırmaktadır. Pasif kurbanlar kendilerini bireysel olarak güvensiz ve değersiz

hissederler. Sinirli ve duyarlı bir yüz ifadeleri vardır. Olweus (2005) pasif kurbanları aynı zamanda boyun eğen kurbanlar olarak (*submissive*) olarak adlandırmıştır. Çünkü bu kurbanlar kendilerine saldırıldığında, hakaret edildiğinde öç alma eğiliminde değildirler. Kışkırtıcı kurbanlar ise anksiyeteli, pasif kurbanların aksine savunmaya geçici, çabuk sinirlenen, hızlı tepki veren, kavgayı başlatacak davranışlarda bulunan hareketli kurbanlardır (Sanders ve Phye, 2004). Olweus (1978), akran zorbalığının fiziksel engellerle, şişmanlıkla, fiziksel görünüşle, etnik geçmişle, kişisel temizlikle, yüz ifadesiyle, duruşla ve giyim tarzıyla herhangi bir ilişkisinin bulunmadığını belirlemiştir (Akt. Karataş, 2011:22; Gökler, 2007:47).

Dake vd., (2003: 173-181) profesyonel literatüre ilişkin yaptıkları incelemeler sonucunda, kurbanlara ilişkin belirledikleri özellikleri şöyle özetlemektedirler:

1. Depresyon yaşarlar.
2. İntihar düşünceleri vardır.
3. Yalnızlık yaşarlar.
4. Özsaygıları düşüktür.
5. Kaygılıdır.
6. Psikiyatrik problemler yaşarlar.
7. Yeme bozuklukları yaşarlar.
8. Diğer çocuklardan daha az popülerdirler.
9. Arkadaşlık kurmayı “güç” olarak algırlar.
10. Zamanlarının çoğunu yalnız geçirirler.
11. Sosyal durumları kontrol etmek için çok az fırsat sunan ebeveynlere sahiptirler.
12. Daha az sorumluluk sahibi ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler.
13. Aşırı yakın ebeveyn-çocuk ilişkileri vardır.
14. Okul faaliyetleri ile ilgilenen ebeveynlere sahiptirler.
15. Acımasız ve kötü ev ortamlarından gelirler.
16. İstismar sorunları yaşarlar.
17. Fiziksel sağlık problemleri (uyku problemleri, altını ıslatma, baş ağrıları, mide ağrıları, yorgunluk gibi) yaşarlar.

18. Sosyal uyumları zayıftır (ev ödevlerini yapma, kurallara uyma vb. konularda).
19. Okulla bağları zayıftır (okulda iyi ve mutlu olma, okulu ciddiye alma gibi istekleri).
20. Okul devamsızlıkları fazladır.

2.1.7.2. Zorbalar

Zorbalar, zorbalık davranışını başlatan ve sürdüren kişilerdir. Zorbaların, sadece akranlarına değil, ebeveyn, öğretmen gibi diğer yetişkinlere de saldırgan davrandıkları belirtilmektedir. Olweus (2005) kurbanları olduğu gibi zorbaları da, *saldırgan zorbalar (aggressive bully)* ve *kaygılı zorbalar (anxious bully)* olarak iki gruba ayırmaktadır. Saldırgan zorbalar aktif, güçlü ve kolayca harekete geçebilirler. Olweus zorbaların çoğunun bu kategoride yer aldığını belirtmektedir. Kaygılı zorbalar ise zorbalığa katılmasına rağmen zorbalığı başlatmayan kişilerdir. Olweus'a (1993) göre, tipik zorbaların en ayırdedici özellikleri, zorbalığın tanımında da bahsedildiği gibi, akranlarına yönelik saldırganlıklarıdır. Ancak zorbalar aynı zamanda ebeveynleri, öğretmenleri gibi yetişkin gruplarına karşı da saldırganlıklar ve diğer insanlar üzerinde hâkimiyet - baskı kurmaya yönelik güçlü ihtiyaçları vardır.

Bunların benlik saygıları düşük, güvenlik algıları zayıftır ve yıkıcı öfke krizleri yaşarlar. Zorba çocuklar engellenmiş, daha önceden zorba davranışlara maruz kalmışlardır. Smokowski ve Kopasz (2005) zorba, kurban ve zorba/kurbanların aile özelliklerini incelediği çalışmada; zorbaların aileleri için evde genellikle zayıf bir baba figürü olduğu, anne figürünün ise izin verici ve izole edici ebeveynlik stiline sahip olduğu, örnek alacak rol modellerinin zayıf ya da olmadığı belirtilmiştir (Akt. Karataş, 2011:22; Gökler, 2007:47).

Dake vd., (2003:173-181) profesyonel literatürü inceleyerek zorbalara ilişkin belirledikleri özellikleri şöyle özetlemektedirler:

1. Depresyon yaşarlar.
2. İntihar düşünceleri vardır.
3. Psikiyatrik problemler yaşarlar.

4. Yeme bozuklukları yaşarlar.
5. Madde kullanımını görölür.
6. Kavgacı davranışları vardır.
7. Suça karışırılar (hırsızlık, silah taşıma, vandalizm)
8. Akademik olarak olumsuz davranışlar (kopya çekme, okuldan kaçma) sergilerler.
9. Düşük akademik başarıları vardır.
10. Uygun olmayan ya da yanlış davranışlar sergilerler (bunlar, birden fazla suç davranışının ya da akademik anlamda olumsuz davranışların bir birleşimi olabilir)
11. Zorba arkadaşları vardır.
12. İri yarı (iri cüsseli) arkadaşları vardır.
13. Arkadaşlık kurmayı “kolay” olarak algılarlar.
14. Flört etmeye diğer çocuklardan daha erken başlar ve işi diğerlerinden daha ileri götürürler.
15. Partnerlerine karşı fiziksel ve sosyal olarak saldırgan davranışları vardır.
16. Otoriter ebeveynlere sahiptirler.
17. Ebeveynleri cezalandırıcı disiplin yaklaşımlarını kullanırlar.
18. Daha az sorumluluk sahibi ve daha az destekleyici ebeveynlere sahiptirler.
19. Zayıf ebeveyn-çocuk ilişkileri vardır.
20. Yetişkin rol modellerinden yoksundurlar.
21. Acımasız ve kötü ev ortamlarından gelirler.
22. İstismar sorunları yaşarlar.
23. Okul uyumları zayıftır (ev ödevlerini yapma, okul kurallarına uyma vb. konularda).
24. Okulla bağları zayıftır.

2.1.7.3. Zorba-Kurbanlar

Zorba-kurbanlar *reactive* ya da *provokatif* kurbanlar olarak da tanımlanır (Olweus,1993). Bu grupta yer alan çocuklar akranlarına karşı bazen zorba olabilirken bazen zorba davranışa maruz kalan kurban rolünde olabilmektedir. Zorba-

kurbanların kendilerine saldırıldığı gibi, bu çocuklarda kendilerinden daha güçsüz olana saldırırlar. Zorba-kurbanların tanımlanması oldukça zordur. (Smokowski ve Kopasz, 2005). Zorba kurbanlarla zorbalık arasındaki fark, zorbalığın daha çok güç elde etmek, baskın olmak, hayranlık kazanmak için saldırgan davranışlar göstermeleridir (Karataş, 2011:23; İrfaner 2009:21-24; Dölek 2002:41-49; Gökler, 2007:50).

Zorba-kurbanlar, sıklıkla aşırı hareketlilerdir ve dikkat sorunları vardır. Aceleci, öfkeli, çabuk sinirlenen kişiler olarak bilinirler (Smokowski ve Kopasz, 2005). Kendilerine, diğer insanlara karşı olumsuz bir bakış açısına sahiptir. Yaşamın ilerleyen yıllarında davranışsal ve duygusal problemler açısından yüksek riskli grup içinde yer almaktadır Zorba-kurbanlar, diğer zorbalardan daha az popüler, duygusal olarak dengesizdir, kolay kıskırtılır ve başkalarını da kolay kıskırtırlar. Bu nedenle akranları arasında negatif eylemleri nedeniyle kabul edilmezler (Karataş, 2011:24; İrfaner 2009:21-24; Dölek 2002:41-49).

2.1.7.4. İzleyiciler

Zorbalık olaylarında sadece zorba ve kurbanın değil, zorbalık döngüsünde (Şekil 2.3) yer alan bütün kişilerin rolü vardır. Zorbalıkta izleyici kavramı ilk kez Salmivalli ve arkadaşları (1996:1-15) tarafından belirtilmiştir. Bu gruptaki kişiler zorbalığın önlenmesinde yaşamsal öneme sahiptir. Bu kişiler zorbalığın okul tarafından kabul edilen bir davranış olduğunu düşünmeye başlar. Okuldaki yetişkinlerin zorbalığı durduramadığı ya da durdurmadığını düşünür. Bazı öğrenciler zorbalığa değişik rollerde katılabilir. Salmivalli (1999:453-459) izleyici öğrencileri zorbalığı durdurmaya çalışanlar ve zorbalığın durması için hiçbir şey yapmayanlar olarak iki grupta incelemiştir. Zorbalığı durdurmayan izleyici rolündeki öğrenciler, genellikle kurbanın kendisiyle benzer özelliklerini düşünerek bir sonraki zorbalık olayında kendisinin kurban olacağını düşünür ve kurbanı korumaya yönelik herhangi bir müdahalede bulunmaz. Zorbalığı durduran izleyici öğrenciler ise yakın arkadaşlarını korumak pahasına kendi güvenliklerini tehlikeye atarak, zorbalığı durdurmaya çalışırlar (Karataş, 2011:24; İrfaner 2009:21-24;Dölek 2002:41-49).

2.1.8. Zorbalık Türleri

Zorbalık doğrudan ya da dolaylı olabilir. Olweus zorbalığı doğrudan zorbalık; mağdura yönelik göreceli olarak açıkça yapılan saldırı ve dolaylı zorbalık; sosyal olarak yalnız bırakma veya istemli olarak gruptan dışlama olarak ayırır (Olweus, 1995:196-200). Vurmak, çalmak ve bir silah ile tehdit gibi fiziksel saldırganlık içeren zorbalık genellikle doğrudandır. Diğer doğrudan zorbalık davranışı ad takma, toplumsal alanda aşağılama ve korkutma gibi sözel saldırganlık olabilir. Dolaylı olan ise, çeşitli söylentiler yayarak, akranlar arasında dışlayarak, grupları görmezden gelerek olabilir (Vanderbilt ve Augustyn, 2010:315-320).

Rigby (1997:202-220), Olweus'un bu sınıflamasını biraz daha genişleterek Tablo 2.1'de görüleceği gibi doğrudan ve dolaylı zorbalığı fiziksel, sözel ve sözel olmayan zorbaca davranışlar olarak sınıflamıştır.

Tablo 2.1: Rigby'nin Zorba Davranışa Yönelik Sınıflandırması

Zorbalık Türleri		
	Doğrudan	Dolaylı
Fiziksel	Vurma, itme, tükürme, taş atma	Bir kişinin başka birini dövmesini sağlamak
Sözel	Sözlü hakaretler, isim takma, tehdit	Birini başka birine hakaret etmesi için ikna etmek, kötü dedikodular yaymak
Sözel Olmayan	Tehdit edici ve küçültücü el hareketleri veya mimikler	Bir grup veya etkinlikten bilerek dışlamak

Kaynak: Ken Rigby (1997); "Attitudes and Beliefs About Bullying Among Australian School Children," *The Irish Journal of Psychology*, Cilt 18, Sayı 2, s. 202-220.

Genel olarak, okul zorbalığı konusu; fiziksel, sözel ve duygusal zorbalık olarak üç alt başlıkta ele alınıyor olmasına rağmen, zorbalığın başka türleri de söz konusudur (Koç, 2006:44). Koç (2006)'un European Community European Social Fund (2001)'dan uyarladığı zorbalık türleri Tablo 2.2'de yer almaktadır.

Tablo 2.2: Zorbalık Türleri

Kategoriler	Biçimler
Sözel zorbalık	Sürekli olarak kızdırma, isim takma, alay etme, tehditler ve dedikodu yayma.
Fiziksel zorbalık	İtme, çimdik atma, yumruklama, tekme atma ve silah kullanma.
Duygusal(dolaylı) zorbalık	Dışlama (sen benimle oynamıyorsun), alay konusu etme ya da utandırma.
Başkasına ait bir şeyi alma zorbalığı	Birisini cebindeki para, şeker ya da değerli bir şeyleri vermeye zorlama.
Saklama zorbalığı	Elbise, kitap, oyuncak ve para gibi değerli şeylerin kaybolması.
Irkçı zorbalık	Bireyin etnik kökeni, elbisesi, beden yapısı, şivesi ile alay etme, ırkçı duvar yazıları yazma ya da hareketlerde bulunma.
Davranış zorbalığı	Yumruk gösterme, yüz ekşitme, fiziksel rahatsızlığını göstermek için iki parmağını ağzına sokma, bazen birisine kötü bakmak için iki parmağını havaya kaldırmak.
Bozucu zorbalık	Sınıftaki çalışmaların ve ev ödevlerinin üzerini karalamak ya da oynanan bir oyunu bozmak.
Cinsel zorbalık	İstenmeyen fiziksel temas (cinsel tacizde bulunmak) ya da küfür niteliğindeki ifadeler ve hareketlerde bulunmak.

Kaynak: Zihni Koç (2006); “*Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. s.44.

Tüm saldırılar zorbalık olmasa da, tüm zorbalık türleri saldıdır ve saldırı şiddetin bir şeklidir. Zorbalık öğrenilen bir davranıştır .Zorbalık davranışları fiziksel, sözel ya da sözsüz olabilir (Mason, 2008:323-348). Zorbalık farklı şekillerde ortaya çıkmakta ve farklı etkileri olmaktadır. Bazıları çok hafif etkiler gösterirken bazıları da ağır hasar bırakmaktadır. Akran zorbalığının en önemli etkisi öğrencinin kişiliğinin tam oturmadığı, onu hayatı boyunca etkileyebilecek bir dönemde gerçekleşmesidir. Ergenlik döneminde gerçekleşen zorbalığın izleri bireyin yaşamı boyunca kalabilmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde ilk olarak yurt dışında ardından yurt içinde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.2.1. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Olweus akran zorbalığı literatürünün kurucusu olarak bilinmektedir. Olweus çalışmalarına zorbalığın İskandinav Ülkeleri’nde problem haline gelmeye başladığı 60’ların sonu ile 70’lerin başında Norveç’te başlamıştır. Buna rağmen ilk ve

ortaokullardaki zorbalığın ortak özellikleriyle ilgili ulusal araştırma 1982 yılında Norveç'te yaşları 10 ile 14 arasında değişen üç çocuğun ciddi akran zorbalığının sonucu olarak intihar etmeleriyle başlamıştır

Okul zorbalığı ile ilgili ilk çalışmalar İskandinav ülkelerinde başlatılmıştır. Okul zorbalığını ilk ele alan kişi, okul bahçelerinde çocukların davranışlarını gözleyen Heinemann'dır. Heinemann'ın yapmış olduğu çalışmalara halkın göstermiş olduğu ilgi üzerine, 1970'lerde Olweus, İskandinav ülkelerinde öğrenci, öğretmen ve velileri de içine alan geniş kapsamlı çalışmalarını başlatmış ve okul zorbalığı konusunda yapılan çalışmalar giderek artan bir önem kazanmıştır. Olweus, bu alanda gittikçe artan bir biçimde çalışmalarını sürdürmüştür 1980'lerde bu çalışmalara Besag'da katılmıştır. 1980'li yıllardan günümüze son yirmi yıl içerisinde, okul zorbalığının sıklığını, şiddetini ve zorbalığa neden olan bireysel ve çevresel faktörleri belirlemeye yönelik çok sayıda araştırma yayınlanmıştır (Besag 1995; Olweus, 1978, 1991, 1994 ve 1995;1999'dan Akt. Koç 2006).

Olweus, 1978'te 8-16 yaşları arasında olan 150.000 öğrenciye dayanan araştırmasında öğrencilerin toplamda % 15'inin zorba veya kurban olduğunu; bu öğrencilerin % 9'unun kurban, % 6-7'sinin ise zorba olduğunu ifade etmektedir. Olweus'un (1991) Norveç'te 80.000 ilköğretim, orta ve lise öğrencisi üzerinde yaptığı bir başka çalışmada, benzer şekilde, öğrencilerin % 10'unun iki aylık bir sürede zorba davranışlara maruz kaldıkları, aynı örneklem grubunun % 7'sinin ise yine aynı süre içerisinde diğer öğrencilere zorba davrandıkları saptanmıştır. Olweus, 2001'de 110.000 ergen öğrenci üzerinde yenilediği araştırmasında, 1983'de yaptığı araştırmasına oranla zorbalık davranışlarına katılmanın % 65 oranında arttığını belirtmektedir (Akt. Pelendecioğlu 2011:51).

Rigby ve Slee (1991) tarafından yapılan bir başka çalışmada, Avustralya'da 6-16 yaş arası 685 çocuk ve 32 öğretmen yer almıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, yaklaşık her on çocuktan birinin akran gruplarının zorbalığına maruz kaldığını ortaya koymuştur (Akt. Gökler, 2007:118).

Hazlar vd., (1992), A.B.D’de yaptıkları bir araştırmada, ergenlerin % 75’inin okul yıllarında zorbalığın en az bir türüne maruz kaldıklarını belirlemiştir. Wei (2004) tarafından yapılan bir başka çalışmada da, 238 yedinci sınıf öğrencisinin % 30’undan daha fazlası, ortaokulun ilk döneminde sınıf arkadaşlarının zorbalığına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sözel ve fiziksel saldırganlık, zorbalığın en yaygın türleri olarak saptanmıştır (Akt. Gökler, 2007:118).

Olweus (1993) tarafından Norveç’te ülke çapında yapılan çalışmada, 1983-1984 yıllarında öğrencilerin % 15’inin “ara sıra” ya da “daha sık” zorbalığına maruz kaldığı belirlenmiştir. Bu bulgu o dönemde Norveç’te her yedi çocuktan birinin zorbalığına maruz kaldığı anlamına gelmektedir. Yaklaşık 52000 ocuk (% 9) zorbalığına uğrarken, 41000 ocuk (% 7) başka öğrencilere zorbalık yapmıştır. Öğrencilerin % 15’i zaman zaman, % 5’i ise birkaç yıl boyunca zorbalık olaylarına katıldığını belirtmiştir (Akt. Gökler, 2007:118).

İngiltere’de 8–9 yaşlarındaki 3000 öğrenciyi kapsayan genel sağlık taraması sonucunda, zorbalığına uğrayan öğrencilerin % 4’ünün uyku sorunları yaşadığı, % 2’sinin altını ıslattığı, % 4’ünün üzüntülü bir ruh hali içinde olduğu ve % 2’sinin de sık sık baş ve karın ağrısı çektikleri belirlenmiştir (School Bullying and Common Health Symptoms, 1996’dan Akt. Pişkin, 2002:531-561).

Schwards ve arkadaşları tarafından 1997 yılında yaptıkları bir çalışmada, 5 yaşındaki çocukların ailelerini çeşitli özellikler açısından incelemişler, 5 yıl sonra zorba veya mağdur olarak sınıflandırılan çocukların, genellikle geçmişte ebeveynlerinden sert, kısıtlayıcı disiplin ve fiziksel şiddet gören, ebeveyn düşmanlığına ve anne baba arasındaki şiddette maruz kalan bir yaşantıya sahip olduklarını belirlenmiştir. Zorba ve mağdur çocuklar anneleriyle düşmanca ve cezalandırıcı şekilde etkileşime girmektedirler. Bu ebeveynler genellikle çocuklarıyla çatışma yaşadığında saldırgan yöntemler kullanmaktadırlar (Akt. Pekel, 2004:16).

Yunanistan’da Andreou tarafından 2001’de yapılan araştırmada 9–12 yaşları arasında olan 408 ilkokul öğrencisinin % 17’sinin zorba, % 19’unun ise kurban olduğu, % 10’unun hem zorba hem de kurban olduğu, % 54’ünün ise ne zorba ne de

kurban olduğu saptanmıştır. Yine Yunanistan’da Paterika ve Houndoumadi, 2001 yılında yaptıkları araştırmada 8–12 yaş arası 1312 çocukla yapılan çalışmada, çocukların görüşlerine göre, zorba veya zorba-kurbanların çoğunluğu erkektir. Ayrıca erkekler arasında zorbalığın daha çok fiziksel şekillerde olduğu saptanırken, kızlar arasında dolaylı zorbalığın daha fazla görüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca yaş büyüdükçe, zorbalığın azalma eğiliminde olduğu ve dolaylı zorbalığa dönüştüğü saptanmıştır (Akt. Pelendecioğlu 2011:51).

Seals ve Young tarafından 2003’te yapılan araştırmada, 7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında zorba-kurban probleminin yaygınlığı incelenmiş, Amerika’da 454 devlet okulu öğrencisi ile yapılan çalışmadan elde edilen bulgular, grubun % 24’ünün zorbalıkla ilgili olaylara karıştığını ortaya koymuştur (Akt. Gökler, 2007:118).

Scheithauer, Hayer, Petermann ve Jugert; Olweus’un Zorba/ Kurban Anketi’nin yeniden düzenlenmiş bir versiyonunu Almanya’da iki federal eyalette 2.086 beşinci sınıf öğrencisine uygulamışlardır. Sonuçlar zorbalığın farklı türleri sınıf ve cinsiyet farkı açısından (sözlü, fiziksel, dolaylı) analiz edilmiştir. % 12.1’inin zorbalık yaptığı ve % 11.1’inin zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir. Öğrencilerin % 2.3’ü, kendi raporlarına göre zorba ve kurban olmak üzere sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak; zorbalık türüne bakılmaksızın, erkeklerin daha çok zorbalık sergilediği ve erkeklerin kızlara oranla çok daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları, şiddete maruz kalmada cinsiyet farkı olmamasına rağmen erkeklerin fiziksel yönden çok daha fazla şiddete maruz kaldıkları bulunmuştur (Akt. Pelendecioğlu 2011:52).

Baldry tarafından 2004’te, 49 erkek, 68 kız olmak üzere, yaş ortalaması 11,5 olan toplam 117 öğrenci ile yapılan çalışmada erkek öğrencilerin, bir tek kişinin zorbalığına maruz kalan kurbanı karşı daha fazla sempati duydukları, kızların ise, bir grubun zorbalığına uğrayan kurbanı daha fazla üzölmekte ve onunla daha fazla empati kurduklarını tespit edilmiştir (Akt. Gökler, 2007:129).

Rigby 1999’da zorbalığın okul çocuklarında yoğun strese neden olmasından dolayı birçok fiziksel ve ruhsal problemlere yol açtığını ve kendini okulda güvende

hissetmeyen çocukların sık sık devamsızlık yaptığını, hatta okuldan ayrılmayı düşündüğünü ifade etmektedir. Çalışmanın ilginç bir bulgusu ise, kendini sadece okulun kütüphanesinde güvende hissedenden birçok mağdur çocuğun sosyalleşmeyi feda ederek tam bir kitap kurduna dönüşebildiği tespitidir (Akt. Genç, 2007:47).

Baldry ve Farrington tarafından 2000 yılında Roma'daki bir ortaokulda öğrenim gören 11–14 yaşları arasındaki 238 (113 kız, 125 erkek) öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada, zorba ve suçluların kişisel özellikleri, ebeveyn tutumları ve bunlardan hangilerinin zorbalık/suçluluk, sadece zorbalıkta ya da sadece suçlulukta etkili olduğu incelenmiştir. Sonuçlar, zorbalık ve suçluluğun erkeklerde çok daha yaygın olduğunu, zorbalığın yaşla birlikte anlamlı bir biçimde değişmediğini fakat suçluluğun yaşla birlikte arttığını ortaya koymuştur. Zorbalık ve suçluluk özellikle erkekler ve yaşça daha büyük olan öğrencilerle ilişkili bulunmuştur. Yalnızca zorba olanların daha genç, yalnızca suçlu olanların ise daha büyük olduğu sonucundan hareketle araştırmacılar, zorbalığın suçluluğa giden yolda gelişimsel bir aşama olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yalnızca zorba olanların otoriter ebeveynlerinin olduğu ve ebeveynleriyle anlaşamadıkları; yalnızca suçlu olanların ebeveynlerinin ise birleriyle çatışma içinde oldukları; sadece suçluların ebeveyn desteğinden yoksun oldukları tespitinde bulunmuştur (Akt. Pelendecioğlu 2011:52).

Nansel ve arkadaşları, “ABD’deki Gençler Arasında Zorba Davranışlar: Psikososyal ve Sosyal Uyum Süreci” adlı araştırmada; ABD’deki gençler arasında zorbalık davranışlarının yaygınlığını ölçmek, zorbalık türlerini belirlemek; problem davranışları, okula uyum, duygusal / sosyal uyum, ve ebeveynlik gibi psikososyal uyum göstergelerini tespit etmek amacıyla 1998 ilkbaharında başlattıkları araştırma ile Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kamu okulları ve özel okullarda yaşları 6. sınıf ile 10. sınıf seviyelerinde değişen 15.686 öğrenciden elde ettikleri verileri analiz etmişlerdir. Analizi sonucunda öğrencilerin % 29.9 zorbalık yaptıklarını, erkeklerin zorbalığın oranlarının hem zorba hem de kurban olmaları bakımından kız öğrencilere oranla daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir (Nansel vd., 2001:2049-2100).

Newton’ un 2004’teki araştırmasına göre, günümüzdeki teknolojik gelişmeler son yıllarda zorbalık ve istismar için yeni bir kapı açmıştır. Bilgisayar araçlı iletişim

sayesinde, kurbanlar evde de rahat olamamaktadır. Newton, çalışmasında sanal zorbalığı açıklamak için ergenlerin kendi ifadelerinden yararlanmıştır. Bu amaçla da 35 kurban öyküsünü çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları aşağıda özetlenmiştir:

1. Kurbanlar, en çok anlık iletilerle zorbalığa uğradıklarını ifade etmişlerdir.
2. Sanal zorbalık, sözel ve dolaylı zorbalık biçiminde ortaya çıkmakta ve kurbanı etkilemektedir.
3. Sözel zorbalık olarak ad takma, tehdit etme, dalga geçme, kaba ve cinsel içerikli mesajlarla karşı karşıya kalınmaktadır (Akt. Genç, 2007:44).

Klomek ve arkadaşları; Finlandiya’da 2008 yılında yapmış oldukları araştırmada erkek çocukları arasında yaşanan zorbalık ve şiddetin sonradan intihar ve depresyon eğilimleri ile ilişkisini ele almışlardır. Bu araştırmada 1981 yılı doğumlu 2348 erkek çocuğu örneklem olarak, 8 yaş grubundayken ki zorbalık ve şiddet bilgileri kendisinden, ailesinden ve öğretmen raporlarından toplanmış; intihar eğilimi ve depresyon eğilimleri askere çağırılma sınavları sırasında değerlendirilmiştir. Sonuçlarında; sık sık zorbalık yapan ve zorbalığa uğrayan çocuklar arasındaki depresyon ve intihar eğilimi, zorbalık yapmayanlara ve zorbalığa uğramayanlara göre daha çok bulunmuştur (Kabil, 2010:38).

Frank ve arkadaşları (2009), ekonomik eşitsizlik ve okullardaki zorbalık konulu 37 ülkedeki ergenler arasındaki araştırmada; yüksek gelir eşitsizliğine sahip ülkelerdeki ergenlik öncesi çocuklar arasındaki zorbalık düzeyleri, düşük gelir eşitsizliğine sahip ülkelere göre çok daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir (Kabil, 2010:38).

2.2.2. Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de akran zorbalığı ile ilgili olarak yapılan çalışmalar 2000’li yılların başında başlamıştır.

Türkiye’den yayınlanmış ilk çalışma Alikashiöglü ve arkadaşlarının 2000’de İstanbul örneklemini temsil eden 9. ve 11.sınıfta okuyan 4153 öğrenci üzerinde yaptıkları çalışmadır. Çalışmada ölçek olarak “Okul Çağındaki Çocukların Sağlıkla

İlgili Davranışları 1997-98 Araştırması Anketi” kullanılmıştır. Araştırmanın raporunda öğrencilerin şiddet davranışları öncelikle incelenmiştir. Son dönemde okul alanı içinde bir silahla zorbalığa uğrayanların prevalansı % 7.5 olarak (kızlarda % 2.5, erkeklerde % 12) saptanmıştır. Tüm öğrencilerin % 8’i (kızların % 3’ü, erkeklerin % 13’ü) son okul döneminde okul alanlarında silah taşıdıklarını bildirmişlerdir (Alikaşifoğlu vd., 2004:173-177).

Yıldırım 2001’de yaptığı araştırmasında zorbalık ve aile ortamı arasındaki ilişkiyi zorba, kurban, zorba/kurban ve kontrol grubu olarak tanımladığı ilköğretim okulu dördüncü sınıf öğrencileri açısından araştırmıştır. Araştırma, İstanbul’daki bir özel ilköğretim okulunda okuyan 140 dördüncü sınıf öğrencisi ile yapılmıştır. Aile ortamını belirlemek üzere “Aile Ortamı Ölçeği-Çocuk Formu”; zorba, kurban, zorba/kurban ve kontrol gruplarının belirlenmesinde ise akran tercihi yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin arkadaşları arasında tutulma düzeylerine de bakılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre:

1. Aile ortamı ile zorba, kurban veya zorba/kurban olma arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.
2. Zorba öğrenciler davranışsal özellikler olarak lider ve kavgacı grupta yer almışlardır.
3. Kurban öğrenciler ise, davranışsal özellikler bakımından çekingen ve yardım arayan gruplarında yer almışlardır.
4. Kontrol grubundaki öğrenciler, işbirlikçi öğrenci kategorisinde yer almışlardır. İşbirlikçi eğilim gösteren öğrenciler, ne arkadaşlarına zorbalık yapmakta ne de başkaları onlara arkadaşlarına zorbalık yapmaktadır.
5. Zorba, kurban ve zorba/kurban (hem zorbalık yapan hem de maruz kalan) üçlüsü arasından en çok sempati duyulan, hoşlanılan öğrenciler, kurban kategorisine girenlerdir.
6. Zorba öğrenciler diğer öğrenciler tarafından popüler bulunmasına rağmen, en az sempati duyulan öğrenciler grubunda zorbalar ve zorba/kurbanlar yer almaktalar (Akt. Genç, 2007:34).

Dölek, 2002 yılında yaptığı araştırmasında İstanbul'daki 9 resmi ve özel ilköğretim okulunun 5'inci, 7'inci ve 9'uncu sınıflarından seçilen 659 öğrenci ile yapılan çalışmada, okullarda zorba ve kurban sıklığının yüksek olduğunu belirlemiştir. Sistemik olarak zorbalığa uğrayanların (kronik kurban) oranı % 8.17; sistemik olarak zorbalık yapanların (kronik zorba) oranı ise kızlarda % 2.56; erkeklerde % 6.37 ile diğer ülkelerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler arasında zorbalığın türleri incelendiğinde, en sık “alay etme” davranışına rastlandığı, bunu sırasıyla “gruplara almama”, “görmezden gelme”, “o kişi hakkında yalan söyleme”, “dedikodu yapma” davranışlarının izlediğini belirtmiştir. Fiziksel zorbalık türlerine ise, görece daha az rastlanmıştır (Dölek, 2002).

Karaman-Kepenekçi ve Çınkır, Ankara'da 2000-2001 eğitim yılında 8. sınıfta okuyan 692 öğrenciye kendi geliştirdikleri 28 soruluk bir anketle akran zorbalığı oranını incelemiştir. Araştırmaya katılan tüm öğrencilerin (eğitim yılı boyunca en az bir kez) bir ya da birden fazla tipte zorbalığa uğradıklarını bildirmişlerdir. Fiziksel, sözlü, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kalanların oranını sırasıyla % 33.5, % 35.3, % 28.0 ve % 15.6 olarak bulmuşlardır. Öğrencilerin zorbalıktan korunmak için en sık yaptıkları şey kendi kendilerini korumak (% 32.4), okul yönetiminden (% 29.4), arkadaşlarından (% 18.4), öğretmenlerinden (% 6.3) ve ailelerinden (% 3.5) yardım istemek olarak bulunmuştur. Öğrencilere okul yönetimine şikâyet ettiklerinde ne olduğu sorulduğunda, en sık sözlü uyarı (% 34.5), ardından yazılı uyarı (% 16) yanıtları alınmış, % 15.1 ise hiçbir şey yapılmadığını belirtmiştir. Öğrencilere, “öğrenciler sizce neden birbirlerine zorbalık yapıyor?” sorusu sorulmuş, en sık alınan yanıt “güçlü gibi gözükme için” (% 43.1) olurken bunu, “problemlerini nasıl çözeceklerini bilmedikleri için” (% 24.1), “kişisel problemleri nedeniyle” (% 22.1) izlemiştir. Zorbalığa uğrayan öğrencilerin psikolojik durumlarının olumsuz etkilendiğini tespit etmişlerdir (Çınkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003:236-253).

Pişkin, 1154 ilköğretim öğrencisi üzerinde 2003 yılında gerçekleştirdiği betimsel çalışmada kurban öğrenci oranının % 35, zorba/kurban öğrenci oranının % 30, zorba öğrenci oranının ise % 6 olduğu görülmektedir. Zorbalığa uğrama

oranlarında kız ve erkek öğrenciler arasında bir fark gözlenmezken, zorbalık yaptıklarını belirten erkeklerin oranı, kızların yaklaşık iki katı olarak bulunmuştur (Akt. Pelendecioğlu, 2011:44).

Pekel 2004'te yaptığı çalışmada, "Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme" ölçeğini temel alarak "Akran Zorbalarını Belirleme" ölçeği geliştirip bu ölçeği Ankara'da 718 (335 kız, 383 erkek) 5. ve 6. sınıf öğrencisi üzerinde uygulamıştır. Araştırmacı sadece kurban oranını % 9.3, sadece zorba oranını % 7.6, zorba/kurban oranını % 6.4 ve katılmayanların oranını % 76.7 olarak bulmuştur (Akt Gökler, 2007:132).

Kapçı, 99 kız ve 107 erkek olmak üzere toplam 206 ilkokul 4. ve 5. sınıf öğrencisi ile 2004'te yaptığı çalışmada, öğrencilerin % 40'ının bedensel, sözel, duygusal ya da cinsel zorbalığa maruz kaldığını belirlemiş ve bu bulgunun diğer ülkelerdeki oranlara oldukça yakın olduğunu ifade etmiştir (Kapçı, 2004:1-13).

Atik, 2006 yılında ilköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalık ve kurban olma davranışının yaygınlığını ve bu tür davranışları yordamada denetim odağı, benlik saygısı, aile stili, yalnızlık ve akademik başarının rolünü incelemiştir. 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan örnekleme göre öğrencilerin % 4.6'sı zorba, % 21.3'ü kurban, % 6.5'i zorba/kurban, % 44.7'si hiç dâhil olmayan ve % 22.9'u dâhil olmayandır. Zorbalık davranışı ile ilgili olarak cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenleri incelendiğinde cinsiyet bakımından anlamlı farklılıklar bulunurken, sınıf düzeyi açısından anlamlı fark bulunmamıştır (Akt. Pelendecioğlu, 2011:44).

Satan, ilköğretim ikinci kademedeki okuyan (6,7. ve 8. sınıf) öğrencilerin zorbalık eğilimlerini etkileyen değişkenleri ve zorbalık açısından okul ortamını öğrenci görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Araştırma ikinci kademedeki resmi ve özel türdeki 7 farklı ilköğretim okullarında, yaş aralığı 12-14 yaş arasında değişen 288'si kız, 208'i de erkek toplam 496 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada cinsiyet değişkenine göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve alt boyutlarında (Sözel Zorbalık, Eğlence Amaçlı Zorbalık ve Duygu Zorbalığı), okula göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve alt boyutlarında (Fiziksel Zorbalık,

Eğlence Amaçlı Zorbalık ve Duygu Zorbalığı); annenin eğitim düzeyine göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve alt boyutlarında (Fiziksel Zorbalık, Eğlence Amaçlı Zorbalık ve Duygu Zorbalığı) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu ancak yaşa göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve alt boyutlarında; algılanan ekonomik düzeye göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir (Satan, 2006).

Koç, lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerini yordayan değişkenleri tespit etmek amacıyla Ankara il merkezindeki altı resmi genel lisenin 9'uncu, 10'uncu ve 11'inci sınıflarında eğitim gören 481'i kız ve 582'si de erkek olmak üzere toplam 1063 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; zorbalık olaylarının % 72'sinin okul içinde gerçekleştiği, erkek öğrencilerin hem okul içi (okulun koridorları dışında), hem de okul dışı alanlarda, kız öğrencilere göre daha fazla zorba davranış gösterdikleri bulgularına ulaşmıştır. Ayrıca "Zorba Kişilik" düzeylerinin en önemli yordayıcılarının öfkeyi dışa vurma düzeyi, cinsiyet, hatalı davranışın sıklığı, özsaygı düzeyi ve öfkeyi içte tutma düzeyi değişkenleri olduğunu, öğrencilerin "Zorbalıktan Kaçınma" düzeylerinin en önemli yordayıcılarının ise öfkeyi kontrol etme düzeyi, yetişkin etkileri, öfkeyi içte tutma düzeyi ve sürekli öfke düzeyi değişkenleri olduğunu tespit etmiştir (Koç, 2006).

Arıman, ilköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile okul iklimi algıları arasındaki ilişkiyi incelemek üzere İstanbul ili Kadıköy ilçesinde bulunan 10 okuldaki öğrencilerden veri toplamıştır. Araştırmada Kapsamlı Okul İklimi Değerlendirme Ölçeği (KOİD) ve Zorbalık Davranış Eğilim Ölçeği (ZDEO) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda okullarda yaşanan zorbalık eylemleri ile okulların iklimi arasında bir ilişki olduğunu belirtmiştir (Arıman, 2007).

Bektaş (2007) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorba ve kurban düzeylerini yordayan değişkenleri belirlemek üzere yaptığı araştırmayı İzmir il merkezindeki üç farklı sosyo-ekonomik bölgede yer alan sekiz resmi ilköğretim okulunun ikinci kademelerinde eğitim gören toplam 623 öğrenci üzerinde yürütmüştür. Araştırmada, "Sataşma ve Zorbalık Ölçeği Okul Formu", "Erken Ergenlerde Bağlanma Ölçeği", "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği" ve "Kişisel Bilgi

Formu” kullanılmıştır. Öğrencilerin Zorbalık puanlarını yaş, erken ergenlerde kaygılı bağlanma, babanın demokratik olarak algılanması ve okul memnuniyeti değişkenlerinin; kurban puanlarını ise erken ergenlerde kaygılı bağlanma, yaş, erken ergenlerde kaçınan bağlanma, babanın demokratik olarak algılanması, özsaygının orta düzeyde olması, özsaygının düşük düzeyde olması ve babanın otoriter olarak algılanması değişkenlerinin yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (Bektaş, 2007).

Genç, öğrencilerin, okul müdürlerinin ve rehber öğretmenlerin okullarda yaşanan zorbalık davranışlarına ilişkin algılarını belirlemek üzere 2005–2006 ve 2006–2007 öğretim yılları içinde Malatya, Erzurum ve Van illerinin her birinden sosyo-ekonomik düzeye göre seçilen üçer genel lisenin öğrencileri ile bu okulların müdürleri ve rehber öğretmenlerinden veri toplamıştır. Araştırma sonucunda; akranları tarafından zorbalığa uğradığını belirten genel lise öğrencilerinin oranı % 18.3 iken akranlarına zorbalık yaptığını ifade eden öğrenci oranı % 15.2; okulda zorbalığa tanık olduğunu ifade eden öğrenci oranı ise % 56.9’tür. Öğrenciler arasında en yaygın görülen zorbalık türünün sözel zorbalık olduğu; zorba davranışların uygulanması ve maruz kalınması bakımından cinsiyetin önemli bir faktör olduğu; bütün zorbalık türlerini erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha çok uyguladığı, “Başarılı” öğrencilerin, bütün zorbalık türlerine “okul başarısı “orta” veya “başarısız” olan öğrencilerden daha az başvurdukları veya maruz kaldıkları; anne-babası birlikte olmayan öğrencilerin, anne babası birlikte olan öğrencilere göre daha fazla zorba davranışlar uygulamakta olduğu ve zorbalığa maruz kaldığı; ailesinde şiddet olan öğrencilerin bütün zorbalık türlerini uyguladığı; madde bağımlılığı olan öğrencilerin bütün zorbalık türlerine hem daha fazla maruz kaldıkları hem de daha fazla uyguladıkları bulgularına ulaşmıştır (Genç, 2007).

Totan ve Yöndem, araştırmalarında 2006-2007 öğretim yılında Bolu Merkez İlçesi genel liselerine devam eden lise öğrencilerinin anne-baba, akran ilişkilerinin cinsiyete dayalı olarak zorbalık davranışları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın katılımcıları 9’uncu, 10’uncu ve 11’inci sınıf düzeyinde toplam 595 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda sözel zorbalığın fiziksel ya da sosyal zorbalık türlerine oranla daha yaygınlık gösterdiğini tespit etmiştir. Ergenlerin

anne-baba ile ilişkileri arttıkça zorba veya zorba/kurban olma olasılıklarının azaldığı; ayrıca akran ilişkilerinin artışı ergenlerde zorba olma olasılığını artırırken kurban olma olasılığını azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Cinsiyet açısından ele alındığında, ergenlerin anne baba ile ilişkilerindeki artış erkeklerde kızlara göre zorbalığa katılmama olasılığını artırdığı; kızlarda ise akran ilişkilerindeki artış erkeklere oranla zorba/kurban olma olasılığını arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır (Totan ve Yöndem, 2007).

Gökler, ilköğretim 8. sınıf öğrencileri arasında akran zorbalığının incelenmesi ve zorbalığın empatik eğilim, özsaygı, problem çözme becerileri, içedönüklük-dışadönüklük ve kaygı gibi bazı kişilik özellikleri ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırma 2005-2006 Öğretim yılı birinci döneminde Ankara'nın üç merkez ilçesi olan Çankaya, Yenimahalle ve Keçiören'den seçilen orta sosyo-ekonomik düzeye mensup 5 resmi ilköğretim okuluna devam eden toplam 576 sekizinci sınıf öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin % 10.10'unun zorba, % 27.30'unun kurban, % 20.90'nın zorba-kurban olduğu belirlenmiştir. Zorbalık ve kurbanlık oranları cinsiyete göre değerlendirildiğinde, hem zorba, hem de zorba-kurban grubunda erkeklerin daha fazla olduğu; öğrencilerin en fazla uğradıkları zorbalık türlerinin "sözel ve fiziksel" zorbalıklar olduğu; zorba, kurban, zorba-kurban ve nötr öğrencilerin empatik eğilim düzeylerinin arasında anlamlı farkların olduğu, genel özsaygı düzeyleri açısından zorba ve kurban; zorba ve zorba-kurban, kurban ve nötr, zorba-kurban ve nötr gruplar arasındaki farkların anlamlı olduğu; erkek grubunda en yüksek "toplam sorun çözme" ortalamasına zorbaların sahip olduğu, bunu sırasıyla kurbanların, zorba-kurbanların ve nötr öğrencilerin izlediği; kız grubunda ise en yüksek ortalamaya zorba-kurbanlar sahip olduğu ve bu grubu sırasıyla kurbanlar, zorbalar ve nötr öğrencilerin izlediği; zorba ve zorba-kurban, kurban ve nötr olanların içe dönüklük ve dışa dönüklük puanları arasında anlamlı farklar olduğu ve en dışa dönük grubun nötr öğrenciler olduğu, bunu sırasıyla zorbalar, zorba-kurbanlar ve kurbanların izlediği; erkek ve grubunda en yüksek toplam kaygı ortalamasına zorbaların sahip olduğu, bunu sırasıyla zorba-kurbanların, kurbanların ve nötr grupların izlediği görülmüştür (Gökler, 2007).

Gültekin-Akduman, suça karışan ve karışmayan 12-15 yaş grubundaki çocukların akran istismarına uğrama durumlarını ve kendilik algısı düzeylerini karşılaştırmak amacıyla suça karışan 103 çocuk ile bu çocuklarla aynı yaş ve cinsiyette suça karışmayan 103 çocuk üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda; suça karışan ve karışmayan çocukların yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, anne ve baba öğrenim düzeyi, ailede çalışan kişi sayısı, oturduğu konut türünün akran istismarına ait bazı boyutlarından alınan puanlar arasında anlamlı farklılığa neden olduğu; yaş, cinsiyet, anne öğrenim düzeyi, aile türünün ise kendilik algısına ait bazı boyutlardan alınan puanlarda anlamlı farklılığa neden olduğu; suça karışan çocukların işlediği suç türü, işlediği suçta yalnız olma durumu, daha önce suç işleme durumu, okula devam etme durumu, okula devam ediyor ise okuldan kaçma durumu, göç etme durumu değişkenlerinin akran istismarına ait bazı boyutlardan alınan puanlarda anlamlı farklılığa neden olduğu; işlediği suç türü, işlediği suçta yalnız olma durumu, daha önce suç işleme durumu, okula devam ediyor ise okuldan kaçma durumu, göç etme durumu değişkenlerinin kendilik algısına ait bazı boyutlardan alınan puanlarda anlamlı bir farklılığa neden olduğu bulgularına ulaşmıştır (Gültekin-Akduman, 2007).

Sarıbeyoğlu, lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla İstanbul ilinde 5 farklı lisede 9'uncu, 10'uncu ve 11'inci sınıflarında öğrenim gören 305 öğrenci üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırmada aile içi çocuk istismarı ve zorba davranışlar; cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, doğum sırası, gelir düzeyi, ebeveynin öğrenim düzeyi, anne babanın beraber ya da boşanmış olması, babanın anneye fiziksel şiddet uygulaması, babanın anneye sözel şiddet uygulaması, annenin babaya fiziksel şiddet uygulaması, annenin babaya sözel şiddet uygulaması değişkenleri ele alınmıştır. Araştırma sonucunda Aile içi Çocuk İstismarı Ölçeği-C Formu'nun Fiziksel ve Çok Yönlü istismar, Cinsel istismar, Suça Yönelme ve Uygun Olmayan Cezalandırma ve Gelişimi Destekleme şeklinde tüm alt boyutları ile Öğrenci ilişkileri Tutum Ölçeği'nin Zorba Kişilik ve Kendine Güven alt boyutları arasında ilişki olduğu; Fiziksel ve Çok Yönlü istismar ve Cinsel istismar, Suça Yönelme ve Uygun Olmayan Cezalandırma alt boyutlarının Zorba Kişilik alt boyutunu en yüksek yordama düzeyine sahip değişkenler olduğu ve Cinsel

istismar, Suça Yönelme ve Uygun Olmayan Cezalandırma ve Zorba Kişilik alt boyutlarında erkek öğrencilerin lehine farklılık olduğu görülmüştür. Ayrıca 15 yaş ve altı grupta yer alan öğrencilerin, 16 yaş grubunda yer alan öğrencilere göre zorbalıktan kaçınma düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Saribeyoğlu, 2007).

İlhan-Alper (2008) okullarda meydana gelen saldırganlık olaylarının bir türü olan okul zorbalığının eğitim-öğretim etkinliklerini olumsuz yönde etkilediği ve çocuklar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkileri sadece okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam ettiği düşüncesinden hareketle ilköğretim 6'ncı, 7'inci ve 8'inci sınıf öğrencilerinin, maruz kaldıkları zorbalık türleri, bunların görülme sıklığı, zorbalığın görülme türünde sınıf düzeyi ve cinsiyete bağlı olarak inceleyip mevcut durumu ortaya koymak üzere Bursa ili Osmangazi İlçesi'ndeki resmi ilköğretim okullarından seçkisiz olarak belirlenen iki ilköğretim okulundan 119 kız, 131 erkek olmak üzere toplam 250 öğrencinin katılımıyla yaptığı araştırmasında öğrencilerin yarısından çoğunun okullarında fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları; fiziksel zorbalığa maruz kalma düzeylerinin sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiği; küçük sınıftaki öğrencilerin büyük sınıflara göre daha sık fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları; erkek öğrencilerin kızlara göre daha sık olarak fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları; fiziksel zorbalığın en sık görüldüğü yerin sınıf olduğu ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu eylemlere maruz kaldıklarında durumu hiç kimseye paylaşmadıkları; öğrencilerin sözel zorbalığa maruz kalma oranlarının fiziksel zorbalığa maruz kalma oranlarından daha az olduğu; sözel zorbalığı da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha sık uyguladığı; kız öğrencilerin sözel zorbalığı genellikle bir grup ile birlikte uyguladığı; sözel zorbalığında yine en çok sınıfta meydana geldiği ve öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu durumu hiç kimseye söylemediği; öğrencilerin çoğunluğunun haklarında söylenti çıkarılmadığını belirttiği; kız ve erkek öğrencilerin arkadaşları hakkında söylenti çıkarma davranışlarının bu sıklığının eşit olduğu; en sık olarak sınıfta meydana geldiği; öğrencilerin çoğunluğunun bu durumu hiç kimseye söylemedikleri; öğrencilerin büyük çoğunluğunun etkinlik, oyun vb. aktivitelerden dışlanmadıkları, dışlama eylemini genellikle erkek öğrencilerin ya da bir grup öğrencinin yaptığı; dışlamanın

en çok oyun alanında ve sınıfta gerçekleştiği; öğrencilerin büyük bölümünün bu durumu hiç kimseye paylaşmadıkları; öğrencilerin yarısından çoğunun kendilerine ait eşyaların izinsiz olarak alındığı; eylemi gerçekleştirenlerin çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu ve eylemin çoğunlukla sınıfta gerçekleştiği, çoğunluğun bu durumu hiç kimseye anlatmadıkları; öğrencilerin düşük oranda canlarının acıtılmasıyla ilgili olarak tehdit edildikleri; genellikle erkek öğrenciler tarafından tehdit edildiği; çoğunlukla sınıfta meydana geldiği ve öğrencilerin çoğunun bu durumu hiç kimseye paylaşmadıkları bulgularına ulaşmıştır (İlhan-Alper, 2008).

Özdiñer-Arslan, lise öğrencilerinde öz-kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisini incelemek üzere 2007 bahar döneminde, İstanbul ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı iki meslek lisesi (teknik ve endüstri meslek, ticaret lisesi), iki düz lise ve iki özel lise olmak üzere toplam 6 lisenin 9'uncu ve 10'uncu sınıflarında öğrenim gören 1670 öğrenciden veri toplamıştır. Araştırma sonucunda; zorbalık oranının erkeklerde yüksek olduğu, çoğunlukla kızların kızlara, erkeklerin erkeklere zorbalık uyguladığını, akran zorbalarını belirleme ölçeğine göre; öğrencilerin % 17'sinin zorbalık döngüsünde yer aldığını (% 5.3'ünün zorba, % 5.9'unun kurban, % 5.8'sinin hem zorba hem kurban olduğu), anne-babaları ayrı olan grupta, aile bireyleri arasında şiddete tanıklık eden grupta, aile üyeleri tarafından kendisine şiddet uygulananlarda zorbalığa karışanların oranının anlamlı derecede fazla olduğunu, zorbalığa karışmayan öğrencilerin sağlıklı ailelere sahip olduklarını ve öz kavramı puan ortalamalarının anlamlı olarak yüksek olduğu bulgularına ulaşmışlardır (Özdiñer-Arslan, 2008).

Tıprıdamaz-Sipahi, İzmir ili Bornova ilçesindeki ilköğretim 6. ve 7. sınıf öğrencilerinde akran zorbalığı yaygınlığının belirlemek ve eşlik eden faktörleri ortaya koymak amacıyla 2008 yılı nisan ayında sekiz ilköğretim okulundan 6. ve 7. Sınıfta okuyan 405 öğrenci üzerinde araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda akran zorbalığı yapma (zorba) sıklığı % 20.3, akran zorbalığına uğrama (kurban) sıklığı % 42.3, hem zorbalık yapma, hem de akran zorbalığına uğrama (zorba/kurban) sıklığı % 13.8 ve katılmama (zorba veya kurban olmama) sıklığının % 51.3 olduğu; erkeklerin kızlara göre daha sık zorba ve kurban olduğu, depresif erkeklerin, daha sık

akran zorbalığı yaptığı; depresif olanların, babası okula gitmeyenlerin, akran desteği olmayanların daha fazla akran zorbalığına uğradığı; depresif olanların ve babası ölen öğrencilerin daha fazla zorba/kurban olduğu; depresif olmayanların, babası herhangi seviyede okula gidenlerin, akran desteği olanların daha sık katılmayan olduğu bulgularına ulaşmıştır (Tıprıdamaz-Sipahi, 2008).

Ergül, ilköğretim öğrencilerinin akran zorbalığına katılma biçimlerini tepkisel amaçlı saldırganlık ve toplumsal konum açısından incelemiştir. Araştırmasında özellikle zorbalığa farklı rollerle katılan çocukların oranlarının belirlenmesi ve bu oranların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğinin incelenmeyi amaçlamıştır. Araştırmayı Ankara İli Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı random olarak belirlenen 11 farklı ilköğretim okulunda 6, 7 ve 8. sınıflarda okuyan 384'ü (% 49.6) kız ve 390'ı (% 50.4) erkek olmak üzere toplam 774 öğrenci üzerinden yürütmüştür. Araştırmanın sonucunda çocukların % 11.5'i zorba, % 10.9'u yardımcı-destekleyici, % 21.1'i savunucu, % 20.9'u izleyici ve % 9.7'si kurban olmak üzere toplam % 74.0'ünün söz konusu katılımcı rollerinden birine girdiğini; erkeklerin zorbalık sürecine kızlardan daha etkin olarak katıldığını; erkeklerin daha fazla zorba, yardımcı-destekleyici ve kurban, kızların ise savunucu ve izleyici rollerinden birine girdiğini; çocukların zorba, yardımcı-destekleyici, savunucu ve izleyici ölçeklerinden elde edilen kendi bildirim puanları ile aynı ölçeklerden elde edilen akran bildirim puanları arasında anlamlı ve olumlu ilişkiler olduğunu bir diğer ifade ile zorbalık durumundaki rollerinin farkında olduklarını; ancak çocukların zorba ve yardımcı-destekleyici olarak davranma eğilimlerini gerçekte olduğundan daha düşük, savunucu ve izleyici olarak davranma eğilimlerinin ise daha yüksek değerlendirdiklerini; zorba çocukların amaçlı saldırganlık puanlarının savunucu ve izleyici çocuklarıkinden, yardımcı-destekleyici çocuklarınsa tepkisel saldırganlık puanlarının izleyici çocuklarıkinden anlamlı olarak yüksek olduğunu; zorba çocukların en fazla reddedilmişlik ve ortalamalılık, yardımcı-destekleyici çocukların ortalamalılık savunucu ve izleyici çocukların popülerlik ve ortalamalılık kurban çocuklarınsa reddedilmişlik konumuna girdiklerini; zorba, yardımcı-destekleyici ve kurban çocukların akranları tarafından savunucu ve izleyici çocuklardan daha fazla reddedildiklerini rapor etmiştir (Ergül, 2009).

İrfaner, Ankara İli Sincan Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri arasında yaşanan zorbalık olaylarının ve bu konuda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşlerini incelemek üzere yaptığı araştırmaya Ankara ili Sincan Endüstri Meslek Lisesi'nde 2008-2009 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde kayıtlı öğrencilerin 673'ü katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarıya yakını en az bir veya iki kez zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Duygusal zorbalık, zorbalığa maruz kalan öğrenciler tarafından en çok maruz kaldıkları zorbalık türü olarak tanımlanmıştır. Bunu sözel zorbalık izlemekte, fiziksel zorbalık ise son sırada yer almaktadır. Öğrenciler en çok sınıf arkadaşlarının, daha sonra bir üst sınıftaki öğrencilerin zorbalığına maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Mekân olarak en çok okul bahçesinde zorbalığa maruz kaldıklarını aktarmışlardır. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin % 24,5'u bu deneyimlerini arkadaşları ile % 12,3'ü sınıf öğretmenleri ile ve sadece % 8,4'ü aileleri ile paylaşmaktadırlar. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 26'sı ayda bir kez, % 8,8'i ayda iki yada üç kez ve % 7,3'ü ise haftada bir ile birden fazla kez zorbalık yapmaktadır. Zorbalık eylemleri arasında birinci sırada sözel, ikinci sırada fiziksel zorbalık eylemleri gelmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarıya yakını öğretmenlerinin okulda zorbalıkla yeterince mücadele etmediğini düşünmektedir. Sincan Endüstri Meslek Lisesi'nde görev yapan okul yöneticileri, okulda zorbalık olaylarının neredeyse hiç gündeme gelmediğini, gelse bile bu olayların sayısının bir elin parmağını geçmediğini belirtmişlerdir. Bununla beraber okul yöneticilerinin zorbalık kavramını sadece fiziksel eylem olarak algıladıkları anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin okulda yaşanan zorbalık olaylarını ciddiye almadıklarını, bu olayları kendi sorumluluklarında görmediklerini ortaya koymaktadır. Öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrencilerin zorbalıktan korktukları, zorbalığı sorunların bir çözümü olarak gördükleri ancak zorbalık mağdurlarına da sempati besledikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin zorbalık konusundaki görüşlerinin cinsiyet, kıdem ve branşa göre değişmediği ve istatistiksel açıdan aralarında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (İrfaner, 2009).

Hilooğlu, kurban, zorba, zorba-kurban ve zorbalığa karışmayan zorbalık grubunda olmada cinsiyete göre, kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiş, kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre aktif zorbalık

gruplarında (zorba, kurban, zorba-kurban) erkeklere göre daha düşük oranda dahil oldukları; kız öğrencilerin, daha çok zorbalığa karışmayan grupta yer aldıkları görülmüştür. Zorbalığa karışan öğrencilerin olumsuz sosyal davranışlarının, zorbalığa karışmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu; zorbalığa karışmayan öğrencilerin olumlu sosyal davranışlarının ve sosyal beceri toplam puanlarının zorbalığa karışan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Zorbalığa karışan öğrenciler ile zorbalığa karışmayan öğrencilerin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuş, zorbalığa karışmayan öğrencilerin “arkadaş, okul, aile, çevre, benlik ve yaşam doyumu toplam” puanlarının, zorbalığa karışan öğrencilerin “arkadaş, okul, aile, çevre, benlik ve yaşam doyumu toplam” puanlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Hilooğlu, 2009).

Pelendecioğlu araştırmasında, lise öğrencilerinde zorbalık olgusunun okul yaşam kalitesi ve empati değişkenleri bakımından incelemiştir. 9’uncu, 10’uncu ve 11’inci sınıfta okuyan toplam 859 lise öğrenci ile yapılan araştırmada; verileri genel lise, Anadolu lisesi, genel meslek lisesi, Anadolu meslek lisesi, fen lisesi ve Anadolu öğretmen lisesi olmak üzere toplam 6 okuldan toplamıştır. Araştırma sonucunda araştırma katılımcılarında zorbalık davranış oranları; 91 zorba (% 10.6), 75 kurban (% 8.7), 78 zorba/kurban (% 9.1), 615 katılmayan (% 71.6) olarak belirlenmiştir. Kızların zorba ve kurban olma oranı erkeklerin zorba ve kurban olma oranlarından daha yüksek bulunurken, erkeklerin zorba/kurban olma oranı kızlara göre daha yüksek bulunmuştur. Zorba ve kurban olma oranının 9. sınıftan 10 sınıfa geçildiğinde yükseldiği, 11. sınıfta düştüğü, Zorba/kurban oranının ise 9. sınıftan 10. sınıfa geçildiğinde yükseldiği, 11. sınıfa geçildiğinde 1/3 oranında azaldığını gözlenmiştir. Okul türlerinde en yüksek zorbalık frekansı Anadolu lisesinde, en düşük zorbalık frekansı fen lisesinde; en yüksek kurban frekansı genel lisede, en düşük kurban frekansı fen lisesi ve Anadolu öğretmen lisesinde; en yüksek zorba/kurban frekansı genel lisede, en düşük zorba/kurban frekansının ise fen lisesinde olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Pelendecioğlu, 2011).

Ayas ve Pişkin çalışmalarında farklı ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin akran zorbalığına uğrama ve zorbalık yapma düzeylerinin cinsiyet, sınıf ve okul türüne göre farklılık gösterip göstermediğini incelememişlerdir. Araştırma endüstri meslek lisesi, genel lise, özel lise ve Anadolu liselerinde okuyan toplam 600 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Sözel Mağduriyet hariç diğer tüm alt ölçeklerde erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalığa uğradıklarını ve Dışlama hariç diğer tüm alt ölçeklerde kızlardan daha fazla zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşmışlardır. Cinsel Mağduriyet alt ölçeğinde 11. sınıf öğrencilerinin 9. Sınıf öğrencilerinden daha fazla mağdur olduklarını göstermektedir. Toplam Zorbalık puanı bakımından 11. sınıf öğrencilerinin 9. sınıf öğrencilerinden; Cinsel Zorbalık alt ölçeğinde ise 11. sınıf öğrencilerinin hem 9. sınıf hem de 10. sınıf öğrencilerinden anlamlı bir biçimde daha fazla cinsel zorbalık yaptıklarını ayrıca, kurban puanı en yüksek grubun endüstri meslek lisesi; zorbalık puanı en yüksek grubun ise özel lise öğrencileri olduğunu tespit etmişlerdir. En az zorbalığa uğrayan ve en az zorbalık yapan grubun ise Anadolu lisesi öğrencileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Ayas ve Pişkin, 2011:550-568).

Albayrak, araştırmasını “Okulda Zorbalığı Önleme Programının (ZÖP)” zorbalığın azaltılmasında etkisini belirlemek amacıyla İstanbul’daki iki ilköğretim okulundan ikinci kademedeki yer alan 583 öğrenci ile yapmıştır. Okullardan biri deney (145 öğrenci), diğeri kontrol grubunu (222 öğrenci) oluşturmuştur. Çevresel Davranışsal Model (ÇDM) ve Neuman Sistemler Modeli (NSM) stratejilerine göre hazırlanan ZÖP, okul çalışanları, öğrenci aileleri ve öğrencileri kapsamıştır. Araştırmanın bulgularına göre; öğrencilerin % 29,7’sinin zorbalığa uğradığı, en çok sınıfta öğretmen olmadığı (% 49,3) zorbalık yaşandığını tespit etmiştir. Öğrencilerin, AZKBÖ ve AZBÖ alt boyutlarından alaydan aldıkları puan ortalamasının en yüksek olduğu, açık saldırıyı erkeklerin ve 8. sınıfların daha çok yaptığı, ilişkisel saldırıya en çok 6. sınıfların uğradığını tespit etmiştir. Baba eğitimi düşük olanlarla daha çok alay edildiği, ekonomik durumu düşük olanların düşük olmayanlara göre daha çok zorbalığa uğradığı ve açık saldırıda bulunduğu belirlendi. Deney grubunun kontrol grubuna göre son testte AZKBÖ tüm alt boyutlarından, AZBÖ korkutma sindirme alt boyutundan aldığı puan ortalamaları daha düşük bulundu. Bu farklar istatistiksel olarak anlamlıydı ($p < ,05$). ÇDM ve NSM

doğrultusunda hazırlanan ZÖP”nin okulda zorbalığın azaltılmasında etkili olduğu ve hemşirelik uygulamalarında kullanılabileceği sonucuna varmıştır (Albayrak, 2012).

Yıldırım, literatür taraması yaparak; “Akran zorbalığı ile ilgili literatürdeki çalışmalar nelerdir, akran zorbalığında paylaşılan roller nelerdir, akran zorbalığı davranış çeşitleri nelerdir, akran zorbalığı ile ilgili alınacak önlemler nelerdir?” sorularına cevap aramıştır. Yurt içinde ve yurt dışında akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmaları ve çalışmaların amaçlarını özetlemiştir (Yıldırım, 2012:39-51).

3. YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada Zonguldak il merkezindeki liselerde okul içinde ve çevresinde gerçekleşen akran zorbalığı olgusuna ilişkin var olan durumu ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmada mevcut durumun tespit edilmesi amaçlandığı için tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Büyüköztürk vd., 2008:226).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Zonguldak il merkezindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Zonguldak il merkezinde 12 lise bulunmaktadır. Bu okullarda (Atatürk Anadolu Lisesi: 634 öğrenci; Mehmet Çelikel Lisesi: 578 öğrenci; Merkez Ticaret Meslek Lisesi: 650 öğrenci, Zonguldak Fen Lisesi: 385 öğrenci, Zonguldak Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi:3.000 öğrenci, Kız Teknik ve Meslek Lisesi: 817 öğrenci, Başöğretmen Atatürk Anadolu Lisesi: 543 öğrenci, Zonguldak Anadolu İmam Hatip Lisesi:737 öğrenci Zonguldak İ.M.K.B. Anadolu Öğretmen Lisesi: 353 öğrenci, Hasan Ali Yücel Lisesi; 93 öğrenci, Uzun Mehmet Anadolu Lisesi:210 öğrenci, Zonguldak Anadolu Sağlık Meslek Lisesi:198 öğrenci olmak üzere) toplam 8198 öğrenci öğrenim görmektedir (MEB, 2013). Bu araştırmada tüm okullar araştırmacı tarafından ziyaret edilmiş ve gönüllü öğrencilerin olduğu okullarda uygulamalar yapılmıştır. Bu nedenle il merkezinde bulunan 12 okuldan yalnızca 9 okulda ve gönüllü olan toplam 650 öğrenciyle uygulama yapılmıştır.

Uygulama rehberlik saatinde yapılmıştır. Dolayısıyla uygulama saatinde derse girmemiş olan öğrenciler kapsam dışında kalmıştır. Yapılan uygulamalarda toplam 650 öğrenci veri toplama araçlarını doldurmuştur. Verilerin toplanmasının ardından yapılan incelemelerde veri toplama araçlarını eksik veya hatalı doldurmuş olan 54

öğrenci araştırma kapsamı dışında bırakılmış ve araştırma 596 öğrenciden elde edilen veriler üzerinden yürütülmüştür.

Tablo 3.1: Araştırma Kapsamına Alınan Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı

Okul Adı	f	%
1-Zonguldak - Merkez - Zonguldak İ.M.K.B. Anadolu Öğretmen Lisesi	20	3,4
2-Zonguldak - Merkez - Atatürk Anadolu Lisesi	81	13,6
3-Zonguldak - Merkez - Mehmet Çelikel Lisesi	78	13,1
4-Zonguldak - Merkez - Merkez Ticaret Meslek Lisesi	70	11,7
5- Zonguldak - Merkez - Zonguldak Fen Lisesi	73	12,2
6-Zonguldak - Merkez - Zonguldak Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	53	8,9
7-Zonguldak - Merkez - Kız Teknik ve Meslek Lisesi	90	15,1
8-Zonguldak - Merkez - Başöğretmen Atatürk Anadolu Lisesi	76	12,8
9-Zonguldak - Merkez - Zonguldak Anadolu İmam Hatip Lisesi	55	9,2
Toplam	596	100

3.3. Veri Toplama Araçları

Lise öğrencilerinin akran zorbalığına yönelik tutumlarını incelemek amacıyla Genç (Genç, 2007:53-54) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği” ile araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler ayrıntılı olarak aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği (Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği)

Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği (Genç, 2007:53-54) lise öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türleri hakkında bilgi toplamak üzere geliştirilmiştir. Söz konusu ölçeğin (Ek-2) her bir maddesinin altında; (a) “Sen yaptın mı?” ve (b) “Diğer öğrencilere yapıldığını duydun mu?” seçeneklerine yer verilmiş ve böylece zorbaları ve kurbanları değil, zorbalığa tanık olanları da belirlemek amaçlanmıştır. Ölçek “Saldırı Aleti Kullanmak veya Tehditle Zorbalık”, “Sözel Zorbalık”, “Sanal veya

Cinsel Zorbalık”, “Basit Fiziksel Zorbalık”, “Duygusal Zorbalık”, “Ağır Fiziksel Zorbalık” olmak üzere 6 alt ölçek ve toplam 33 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri beşli likert şeklinde hazırlanmış olup ölçek; “(1) Hiçbir Zaman, (2) Seyrek Olarak, (3) Bazen, (4) Çoğu Zaman, (5) Her Zaman” şeklinde düzenlenmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Genç (2007:54-58), öncelikle 70 Soruluk Deneme Formu oluşturmuş, ardından elde ettiği ölçümler üzerinde faktör analizi yapmıştır. Analiz sırasında 0,40 minimum faktör yükü olarak kabul edilmiştir. Verilerin açımlayıcı faktör analizi için uygunluğu Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) Katsayısı ve Barlett Sphericity Testi ile incelenmiştir. KMO'nun 0.60'dan yüksek, Barlett Testinin anlamlı çıkması verilerin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir (Büyüköztürk, 2003). Ölçeğin geçerlik çalışmalarında ilk aşama olarak ölçme aracının uygulanması sonucu KMO değeri 0.911, Barlett Testi Anlamlılık Değeri 0.000 olarak bulunmuştur. Buna göre verilerin Faktör Analizine uygun olduğuna karar verilmiştir. Faktör Analizi sonucunda, öz değerleri 1'den büyük olan faktör sayısı altı olarak bulunmuştur. Altı faktörün tümü, toplam varyansın yüzde 64,2'sini açıklamaktadır. Temel bileşenler yöntemiyle elde edilen çözüme, dik döndürme tekniklerinden varimax yöntemi uygulanmıştır. Her bir faktörün açıkladığı varyans oranı sırasıyla şöyledir: birinci faktörde % 15,169; ikinci faktörde % 12,882; üçüncü faktörde % 11,318; dördüncü faktörde % 9,864; beşinci faktörde % 7,975; altıncı faktörde % 7,049. analiz sonucunda kalan 33 madde, 6 faktör altında toplanmıştır.

Genç (2007:53-57) tarafından geliştirilmiş olan Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin güvenilirlik alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayıları Cronbach Alpha kullanılarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklere ilişkin güvenilirlik katsayıları sırasıyla; “Saldırı Aleti Kullanmak veya Tehditle Zorbalık” alt ölçeği için $\alpha = 0,9044$; “Sözel Zorbalık” alt ölçeği için $\alpha = 0,8722$; “Sanal veya Cinsel Zorbalık” alt ölçeği için $\alpha = 0,8944$; “Basit Fiziksel Zorbalık” alt ölçeği için $\alpha = 0,8070$; “Duygusal Zorbalık” alt ölçeği için $\alpha = 0,8342$; “Ağır Fiziksel Zorbalık” alt ölçeği için $\alpha = 0,7018$ olarak rapor edilmiştir.

Tablo 3.2: Ölçek Maddeleri ve Alt Ölçeklere Göre Faktör Yükleri

Maddeler	F1	F2	F3	F4	F5	F6
Jiletle tehdit etme	0,677					
Bıçakla yaralama	0,762					
Üzerine jilet atma	0,839					
Ateşli silahla tehdit etme	0,867					
Ateşli silahla yaralama	0,838					
Zararlı maddeleri satmak için tehdit etme	0,542					
Arkadaşına küfretme		0,755				
Ailesine küfretme		0,772				
Dedikodu yapma		0,602				
Kötü ad takma		0,575				
Cinsel içerikli sözler söyleme		0,670				
Laf atma		0,686				
Ailesi hakkında çirkin ve kaba sözler söyleme		0,620				
İnternette hoş gitmeyen mesajlar gönderme			0,729			
Rahatsız edici telefonlar açma			0,731			
Rahatsız edici telefon mesajları gönderme			0,683			
İsteği dışında cinsel amaçla dokunmaya çalışma			0,638			
İsteği dışında cinsel amaçla dokunma			0,613			
Cinsel tehditler savurma			0,574			
Çimdikleme				0,592		
İtme				0,723		
Boğazını sıkma				0,717		
Isırma				0,665		
Saçını çekme				0,667		
Derse hazır gelmeyenlerin baskısıyla, Kendisinin hazır olduğunu söylememe					0,518	
Sınavlarda çok yüksek not almaması için baskı yapma					0,664	
Ders notlarını vermeye zorlama					0,742	
Başkası için ödev yapmaya zorlama					0,711	
Tenha köşelerde sıkıştırıp dövme						0,560
Yumruk atma						0,735
Tekmeleme						0,584
Tokat atma						0,586

Kaynak: Gülten Genç (2007);“*Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi,*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya. s.57.

Bu araştırmada da 596 öğrencinin Zorbalık Ölçeği alt ölçeklerine ilişkin güvenilirlik katsayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.3: Zorbalık Ölçeği Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha Değerleri

Alt Ölçek	Cronbach α
Saldırı Aleti Kullanmak veya Tehditle Zorbalık	.667
Sözel Zorbalık	.836
Sanal veya Cinsel Zorbalık	.867
Basit Fiziksel Zorbalık	.852
Duygusal Zorbalık	.843
Ağır Fiziksel Zorbalık	.769

Kaynak: Gülten Genç (2007);“*Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi,*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya. s.58.

3.3.2. Kişisel Bilgi Formu

Bu araştırmada yer alan öğrencilerin sosyo-demografik niteliklerini ortaya koymak ve araştırmada yer alan değişkenleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından Kişisel Bilgi Formu (Ek-2) düzenlenmiştir. Bu formda öğrencilerin cinsiyet, yaş, okudukları okul türü, anne ve baba eğitim düzeyleri, sosyo-ekonomik düzeyleri, başarı düzeyleri, aile içinde şiddet eğilimi, anne babanın okulla ilgilenmesi ve boş zamanları değerlendirme ile ilgili sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada öncelikle okul müdürlerinden uygulamaları yapmak üzere sözlü olarak izin alınmıştır. Okul müdürlerinin onay verdiği gün ve saatlerde, derse giren öğretmene bilgi verilerek uygulamalar yapılmıştır. Uygulama öncesinde öğrencileri güdülemek amacı ile araştırma konusu ve kapsamı hakkında bilgi verilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın istatistiksel analizi SPSS 16.0, MedCalc 9.3 ve Minitab 15 programları kullanılarak bilgisayarda yapılmıştır. Öncelikle araştırma verilerinin normal dağılıma uygunluğu test edilmiştir. Veriler normal dağılım göstermediği için parametrik olmayan kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir yöntemler (Özdamar, 2004; Sheskin, 2004; Siegel, 1977; Sprent ve Smeeton, 2001).

Verilerin analizinde parametrik t testine karşılık güçlü bir alternatif olarak görülen Mann Whitney U testi (Özdamar, 2004; Sheskin, 2004; Siegel, 1977; Sprent ve Smeeton, 2001), parametrik tek yönlü varyans analizine karşılık gelen

parametrik olmayan Kruskal Wallis H testi ve çoklu karşılaştırma testleri kullanılmıştır (Özdamar, 2004; Sheskin, 2004; Siegel, 1977; Sprent ve Smeeton, 2001).

Araştırmada hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde verilerin çözümlenmesinden elde edilen araştırma bulgular ve yorumlar sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

4.1. Lise Öğrencilerinin, Öğrenim Gördükleri Okullara Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt probleminde “Lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri öğrenim gördükleri okullara göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrenim gördükleri okula göre “Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği” alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında öğrenim gördükleri okula göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir. Tablo 4.1’de lise öğrencilerinin hem zorba davranışları (ZORBA) hem de kurban (KURBAN) olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.1’deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)}=27,029$, $p<.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1: Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Okula Göre Zorbalık Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Okul	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Saldırı Aleti Kullanmak /Tehditle Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	305,70	27,029	0,001	(7)
		(2) ZAAL	81		285,50			(3)(5)(9)
		(3) ZMÇL	78		315,90			(2)(4)(7)
		(4) ZTML	70		283,13			(3)(5)(9)
		(5) ZFL	73		315,01			(2)(4)(7)
		(6) ZEML	53		302,96			(7)
		(7) ZKML	90		274,50			(1)(3)(5)(6)(8)(9)
		(8) BAAL	76		294,50			(7)(9)
		(9) ZAIHL	55		328,50			(2)(4)(7)(8)
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak /Tehditle Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	316,18	10,469	0,234	
		(2) ZAAL	81		287,97			
		(3) ZMÇL	78		315,35			
		(4) ZTML	70		287,09			
		(5) ZFL	73		294,27			
		(6) ZEML	53		314,93			
		(7) ZKML	90		286,23			
		(8) BAAL	76		298,43			
		(9) ZAIHL	55		308,16			
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	295,42	18,479	0,018	
		(2) ZAAL	81		322,27			(4)(5)
		(3) ZMÇL	78		324,79			(4)(5)
		(4) ZTML	70		266,03			(2)(3)(9)
		(5) ZFL	73		254,93			(2)(3)(9)
		(6) ZEML	53		310,92			
		(7) ZKML	90		288,87			(9)
		(8) BAAL	76		279,42			(9)
		(9) ZAIHL	55		356,64			(4)(5)(7)(8)
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	320,67	17,037	0,030	
		(2) ZAAL	81		308,38			
		(3) ZMÇL	78		342,84			(4)(5)(7)(8)
		(4) ZTML	70		266,90			(3)(9)
		(5) ZFL	73		280,19			(3)(9)
		(6) ZEML	53		293,38			
		(7) ZKML	90		281,19			(3)(9)
		(8) BAAL	76		271,98			(3)(9)
		(9) ZAIHL	55		347,42			(4)(5)(7)(8)

Tablo 4.1: Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Okula Göre Zorbalık Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (Devam)

	Alt Ölçekler	Okul	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	321,28	30,254	0,000	
		(2) ZAAL	81		337,50			(4)(5)(8)
		(3) ZMÇL	78		321,49			(4)(5)(8)
		(4) ZTML	70		265,79			(2)(3)(7)
		(5) ZFL	73		256,08			(2)(3)(7)
		(6) ZEML	53		298,66			
		(7) ZKML	90		330,50			(4)(5)(8)
		(8) BAAL	76		248,18			(2)(3)(7)(9)
		(9) ZAİHL	55		315,13			(8)
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	355,23	25,729	0,001	(4)
		(2) ZAAL	81		317,51			(4)
		(3) ZMÇL	78		302,41			
		(4) ZTML	70		260,61			(1)(2)(9)
		(5) ZFL	73		293,59			
		(6) ZEML	53		299,04			
		(7) ZKML	90		290,84			
		(8) BAAL	76		278,08			(9)
		(9) ZAİHL	55		339,31			(4)(8)
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	351,67	20,368	0,009	(6)(8)
		(2) ZAAL	81		313,08			
		(3) ZMÇL	78		341,40			(4)(5)(6)(8)
		(4) ZTML	70		284,92			(3)
		(5) ZFL	73		275,16			(3)
		(6) ZEML	53		256,29			(1)(3)(9)
		(7) ZKML	90		306,23			
		(8) BAAL	76		260,27			(1)(3)(9)
		(9) ZAİHL	55		325,95			(6)(8)
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	328,00	19,684	0,012	
		(2) ZAAL	81		316,11			(8)
		(3) ZMÇL	78		350,22			(4)(5)(6)(8)
		(4) ZTML	70		269,12			(3)
		(5) ZFL	73		284,95			(3)
		(6) ZEML	53		280,20			(3)
		(7) ZKML	90		302,35			
		(8) BAAL	76		261,31			(2)(3)
		(9) ZAİHL	55		306,59			

Tablo 4.1: Lise Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Okula Göre Zorbalık Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (Devam)

	Alt Ölçekler	OKUL	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	357,35	12,652	0,124	
		(2) ZAAL	81		303,59			
		(3) ZMÇL	78		308,88			
		(4) ZTML	70		269,84			
		(5) ZFL	73		286,85			
		(6) ZEML	53		291,27			
		(7) ZKML	90		312,73			
		(8) BAAL	76		273,21			
		(9) ZAİHL	55		325,45			
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	334,20	20,9727	0,007	
		(2) ZAAL	81		308,07			
		(3) ZMÇL	78		332,62			(4)(8)
		(4) ZTML	70		266,15			(3)(9)
		(5) ZFL	73		289,58			
		(6) ZEML	53		287,65			
		(7) ZKML	90		293,19			
		(8) BAAL	76		272,84			(3)
		(9) ZAİHL	55		330,65			(4)
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	308,98	61,618	0,000	
		(2) ZAAL	81		309,94			(7)(9)
		(3) ZMÇL	78		348,63			(4)(5)(7)(8)
		(4) ZTML	70		264,14			(3)(9)
		(5) ZFL	73		266,29			(3)(9)
		(6) ZEML	53		301,35			(9)
		(7) ZKML	90		249,14			(2)(3)(9)
		(8) BAAL	76		283,11			(3)(9)
		(9) ZAİHL	55		392,50			(2)(4)(5)(6)(7)(8)
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) İ.M.K.B.AÖL	20	8	330,75	43,262	0,000	
		(2) ZAAL	81		310,25			(9)
		(3) ZMÇL	78		339,67			(4)(5)(7)(8)
		(4) ZTML	70		260,87			(3)(9)
		(5) ZFL	73		262,62			(3)(9)
		(6) ZEML	53		289,30			(9)
		(7) ZKML	90		278,19			(3)(9)
		(8) BAAL	76		276,44			(3)(9)
		(9) ZAİHL	55		379,17			(2)(4)(5)(6)(7)(8)

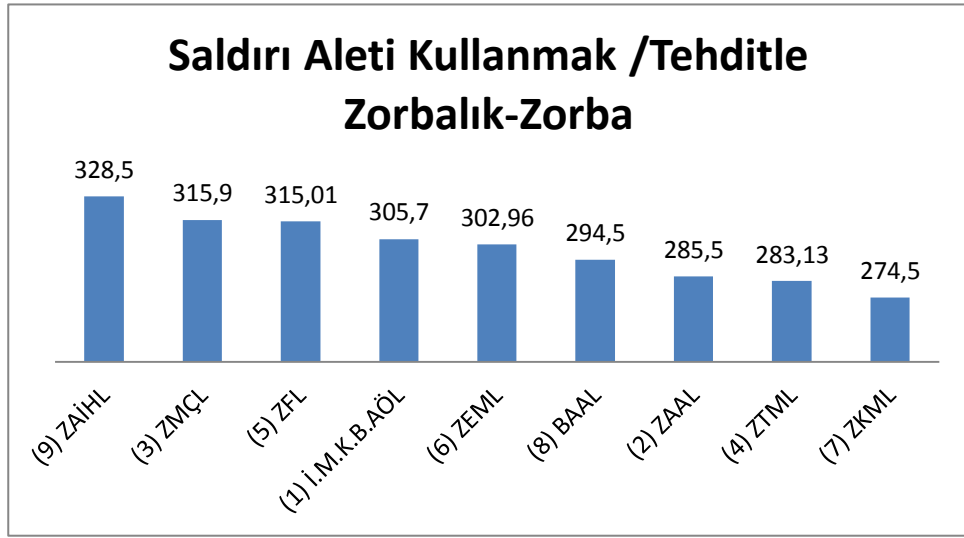
Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; Zonguldak Anadolu İmam Hatip Lisesi (ZAIHL) öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile Zonguldak Başöğretmen Anadolu Lisesi (ZBAAL), Zonguldak Kız Teknik ve Meslek Lisesi (ZKML), Zonguldak Ticaret Meslek Lisesi (ZTML) ve Zonguldak Atatürk Anadolu Lisesi (ZAAL) öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında; ZKML öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ZBAAL, Zonguldak Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi (ZEML), Zonguldak Fen Lisesi (ZFL), Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesi (ZMÇL) ve Zonguldak İMKB Anadolu Öğretmen Lisesi (İ.M.K.B.AÖL) öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında; ZFL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ZTML ve ZAAL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında; ZTML öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ZMÇL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında ve ZMÇL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ZAAL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZAIHL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 328,50) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 315,90), ZFL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 315,01), İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 305,70), ZEML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 302,96), BAAL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 294,50), ZAAL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 285,50), ZTML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 283,13) ve son olarak da ZKML öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 274,50) izlediği görülmektedir.

Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba sonuçları incelendiğinde en yüksek sıra ortalamasına sahip okulun imam hatip lisesi olduğu görülmektedir. Daha sonraki sıralamada akademik anlamda daha başarılı öğrencilerin olduğu Anadolu

liseleri, fen lisesi ve Anadolu öğretmen lisesi öğrencileri gelmektedir. Mesleki eğitim yapan okullarla Anadolu liselerinin karma biçimde sıralandıkları görülmektedir. Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba sonuçlarında kız öğrencilerin ağırlıkta olduğu ticaret meslek ve kız meslek lisesi en düşük ortalamalara sahiptir.

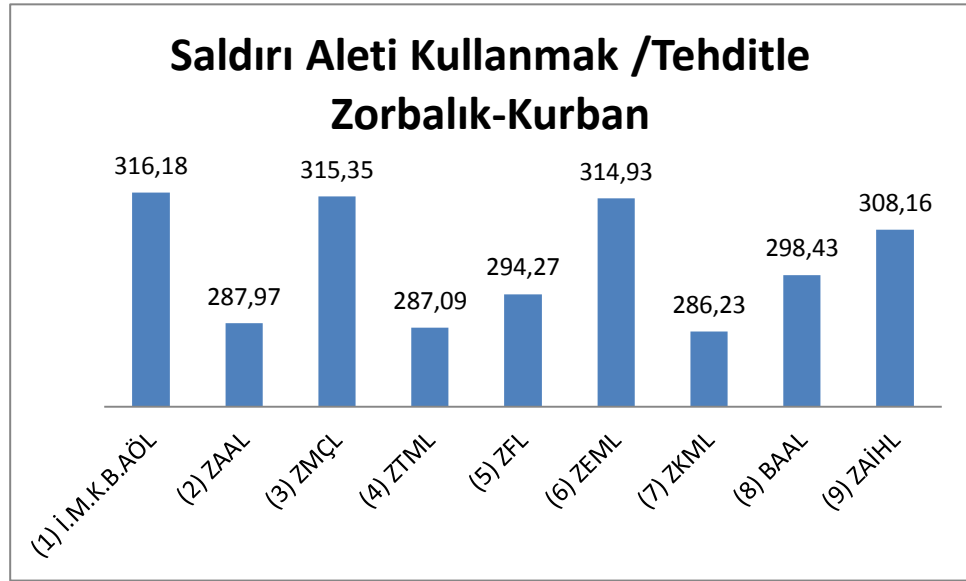
Grafik 4.1: Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise; ($\chi^2_{(n = 596)} = 10,469$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Saldırı Aleti Kullanarak veya Tehditle Zorbalık-Kurban olma açısından ise; okullar arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır.

Yurt dışında yapılan bazı araştırmalarda, özellikle 11-18 yaş grubundan çocukların daha çok bıçak taşıdığı ve gençlerin bıçak taşıma oranının yaklaşık % 10 olduğu bulunmuştur (Everrett ve Price, 1995:345–352). Saldırı aleti taşıma nedenleri ise; saygın ve önemli hissedilme, başkaları üzerinde kontrol kurma, arkadaş gruplarında kabul görme, toplumdan korkma, kendini koruma gibi nedenler olarak tespit edilmiştir (Delice 2014:220-238).

Grafik 4.2: Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban

Craig'in (1998:123-130) yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre de erkeklerin davranışlarında yaşla beraber fiziksel saldırganlıkta azalma, sözel saldırganlıkta çoğalma görülmektedir. Ayrıca Craig (1998:123-130)'e göre erkek öğrenciler ilkokul düzeyinde fiziksel ve sözel zorbalığa başvururken ortaokulda sözel zorbalığı daha fazla kullanmaktadırlar . Boulton ise; araştırmasında iki cinsiyette de sözel saldırganlığın aynı oranlarda olduğunu bulmuştur (Boulton vd., 2002:353-370).

Cheraghi ve Pişkin (2011) tarafından yapılan araştırma da ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: İran'da meslek liselerinde okuyan öğrencilerin hem zorbalık yapma hem de zorbalığa uğrama oranları genel lise öğrencilerinin oranlarından anlamlı bir biçimde daha yüksek bulunurken, Türkiye'de tersi bir biçimde, genel lise öğrencilerinin oranı meslek lisesi öğrencilerinin oranından anlamlı bir biçimde daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada Türkiye'deki meslek lisesi öğrencilerinin zorba ve kurban olma oranlarının genel lise öğrencilerinden daha düşük olmasının nedeni, kız meslek lisesi öğrencilerinin oranlarının düşüklüğü ile ilişkilendirilmiştir. (Cheraghi ve Pişkin, 2011:2510-2520)

Akran zorbalığının devam edilen okul türü ile ilişkili olduğunu savunan görüşlerde mevcuttur. Bu görüşe paralel olarak zorbalığın yaş, cinsiyet ve okul türü

ile ilişkisinin incelendiği bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmaya endüstri meslek lisesi, genel lise, özel lise ve Anadolu liselerinde okumakta olan 9., 10. ve 11. sınıf öğrencileri katılmıştır. Toplam 600 öğrencinin katıldığı araştırmanın bulgularına göre erkekler, kızlardan daha fazla zorbaca davranışlar sergilemekte ve yaşı büyük olan öğrenciler daha fazla zorbalık yapmaktadır. Son olarak zorbalığa en çok uğrayan grup endüstri meslek lisesinde okuyan öğrenciler iken en fazla zorbalık yapan öğrencilerin özel liselerde okuyan öğrenciler olduğu saptanmıştır (Ayas ve Pişkin, 2011:550-568).

Pelendecioğlu'nun yaptığı araştırma da ise; zorbalık statülerine katılım sayısının okul türüne göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin araştırma bulgularına göre zorba frekansının en yüksek Anadolu lisesinde (% 26,4) olduğu, en düşük fen lisesinde (% 2,2); kurban frekansının en yüksek genel lisede (% 25,3); en düşük fen lisesinde (% 10,7) ve Anadolu öğretmen lisesinde (% 10,7); zorba/kurban frekansının en yüksek genel lisede (% 24,4) ve genel meslek lisesinde (% 24,4), en düşük fen lisesinde (% 7,7,) olduğu saptanmıştır (Pelendecioğlu, 2011:74).

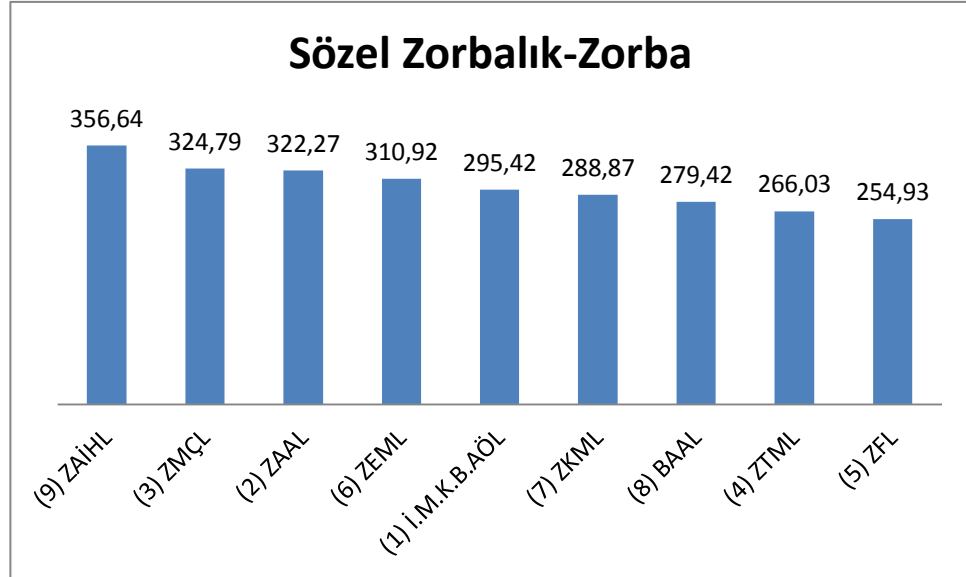
Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okula göre Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 18,479, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZAIHL öğrencilerinin Sözel Zorbalık ölçümleri ile ZBAAL, ZKML, ZFL ve ZTML öğrencilerinin Sözel Zorbalık ölçümleri arasında; ZFL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ZMÇL ve ZAAL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında; ZTML öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ZMÇL VE ZAAL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZAIHL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 356,64) ölçümlerinin en

yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 324,79), ZAAL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 322,27), ZEML (n=53; Sıra Ort.= 310,92), İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık (n=20; Sıra Ort.= 295,42), ZKML öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 288,87), ZBAAL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 279,42), ZTML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 266,03) ve son olarak da ZFL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 254,93) izlediği görülmektedir.

Grafik 4.3: Sözel Zorbalık-Zorba

Sözel Zorbalık-Zorba değerlendirmesinde de Saldırı Aleti Kullanarak veya Tehditle Zorbalık sonuçlarındaki sıralamaya benzer bir sıralama çıkmıştır. Yine imam hatip lisesi ve akademik liseler onları izlemiştir. İmam hatip lisesinde erkek öğrenci sayısının fazla olması sözel zorbalık oranında etkili olmuştur sonucuna ulaşılabilir.

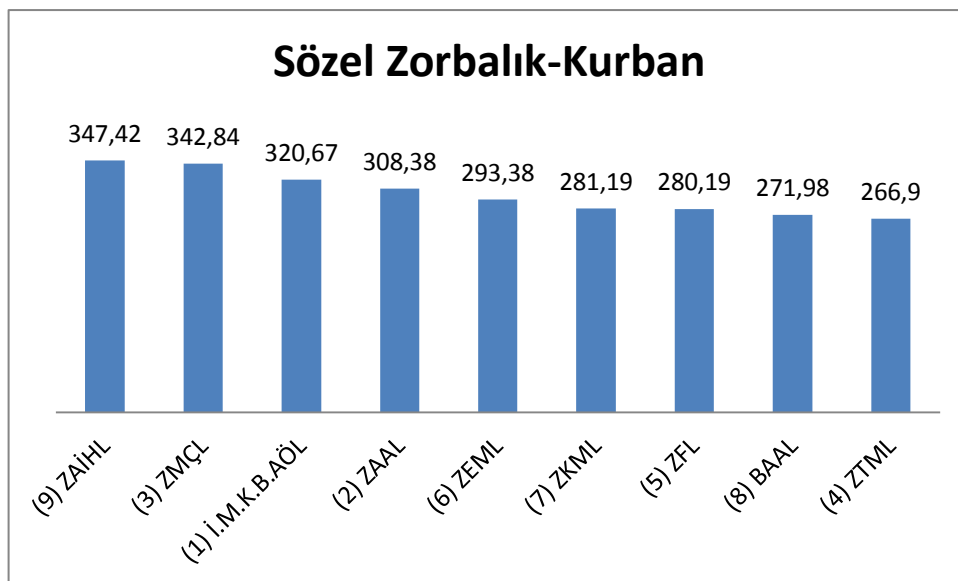
Kız öğrenci sayısının fazla olduğu ticaret meslek ve kız meslek liseleri sonlarda yer alırken akademik olarak en başarılı öğrencilerin gittiği fen lisesi de yine Anadolu liseleri ve imam hatip lisesine göre daha düşük bir sıra ortalamasına sahiptir. Endüstri meslek lisesi de sözel zorbalıkta üst sıralarda yer almıştır. Endüstri meslek lisesi ve imam hatip lisesinde daha fazla sözel zorbalık yapıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 17,037$, $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZAIHL öğrencilerinin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZBAAL, ZKML, ZFL ve ZTML öğrencilerinin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında; ZMÇL öğrencilerinin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZTML, ZFL, ZKML, ZBAAL öğrencilerinin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZAIHL öğrencilerinin ($n=55$; Sıra Ort.= 347,42) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin ($n=78$; Sıra Ort.= 342,84), İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin ($n=20$; Sıra Ort.= 320,67), ZAAL ($n=53$; Sıra Ort.= 308,38) ZEML öğrencilerinin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ($n=53$; Sıra Ort.= 293,38), ZKML öğrencilerinin ($n=90$; Sıra Ort.= 281,19), ZFL öğrencilerinin ($n=76$; Sıra Ort.= 280,19), ZBAAL öğrencilerinin ($n=70$; Sıra Ort.= 271,98) ve son olarak da ZTML öğrencilerinin ($n=70$; Sıra Ort.= 266,90) izlediği görülmektedir.

Grafik 4.4: Sözel Zorbalık-Kurban

“Sözel Zorbalık” kurban puanları incelendiğinde yine imam hatip lisesinin en yüksek sıra ortalamasına sahip olduğunu, Anadolu liselerin onu izlediği, meslek liselerinin daha düşük bir ortalamaya sahip olduğu imam hatip liselerinde ve Anadolu liselerindeki öğrencilerin daha fazla sözel zorbalık mağduru oldukları şeklinde yorumlanabilir. Kız öğrencilerin daha ağırlıkta olduğu liselerde sözel zorbalık oranlarının daha düşük olduğu, erkek öğrencilerin daha yoğun olduğu liselerde ise sözel zorbalık zorba/kurban olma durumunun daha az olduğu söylenebilir.

Ayas ve Pişkin; yaptıkları araştırmada Kurban Ölçeğinin hem toplam hem de tüm alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. Farklı tür liselerde okuyan öğrencilerin toplam mağduriyet puanları arasında gözlenen farklılığın hangi liseler arasında olduğunu anlamak için Tukey testi yapılmıştır. Bulgular, endüstri meslek lisesi, genel lise ve özel liseye devam eden öğrencilerin toplam kurban puan ortalamalarının Anadolu lisesindeki öğrencilerin toplam kurban puan ortalamalarından anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Toplam puana ilişkin diğer ikili karşılaştırmalarda ise anlamlı düzeyde bir farklılaşmanın olmadığı görülmektedir. Özel lise öğrencilerinin Sözel Mağduriyet ve Eşyalarının Zarar Görmesi boyutlarında Anadolu Lisesi öğrencilerinden anlamlı biçimde daha fazla zorbalığa uğradıklarını ortaya koymaktadır (Ayas ve Pişkin, 2011:550-568).

Fiziksel zorbalığa maruz kalma, yaşla birlikte düşüş gösterirken sözel zorbalığa maruz kalmada herhangi bir düşüş olmadığı gibi, bazı durumlarda sözel zorbalık oranında, yaşla birlikte artış olabilmektedir.

Dölek; Öğrenciler arasındaki zorba/mağdur davranışlarının çeşitleri incelendiğinde ise sosyal-sözel zorbaca davranışlardan alay etme davranışının en fazla rastlanan davranış olduğu görülmektedir. Öğrencilerin üçte biri kendisine isimler takıldığını (erkeklerde % 39,4, kızlarda % 31.27) , görünüşü ve konuşması ile alay edildiğini (erkeklerde % 35.81, kızlarda % 25.37) öne sürmektedir. Benzer şekilde öğrencilerin üçte biri diğer öğrencilerle alay etme davranışları içinde bulunmaktadır. Bu davranışı takiben gruplarına almama, görmezden gelme (mağdur

edilme % 12.77, zorbalık % 20,9) hakkında yalan söyleme, dedikodu yapma (mağdur edilme % % 28.40, zorbalık yapma erkeklerde % 7.59, kızlarda 14.02) gibi sosyal-sözel zorbaca davranışlara rastlanmaktadır. İtip kakma, vurma, tehdit etme (mağdur edilme % 12.77, zorbalık yapma % 13.93) ile parasını veya eşyalarını alma ya da zarar verme (mağdur edilme % 15.36, zorbalık yapmaerkeklerde % 5.12, kızlarda % 2.91) gibi fiziksel davranışlara ise diğerlerine göre göreceli olarak daha az rastlandığı sonucuna ulaşmıştır (Dölek, 2002:315).

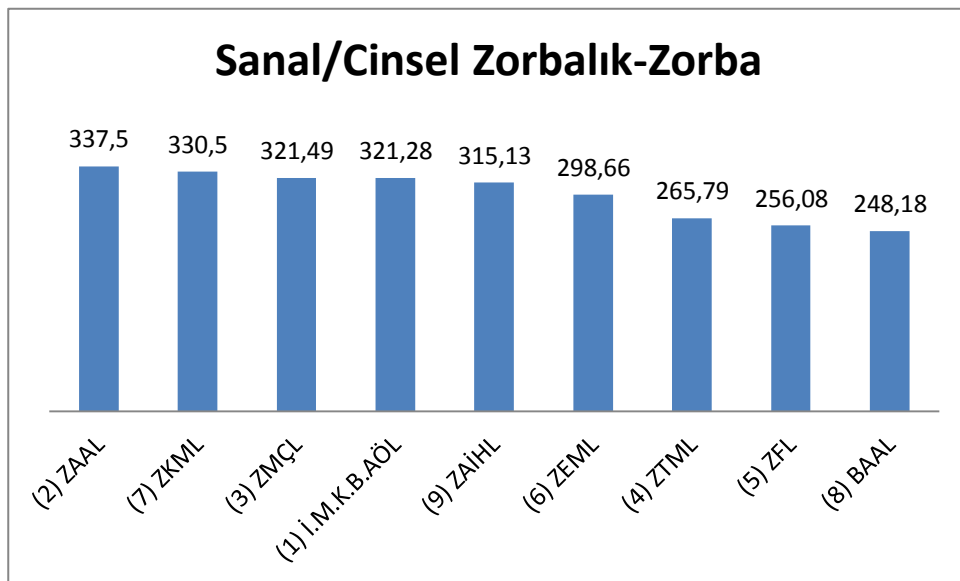
Erkek kurbanlar daha çok diğer erkek öğrencilerin fiziksel tacizine maruz kalırken, kız kurbanlar hem erkek hem de kız öğrencilerin daha çok sözel tacizine ve sosyal olarak dışlamalarına maruz kalmaktadırlar (Olweus 1978; Olweus 1991; Stevenson ve Smith 1989, Akt. İlhan-Alper, 2008:30).

Pişkin (2002:531-562) tarafından 1164 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada % 49'u sözel, % 20'si iftira ve dedikoduya alınması ya da eşyalarına zarar verilmesi şeklinde haftada en az bir kez zorbalığa uğradıklarını belirtmişlerdir. 89'u sözel zorbalığa maruz kalmadıklarını belirtirken 28'i haftada bir defadan az, 50'si haftada bir defa, 34'ü haftada 2-4 arasında 49'u ise haftada 5 defadan fazla sözel zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sözel zorbalığa maruz kalmayanlar grubun % 35.6'sını oluştururken haftada bir defadan az sözel zorbalığa maruz kalanlar grubun % 11.2'sini; haftada bir defa sözel zorbalığa maruz kalanlar grubun % 20.0'ını; haftada 2-4 defa sözel zorbalığa uğrayanlar grubun % 13.6'sını; haftada 5 defadan fazla sözel zorbalığa uğrayanlar grubun % 19.6'sını oluşturmaktadır. Sözel zorbalığa uğradığını belirten öğrencilerin 16'sı sözel zorbalığı kızlardan, 79'u erkeklerden; 49'u hem kız hem de erkeklerden; 17'si ise bir grup öğrenci tarafından sözel zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sadece kızlardan sözel zorbalık gördüğünü belirten öğrenciler grubun % 9.9'unu; sadece erkeklerden sözel zorbalık gördüğünü belirtenler grubun % 49.1'ini; hem kız hem de erkeklerden sözel zorbalık gördüğünü bildirenler grubun % 30.4'ünü; bir grup öğrenci tarafından sözel zorbalık gördüğünü belirtenler grubun % 10.6'sını oluşturmaktadır.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 30,254, p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZBAAL öğrencilerinin Sanal/Cinsel-Zorba-Zorba ölçümleri ile ZAIHL, ZKML, ZMÇL, ZAAL öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında; ZFL öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri ile ZAAL, ZMÇL, ZKML öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında; ZTML öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri ile ZAAL, ZMÇL VE ZKML öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Grafik 4.5: Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba

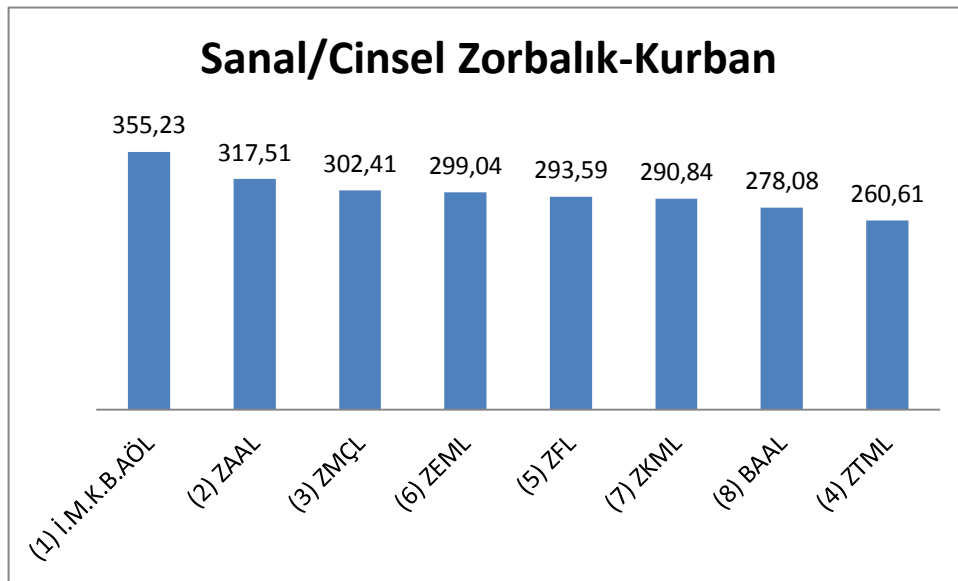
Lise öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZAAL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 337,50) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZKML öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 330,50), ZMÇL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 321,49), İ.M.K.B.AÖL (n=20; Sıra Ort.= 321,28), ZAIHL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 315,13), ZEML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 298,66), ZTML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.=

265,79), ZFL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 256,08) ve son olarak da ZBAAL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 248,18) izlediği görülmektedir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 25,729$, $p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZTML öğrencilerinin İ.M.K.B.AÖL, ZAAL VE ZAIHL öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZAIHL öğrencileri ile ZBAAL öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Grafik 4.6: Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba

Lise öğrencilerinin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 355,23), ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZAIHL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 339,31), ZAAL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 317,51), ZMÇL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 302,41), ZEML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 299,04), ZFL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 293,59), ZKML öğrencilerinin (n=90;

Sıra Ort.= 290,84), BAAL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 278,08), ZTML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 260,61) izlediği görülmektedir.

Lise öğrencilerinin “Sanal/Cinsel Zorbalık” zorba sonuçları incelendiğinde okul türlerine göre yine karma bir sıralamanın oluştuğunu akademik okullar ile mesleki eğitim veren okulların sıra ortalamalarının karışık biçimde sıralandığı görülmektedir. Ancak kız meslek lisesinin sıra ortalamasının da oldukça yüksek olması kız öğrencilerin sanal-cinsel zorbalık yapma oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Sanal zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran taraf ise; aradaki güç eşitsizliğini kaldırarak dijital ortamın erişilebilirliğinin de artması ile en kolay yapılabilen zorbalık türü haline gelmesidir. Yine de bilgisayara ulaşma ve bilgisayarda geçirilen sürenin içeriği de sanal zorbalıkta bir etkidir. Kız öğrenciler daha fazla sosyal medyayı kullanırken; erkek öğrencilerin, özellikle de akademik başarıları düşük öğrencilerin sosyal medyayı kullanmak yerine bilgisayarda oyun oynamaları sanal zorbalıkta etkilidir.

Kurban olma durumuna göre bir tespit yapılacak olursa; mesleki eğitim veren okulların sonlarda yer aldığı, bunun da mesleki okullarda öğrencilerin sanal-cinsel zorbalığa daha az maruz kaldıklarını göstermektedir.

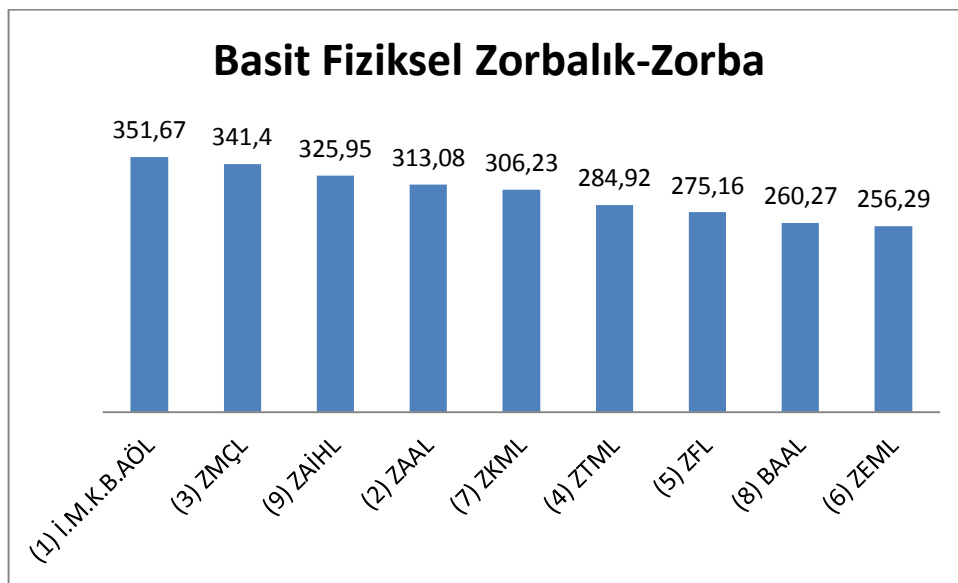
Burnukara, tarafından yapılan bir araştırmada ise; ergenlerin % 31.8’inin fiziksel ortamda, % 21.7’sinin de sanal ortamda, akran zorbalığına herhangi bir şekilde dâhil oldukları, erkeklerin fiziksel ve sanal ortamda zorbalık davranışlarını kızlara göre daha fazla sergiledikleri, hem geleneksel hem de sanal zorbalığa maruz kalma açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (Burnukara, 2009:86).

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 20,368, p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZBAAL öğrencilerinin ZORBA Basit Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ZAIHL, ZMÇL, İ.M.K.B.AÖL, öğrencilerinin SFZ

ölçümleri arasında; ZEML öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri ile ZAIHL, ZMÇL, İ.M.K.B.AÖL, öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında; ZFL öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri ile ZMÇL öğrencilerinin SFZ ölçümleri arasında ve ZTML öğrencilerinin ölçümleri ile ZMÇL öğrencilerinin ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Grafik 4.7: Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba

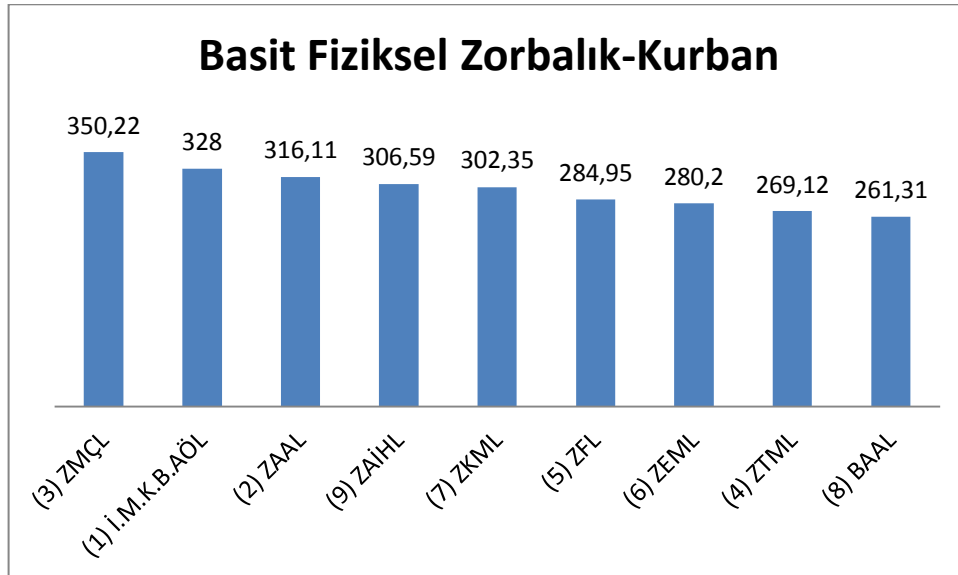

Lise öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 351,67) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 341,4), ZAIHL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 325,95), ZAAL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 313,08), ZKML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 306,23), ZTML öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 284,92), ZFL öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 275,16), BAAL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 260,27), ZEML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 256,29) izlediği görülmektedir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 19,684$, $p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZMÇL öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZBAAL, ZEML, ZFL, ZTML öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında; ZEML öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZAIHL, ZMÇL, İ.M.K.B.AÖL, öğrencilerinin Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında; ZFL öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZAAL öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ve ZBAAL öğrencilerinin ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Grafik 4.8: Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban

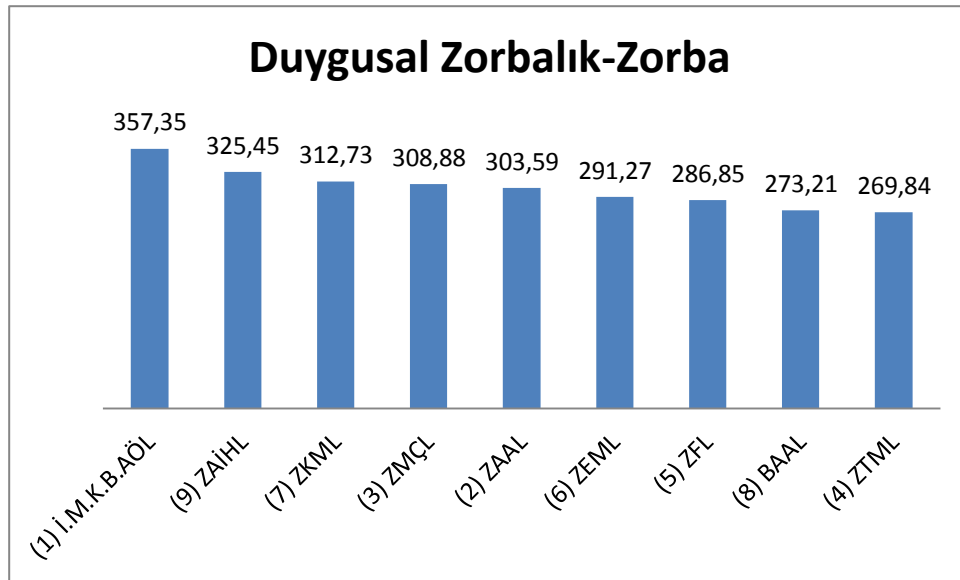

Lise öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZMÇL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 350,22) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 328,00), ZAAL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 316,11), ZAIHL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 306,59), ZKML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 302,35), ZFL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 284,95), ZEML öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 280,2), ZTML öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 269,12), BAAL öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 261,31) izlediği görülmektedir.

Lise öğrencilerinin “Basit Fiziksel Zorbalık” sonuçları incelendiğinde mesleki eğitim veren okullar ile fen lisesinin oldukça düşük ortalamalara sahip olduğu; özellikle fen lisesinin öğrencilerin akademik anlamda yoğunlaşmaları ve ailenin öğrenci ilgisi ve sosyo-ekonomik düzeyinin bu durumda etkili olabileceken, meslek liselerinde de basit-fiziksel zorbalık olaylarına pek rastlanmamaktadır. Ancak akademik anlamda Ortaöğretime Geçiş Sınavı düşünülerek; Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinde basit fiziksel zorbalık oranlarının çok yüksek çıkması da dikkate değerdir. “Basit Fiziksel Zorbalık” kurban sonuçlarına bakıldığı zaman akademik okulların ve imam hatip lisesindeki öğrencilerin basit-fiziksel zorbalık mağduru oldukları şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 12,652$, $p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

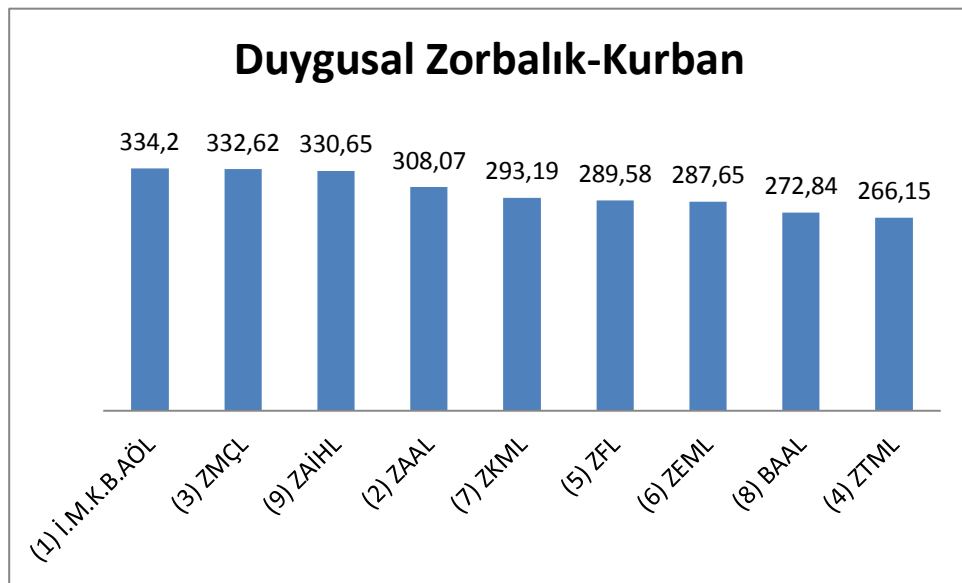
Grafik 4.9: Duygusal Zorbalık-Zorba

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 20,9727$, $p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZMÇL öğrencilerinin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZTML VE ZBAAL öğrencilerinin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında; ZTML öğrencilerinin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZAIHL öğrencilerinin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Grafik 4.10: Duygusal Zorbalık-Kurban

Lise öğrencilerinin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 334,20) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 332,62), ZAIHL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 330,65), ZAAL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 308,07), ZKML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 293,19), ZFL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 289,58), ZEML öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 287,65), ZBAAL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 272,84), son olarak da ZTML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 266,15) izlediği görülmektedir.

Kepenekçi ve Çınkır'ın (2001) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada öğrencilerin % 44'ünün sözel, % 30'nun fiziksel, % 18'nin duygusal ve % 9'unun da cinsel zorbalığa uğradıkları ortaya çıkmıştır. Okulda zorbalığın yaşandığı alanlara ilişkin veriler incelendiğinde öğrencilerin en sık sınıfta zorbalığa uğradıkları, daha sonra okulun koridorları, okul dışı alanlar ile okulun oyun alanlarının zorbalık mekânı olarak sıralandığı görülmektedir. Araştırmada ortaya çıkan diğer bir bulgu da okul çalışanlarının (yönetici, öğretmen ve rehberlik öğretmenleri) zorbalık eylemlerine karşı tepkilerinin yetersizliğidir (Akt. İrfaner 2009:43).

Duygusal zorbalık, zorbalığa maruz kalan öğrenciler tarafından en çok maruz kaldıkları zorbalık türü olarak tanımlanmıştır. Bunu sözel zorbalık izlemekte, fiziksel zorbalık ise son sırada yer almaktadır. Duygusal zorbalık genelde öğrencinin yakın arkadaş çevresi tarafından yapılmaktadır.

“Duygusal Zorbalık” zorba sonuçları arasında anlamlı bir fark görülmemiştir. Ancak kurban sonuçları okullar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Basit fiziksel zorbalık zorba sonuçlarındaki sıralamanın benzeri duygusal zorbalık kurban sıralamasında da görülmektedir. Duygusal zorbalık yapılan başka bir araştırmada saldırı aleti kullanarak veya tehditle zorbalıktan sonra en az görülen zorbalık türü olarak tespit edilmiştir (Genç, 2007:156).

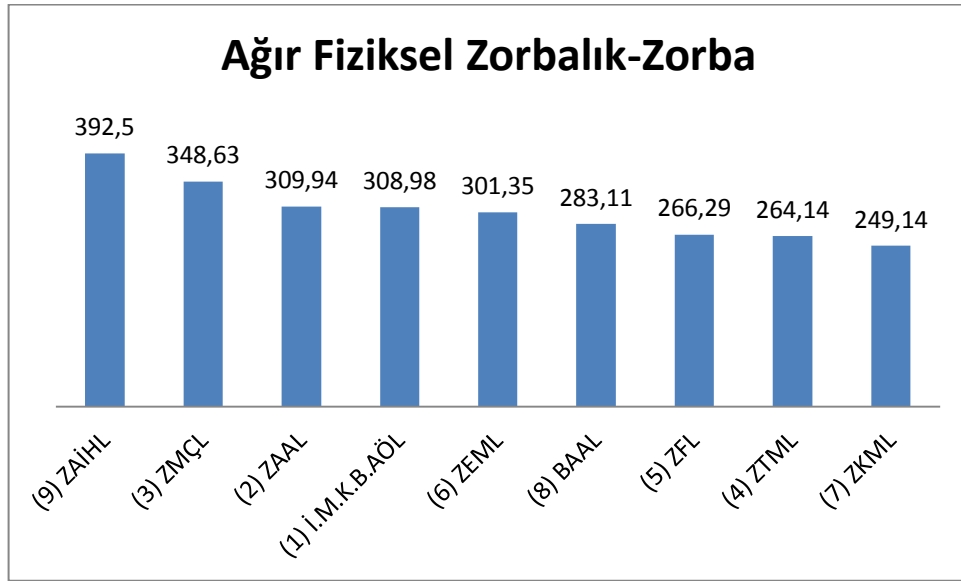
Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 61,618, p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZAIHL öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri ile ZAAL, ZTML, ZFL, ZEML, ZKML, ZBAAL öğrencilerinin ZORBA Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında; ZMÇL öğrencilerinin ZORBA Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri ile ZTML, ZFL, ZKML, ZBAAL öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında; ZKML öğrencilerinin ZORBA Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ZAAL

öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZAIHL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 392,5) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 348,63), ZAAL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 309,94), İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 308,98), ZEML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 301,35), ZBAAL öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 283,11), ZFL öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 266,29), ZTML öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 264,14), son olarak da ZKML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 249,14) izlediği görülmektedir.

Grafik 4.11: Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba

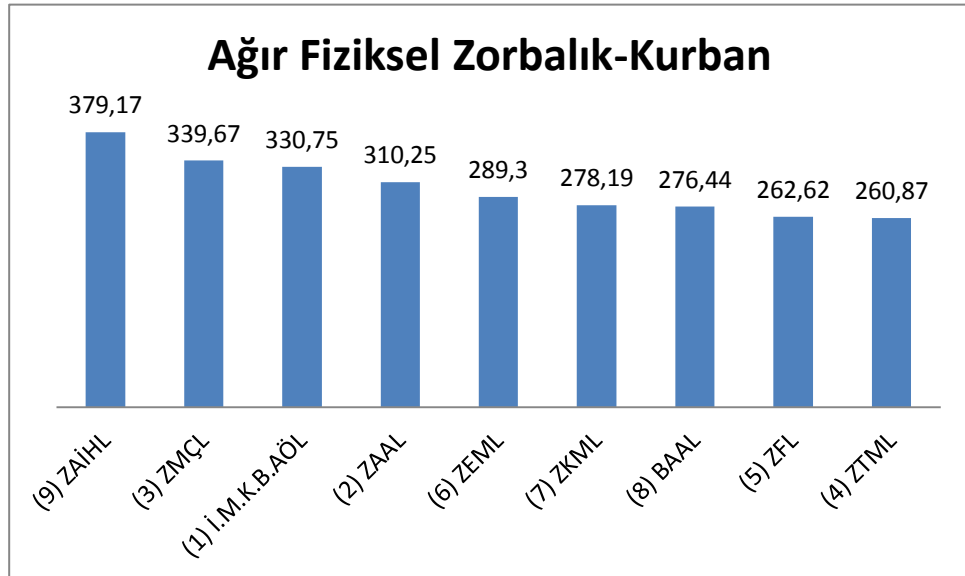

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 43,262, p < .05$); istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ZAIHL öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZAAL, ZTML, ZFL, ZEML, ZKML, ZBAAL öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında; ZMÇL öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri ile ZAIHL, ZMÇL, İ.M.K.B.AÖL, ZTML, ZFL, ZKML, ZBAAL öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerine ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde ise; ZAIHL öğrencilerinin (n=20; Sıra Ort.= 379,17) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ZMÇL öğrencilerinin (n=55; Sıra Ort.= 339,67), İ.M.K.B.AÖL öğrencilerinin (n=81; Sıra Ort.= 330,75), ZAAL öğrencilerinin (n=78; Sıra Ort.= 310,25), ZEML öğrencilerinin (n=53; Sıra Ort.= 289,3), ZKML öğrencilerinin (n=73; Sıra Ort.= 278,19), ZBAAL öğrencilerinin (n=90; Sıra Ort.= 276,44), ZFL öğrencilerinin (n=76; Sıra Ort.= 262,62), son olarak da ZTML öğrencilerinin (n=70; Sıra Ort.= 260,87) izlediği görülmektedir.

Grafik 4.12: Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban

Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümlerine baktığımızda zorba ve kurban açısından imam hatip lisesinin sıra ortalamasının fark edilir derecede yüksek olduğu, ticaret meslek lisesi, fen lisesi ve kız meslek lisesinin ise zorba ve kurban olma açısından diğer okullardan daha düşük bir puana sahip olduğu görölmektedir. İmam hatip liselerinde erkek öğrenci sayısının fazla olması ve öğrencilerin geldikleri sosyo-kültürel çevrenin etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Mehmet Çelikel Lisesinin ise tüm zorbalık türlerinde en baş sıralarda yer alması öğrencilerin Zonguldak gibi dışarıdan çok fazla göç almış bir şehirde çok farklı sosyo-kültürel çevreden öğrencinin bir arada olması ve okul iklimi ile açıklanabilir.

Zorbalığın okul türlerine göre incelenmesi bize göstermiştir ki; bu araştırmaya katılan okullardan imam hatip lisesi ve Anadolu liselerinde endüstri meslek lisesi, fen lisesi, kız meslek lisesi ve ticaret meslek lisesine göre daha fazla zorbalık olayı yaşanmakta, buna bağlı olarak bu okullarda daha fazla kurban bulunmaktadır.

Pelendecioğlu'nun araştırması da bu sonuçlarla benzerlikler göstermektedir. Zorbalık statülerinin okul türüne göre dağılımı istatistiksel olarak farklılaştığı görölr. Okul türüne göre frekans dağılımları incelendiğinde zorba frekansının en yüksek Anadolu lisesinde (% 26,4), en düşük fen lisesinde (% 2,2); kurban frekansının en yüksek genel lisede (% 25,3), en düşük fen lisesinde (% 10,7) ve Anadolu öğretmen lisesinde (% 10,7), zorba/kurban frekansının en yüksek genel lisede (% 24,4) ve genel meslek lisesinde (% 24,4), en düşük fen lisesinde (% 7,7,); katılmayan frekansının en yüksek Anadolu öğretmen lisesinde en düşük fen lisesinde (% 11,2) olduğu bulunmuştur (Pelendecioğlu, 2011:68).

Özdiñer-Arslan'ın araştırmadına ise; okul türüne göre öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri incelendiğinde; her üç lise türünde de zorbalığa karışmayanlar çoğunlukta idi (düz lise % 77.7, meslek lisesi % 85,3, özel lise 82.6). Düz lisede öğrenim gören öğrencilerin % 7.3'ünün, meslek lisesindekilerin % 6.2'sinin, özel lisedekilerin % 3,5'inin kurban, özel lisedeki öğrencilerin % 8'inin, düz lisedekilerin % 6.8'inin, meslek lisesindekilerin ise % 3.8'inin zorba olduğu, hem zorba hem kurban olan öğrenci oranının ise düz lisede % 8.3, özel lisede % 5.9, meslek lisesinde % 4.7 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özdiñer-Arslan 2008:59).

Zorba davranışlarına maruz kalan kurban öğrencilerin maruz kaldıkları zorbalık türleri, görülme sıklığı şöyledir: Birinci sırada “Sözel Zorbalık”, ikinci sırada “Basit Fiziksel Zorbalık”, üçüncü sırada “Ağır Fiziksel Zorbalık”, dördüncü sırada “Sanal ve Cinsel Zorbalık”, beşinci sırada “Duygusal Zorbalık”, altıncı ve son sırada ise “Saldırı Aleti veya Tehditle Zorbalık” gelmektedir (Genç 2007:117).

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğini alt ölçek ölçümlerine göre göre;

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okula göre Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok zorbalığın görüldüğü okul imam hatip lisesidir.

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. En çok kurbanın görüldüğü okul Anadolu öğretmen lisesidir.

Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okula göre Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok zorbalığın görüldüğü okul imam hatip lisesidir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok kurbanın görüldüğü okul imam hatip lisesidir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok zorbalığın görüldüğü okul Atatürk Anadolu lisesidir. İkinci sırada kız meslek lisesi gelmektedir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok kurbanın görüldüğü okul Anadolu öğretmen lisesidir. İkinci sırada imam hatip lisesidir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok zorbalığın görüldüğü okul Anadolu öğretmen lisesidir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok kurbanın görüldüğü Mehmet Çelikel lisesidir. İkinci sırada Anadolu öğretmen lisesi gelmektedir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Sıra ortalamalarına göre; en çok zorbalığın görüldüğü okul Anadolu öğretmen lisesidir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok kurbanın görüldüğü Anadolu öğretmen lisesidir. İkinci sırada Mehmet Çelikel lisesi, üçüncü sırada imam hatip lisesi gelmektedir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok zorbalığın görüldüğü okul imam hatip lisesidir.

Lise öğrencilerin öğrenim gördükleri okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. En çok kurbanın görüldüğü okul imam hatip lisesi, ikinci sırada Mehmet Çelikel lisesi gelmektedir.

Okul türüne göre akran zorbalığı ile ilgili çok fazla çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalarda özel okullar ve devlet okulları veya düz liseler, endüstri meslek liseleri ve Anadolu liseleri karşılaştırılmıştır. Bulunan sonuçlar da meslek liselerinde zorbalığın daha fazla yaşandığı, mağduriyetin ise; daha çok düz liselerde olduğu yönündedir. Bu araştırmada dikkat çekici olan Anadolu lisesi statüsündeki okullara ve imam hatip liselerinde zorba ve mağdur oranlarının oldukça yüksek olmasıdır. Bu durum da okul iklimi ve akademik kaygıyla açıklanabilir.

4.2. Lise Öğrencilerinin, Cinsiyete Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt probleminde “Lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle cinsiyete göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Mann Whitney U testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında cinsiyete göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 4.2’de verilmiştir. Tablo 4.2’de lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.2’e göre kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 36802,000$, $p < .05$) bulunmaktadır.

Tablo 4.2: Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Zorbalık Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Cinsiyet	n	Sıra Ort	Sıra Top.	U	p
ZORBA	Sal. Al.kul. / Tehditle Zorbalık	(1) Kız	376	286,38	107678,00	36802,000	0,000
		(2) Erkek	220	319,22	70228,00		
KURBAN	Sal. Al.kul. / Tehditle Zorbalık	(1) Kız	376	286,37	107673,50	36797,500	0,000
		(2) Erkek	220	319,24	70232,50		
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) Kız	376	274,86	103348,00	32472,000	0,000
		(2) Erkek	220	338,90	74558,00		
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) Kız	376	268,02	100775,00	29899,000	0,000
		(2) Erkek	220	350,60	77131,00		
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Kız	376	302,57	113766,00	39830,000	0,387
		(2) Erkek	220	291,55	64140,00		
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Kız	376	283,18	106477,00	35601,000	0,000
		(2) Erkek	220	324,68	71429,00		
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Kız	376	289,82	108971,50	38095,500	0,084
		(2) Erkek	220	313,34	68934,50		
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Kız	376	288,30	108401,50	37525,500	0,032
		(2) Erkek	220	315,93	69504,50		
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) Kız	376	294,56	110753,00	39877,000	0,377
		(2) Erkek	220	305,24	67153,00		
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) Kız	376	282,57	106246,50	35370,500	0,000
		(2) Erkek	220	325,72	71659,50		
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Kız	376	254,83	95814,50	24938,500	0,000
		(2) Erkek	220	373,14	82091,50		
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Kız	376	258,60	97233,00	26357,000	0,000
		(2) Erkek	220	366,70	80673,00		

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 319,22) kız öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinden (n = 376, Sıra Ort. = 286,38) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin saldırı aleti ile ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark (U = 36797,500, p < .05) bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 319,24) kız öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinden (n = 376, Sıra Ort. = 286,37) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin saldırı aleti ile ya da tehditle zorbalığa maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2'ye göre kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark (U = 32472,000, p < .05) bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 338,90) kız öğrencilerin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerinden (n = 376, Sıra Ort. = 274,86) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin sözel zorbalık yapma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 29899,000$, $p < .05$) bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 350,60) kız öğrencilerin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerinden (n = 376, Sıra Ort. = 268,02) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin sözel zorbalığa maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2'ye göre kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 39830,000$, $p > .05$) bulunmamaktadır. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da kız öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 302,57) erkek öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinden (n = 220, Sıra Ort. = 291,55) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum kız öğrencilerin sanal cinsel zorbalık yapma düzeylerinin erkek öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 35601,000$, $p < .05$) bulunmaktadır. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 324,68), kız öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümlerinden (n = 376, Sıra Ort. = 283,18) yüksek olduğu görülmektedir.

Kız öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık bulgularında erkek öğrencilerden daha fazla zorbalık yaptıkları; erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere oranla daha fazla Sanal/Cinsel Zorbalık” mağduru oldukları şeklinde yorumlanabilir. Kız öğrencilerin daha fazla baskı altında olmaları, özellikle de sanal zorbalığın fiziksel karşılaşmayı engellemesi ve güç dengesizliğini ortadan kaldırmasıyla açıklanabilir.

Tablo 4.2’ye göre kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 38095,500$, $p < .05$) bulunmamaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Basit Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 313,34), kız öğrencilerinden Basit Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 289,82) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin basit fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 37525,500$, $p < .05$) bulunmaktadır. Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerinin Basit Fiziksel Zorbalık ölçümlerinden (n = 220, Sıra Ort. = 315,93) kız öğrencilerden Basit Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 288,30) yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2’ye göre kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 39877,000$, $p < .05$) bulunmamaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Duygusal Zorbalık ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 305,24), kız öğrencilerinden Duygusal Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 294,56) yüksek olduğu görülmektedir.

Bu durum erkek öğrencilerin duygusal zorbalık yapma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 35370,500$, $p < .05$) bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerinin Duygusal Zorbalık ölçümlerinden (n = 220, Sıra Ort. = 325,72) kız öğrencilerden Duygusal Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 282,57) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin duygusal zorbalığa maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2'ye göre kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 24938,500$, $p < .05$) bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin (n = 220, Sıra Ort. = 373,14), kız öğrencilerinden Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 254,83) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($U = 26357,000$, $p < .05$) bulunmaktadır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin sıra ortalamalarına bakıldığında da erkek öğrencilerinin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümlerinden (n = 220, Sıra Ort. = 366,70) kız öğrencilerden Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin (n = 376, Sıra Ort. = 258,60) yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek öğrencilerin ağır fiziksel zorbalığa maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.2'ye bakarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler (n=376) ile erkek öğrencilerin (n=220) Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık kurbanı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Sözel Zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Sözel Zorbalık kurbanı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Kızların erkeklere oranla daha fazla Sanal/Cinsel Zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir bulunmaktadı. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Sanal/Cinsel Zorbalık kurbanı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Basit Fiziksel Zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadı. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Basit Fiziksel Zorbalık kurbanı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Duygusal Zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark) bulunmaktadı. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Duygusal Zorbalık kurbanı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde kız öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Ağır Fiziksel Zorbalık yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin cinsiyete göre alt ölçek ölçümlerinde öğrenciler ile erkek öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında .05 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla daha fazla Fiziksel Zorbalık kurbanı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Erkeklerin ölçeğin tüm alt ölçümlerinde kurban olduğu; kızların yalnızca sözel zorbalıkta erkeklere oranla daha fazla zorbalık yaptıkları söylenebilir. Ergenlik döneminde erkeklerin toplumsal baskının da etkisi ile öne çıkma, kendini ifade etme, gücünü herkese gösterme çabası, hatta son on yıldaki dizilerin etkisinden bahsedilebilir. Literatürde hangi cinsiyetin daha çok kurban ve/veya zorba olduğu konusunda birçok farklı görüş mevcuttur. Ancak bu konu hakkındaki genel yargı erkeklerin kızlara göre daha fazla zorba ve kurban konumunda olduğu yönündedir (Olweus, 1995) Yapılan araştırmaları genelinde benzer sonuçlara ulaşılsa da erkeklerin daha fazla sözel zorbalık yaptığına ait bulgular da vardır.

Giles ve Heyman (2005: 107-121) ergenlerde cinsiyet ve saldırganlık eğilimi ilişkisini inceledikleri araştırmada, 21 erkek ve 20 kız olmak üzere toplam 41 kişilik örneklem grubu üzerinde çalışmışlar, erkek öğrencilerin saldırganlık puanlarının kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından daha yüksek olduğu, erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davranış gösterme eğilimine sahip oldukları bulgularını elde etmişlerdir.

Duncan (1999), ergenlerde yaşıtlar arası saldırganlık ile kardeşler arası saldırganlık açısından cinsiyet grupları arasında erkeklerin kızlardan daha fazla yaşıtlarına saldırgan davrandıkları bulgusunu elde etmiştir (Akt. Ağlamaz, 2006:23).

Bettencourt ve Miller (1996), ergenlerin cinsiyet grupları arasında saldırgan davranışlar ile inanç ve algıları üzerinde yaptıkları araştırmada; erkeklerin kızlara göre daha yüksek düzeyde fiziksel saldırganlık gösterdikleri bulgusunu elde etmişlerdir (Bettencourt ve Miller , 1996:422-447)

Erkeklerin genellikle kızlardan daha fazla zorbalık yaptıkları ve zorbalığa daha fazla maruz kaldıkları, erkek çocukların daha çok fiziksel zorbalık, kız çocukların ise daha çok dışlama ve söylenti çıkarma türü dolaylı zorbalık yapma eğiliminde oldukları, ayrıca erkekler çeşitli sınıflardan hem kız hem erkek öğrencilere zorbaca davranışlarda bulunurken kız öğrencilerin daha çok kendi sınıflarındaki veya aynı yaştaki kız öğrencilere zorbalık yaptıkları bulunmuştur (Baldry ve Farrington, 2000 Akt. Ayas ve Pişkin, 2011:550-568)

Zorba davranışların uygulanması ve maruz kalınması bakımından cinsiyet önemli bir faktördür. Bütün zorbalık türlerini erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha çok uygulamaktadır (Genç 2007:1).

Olweus ve Endresen'in (1998) çalışması, kızların 10 yaşından itibaren hem erkek hem de kız kurbanlara karşı empatik ilgilerinin arttığını; ancak erkek çocukların özellikle de diğer erkek kurbanlara karşı empatik ilgilerinin azaldığını göstermektedir. Kız öğrenciler kendilerine zorbalık uygulayanların hem kız hem de erkek öğrenciler olduğunu ifade ederken, erkek öğrenciler kendilerine zorbalık uygulayanların çoğunlukla erkek öğrenciler olduğunu ifade etmişlerdir (Olweus, 1993 Akt. Genç 2007:24).

Zorbalık türü olarak sözel zorbalığa hem kızların hem de erkeklerin başvurmakla birlikte; erkeklerin daha çok fiziksel türlere kızların ise sözel zorbalık türüne başvurdukları ifade edilmektedir (Nansel, 2001:2094-2100).

İlhan-Alper (2008) yaptığı araştırmada; kız öğrencilerin 17'si;erkek öğrencilerin ise 7'si fiziksel zorbalığa haftada 2-4 defa uğradıklarını belirtmişlerdir. Fiziksel zorbalığa haftada 2-4 defa uğradığını belirten kız öğrenciler grubun % 70,8'ini;erkek öğrenciler ise % 29,2'sini oluşturmaktadır. kız öğrencilerin 7'si;erkek öğrencilerin ise 12'si fiziksel zorbalığa haftada 5 defadan fazla uğradıklarını belirtmişlerdir. Fiziksel zorbalığa haftada 5 defadan fazla uğradığını belirten kız öğrenciler grubun % 36,8'ini;erkek öğrenciler ise % 63,2'sini oluşturmaktadır (Alper, 2008:85-87).

Zorbalıkta cinsiyet faktörünün rolünü açıklamaya çalışan kimi araştırmalarda erkek öğrencilerin, zorba olma ve kurban olma durumlarını kız öğrencilere göre daha sıklıkla yaşadığına işaret eden bulgulara rastlanmaktadır (Alper, 2008:97; Arıman, 2007:50) Sözel zorbalık eğiliminin erkek öğrenciler arasında daha fazla gözleendiği ve fiziksel zorbalık eğiliminde ise cinsiyet farkı görülmediği ortaya konmuştur (Satan, 2006:87).

Kız ve erkek öğrencilerin daha çok hangi zorbalık türlerine maruz kaldığını incelemeye yönelik yapılan bir araştırmada erkeklerin daha çok fiziksel, kızların ise daha çok sözel zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Aynı araştırmada öğrencilerin % 36'sının fiziksel, % 33'ünün sözel, % 28'inin ilişkisel ve % 16'sının cinsel zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir (Karaman-Kepenekçi ve Çinkır, 2006:193-204).

Kalliotis'in (2000) Yunanistan'da ilkokul öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, erkeklerin kızlardan daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları bulunmuştur. Bu araştırmanın bulguları erkeklere kızlardan anlamlı biçimde daha fazla tekme atıldığını ve kendilerinden daha sık zorla para istendiğini ortaya koymaktadır. Whitney ve Smith'in (1993) İngiltere'de yaptıkları araştırmada, zorbaca davranışlara maruz kalma oranının kız ve erkek öğrencilerde eşit olmasına karşın, zorba erkeklerin oranının zorba kızların yaklaşık iki katı olduğu bulunmuştur (Akt. İlhan-Alper 2008:29).

4.3. Lise Öğrencilerinin, Yaşlarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt probleminde “Lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında yaşlarına göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.3’te verilmiştir. Tablo 4.3’te lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.3’teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 6,030, p >.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği’nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 7,184, p >.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3: Lise Öğrencilerinin Yaşlarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Yaş	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	292,56	6,03	0,11	
		(2) 16 yaş	182		304,29			
		(3) 17 yaş	144		292,66			
		(4) 18-19 yaş	54		318,31			
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	289,4	7,184	0,066	
		(2) 16 yaş	182		301,25			
		(3) 17 yaş	144		298,97			
		(4) 18-19 yaş	54		324,37			
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	297,31	0,6468	0,8857	
		(2) 16 yaş	182		301,13			
		(3) 17 yaş	144		291,67			
		(4) 18-19 yaş	54		312,57			
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	293,12	3,6675	0,2	
		(2) 16 yaş	182		294,07			
		(3) 17 yaş	144		296,63			
		(4) 18-19 yaş	54		339,94			
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	284,82	4,784	0,188	
		(2) 16 yaş	182		317,48			
		(3) 17 yaş	144		296,92			
		(4) 18-19 yaş	54		293,49			
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	293,14	3,2259	0,358	
		(2) 16 yaş	182		299,60			
		(3) 17 yaş	144		295,83			
		(4) 18-19 yaş	54		323,36			
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	298,44	0,022	0,999	
		(2) 16 yaş	182		299,74			
		(3) 17 yaş	144		297,1			
		(4) 18-19 yaş	54		298,28			
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	294,06	3,002	0,391	
		(2) 16 yaş	182		307,15			
		(3) 17 yaş	144		285,73			
		(4) 18-19 yaş	54		321,16			
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	297,79	1,129	0,77	
		(2) 16 yaş	182		305,2			
		(3) 17 yaş	144		297,22			
		(4) 18-19 yaş	54		282,17			
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	288,53	3,321	0,345	
		(2) 16 yaş	182		308,35			
		(3) 17 yaş	144		295,84			
		(4) 18-19 yaş	54		312,30			
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	301,71	2,14	0,544	
		(2) 16 yaş	182		292,52			
		(3) 17 yaş	144		293,17			
		(4) 18-19 yaş	54		320,05			
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) 14-15 yaş	216	3	294,24	0,485	0,922	
		(2) 16 yaş	182		303,49			
		(3) 17 yaş	144		297,65			
		(4) 18-19 yaş	54		300,99			

Tablo 4.3' deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)}=0,647$, $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,668$, $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)}=4,784$, $p>.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,226$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,022$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,002$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin yaşlarına okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,129$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,321$, $p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.3'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,140, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,485, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerini yaşlarına göre AZTÖ KURBAN ve ZORBA ölçümleri sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

Öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalığın en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık kurbanları en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Sözel Zorbalığın en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Sözel Zorbalık kurbanları en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Sanal/Cinsel Zorbalığın en çok 16 ve 17 yaşlarda görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,226, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Sanal/Cinsel Zorbalık kurbanları en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Basit Fiziksel Zorbalığın en çok 15 ve 16 yaşlarda görülmektedir.

Öğrencilerin yaşlarına göre Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Basit Fiziksel Zorbalık kurbanları en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Öğrencilerin yaşlarına okula göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Duygusal Zorbalığın en çok 15 ve 16 yaşlarda görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Duygusal Zorbalık kurbanları en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Ağır Fiziksel Zorbalığın en çok 18 yaş ve üstünde görülmektedir.

Lise öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı, Duygusal Zorbalık kurbanları en çok 16 ve 17 yaşlarda görülmektedir.

Yaşla göre zorbalık türlerinin hiç birinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu da zorbalıkta yaşın belirleyici olmadığını; sadece yaşla birlikte uygulanan zorbalık türlerini ve mağduriyetlerin değiştiğini göstermektedir. Ancak yapılan araştırmalarda farklı sonuçlara da ulaşılmıştır. Zorbalığa uğrama yaşla azalırken, zorbalık yapma yaşla belirgin olarak değişmemektedir (İlhan-Alper, 2008:11).

İngiliz ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yapılan başka bir karşılaştırmalı çalışmada diğer bulguların aksine yaş arttıkça kurban olma oranlarında önemli bir düşüşün olmadığı, ancak diğer bulguları destekler nitelikte zorba oranlarında bir yükselmenin olduğu saptanmıştır (Akt. İlhan-Alper, 2008:26).

Akran zorbalığının devam edilen okul türü ile ilişkili olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Bu görüşe paralel olarak zorbalığın yaş, cinsiyet ve okul türü ile ilişkisinin incelendiği bir araştırma yürütülmüştür. Bu araştırmaya endüstri meslek lisesi, genel lise, özel lise ve Anadolu liselerinde okumakta olan 9., 10. ve 11. sınıf öğrencileri katılmıştır. Toplam 600 öğrencinin katıldığı çalışma bulgularına göre erkekler kızlardan daha fazla zorbaca davranışlar sergilemekte ve yaşı büyük olan öğrenciler daha fazla zorbalık yapmaktadır. Son olarak zorbalığa en çok uğrayan grup endüstri meslek lisesinde okuyan öğrenciler iken en fazla zorbalık yapan öğrencilerin özel liselerde okuyan öğrenciler olduğu saptanmıştır (Ayas ve Pişkin, 2011:550-568).

Akran zorbalığının tanımında kurban ve zorba arasındaki güç dengesizliğinden söz edilmektedir. Bu güç dengesizliği psikolojik ve fiziksel olabileceği gibi zorba ve kurbanın yaşları arasındaki farkla da ilişkili olabilmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar yaşı küçük olanların daha çok kurban statüsünde yer aldığını göstermektedir (Rigby ve Slee, 1992'den Akt. Erten, 2012:20).

Zorbalığın, nicel olarak ilkokul düzeyinde arttığı, ortaokul düzeyinde en üst düzeye çıktığı ve lisenin 11. ve 12. sınıflarında ise azalma eğilimine girdiği yönünde araştırma bulguları vardır. Ancak Türkiye'de gerçekleştirilen bazı çalışmalarda elde edilen bulguların yukarıda sıralanan genel eğilimi desteklemediği görülmektedir. Örneğin Yurtal ve Censeven (2006:1-13) tarafından yapılan araştırmalarda yaş

arttikça zorbalık oranlarının arttığı saptanmıştır. Benzeri biçimde Pişkin ve Ayas (2005:550-568) tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada da sınıf büyüdükçe zorbalık yapma oranının yükseldiği, buna karşın zorbalığa uğrama oranının düştüğü belirlenmiştir. Bu araştırmada 9. sınıfta okuyan öğrenciler arasında % 26.6 olan kurban oranının 10.sınıfta % 20.6'ya, 11. sınıfta ise % 14.0'e düştüğü; buna karşın 9. sınıf öğrencileri arasında % 25.5 olan zorbalık yapma oranının 10. sınıfta % 26.1'e, 11. sınıfta ise % 33.1'e yükseldiği belirlenmiştir (Ayas ve Pişkin, 2011:550-568).

Zorba, kurban ve zorba/kurban frekanslarının 9. sınıfta düşük olup, 10. sınıfta bir miktar artış gösterdikten sonra tekrar 11.sınıfta azalma eğilimi gösterdiği gözlenmektedir. En düşük ve en yüksek frekanslar zorba/kurban statüsünde görülmektedir. Zorba/kurban statüsü 10. sınıfta % 44,9 ile en yüksek oranda görülürken aynı statü 11. sınıfta % 14,1 ile en düşük oranı temsil etmektedir (Pelendecioğlu, 2011:67).

Alikaşifoğlu ve arkadaşları (2007:1253-1260), 9. sınıf öğrencilerinin 10. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha fazla zorbalığa uğradıklarını, yaş büyüdükçe zorbalığa uğrama durumunun azaldığını bulmuşlardır. Gültekin'in (2007:25) yapmış olduğu çalışmada; yaş büyüdükçe zorbalık türünün değiştiğini; küçük yaşta daha çok fiziksel zorbalığa uğramaları ön plana çıkarken, yaş ilerledikçe ilişkisel zorbalığa uğramanın daha belirginleştiğini bulmuştur. Dölek (2002:198), tarafından yapılan çalışmada, kendi sınıf arkadaşları tarafından zorbalığa uğrama oranlarının, yüksek sınıftaki öğrenciler tarafından zorbalığa uğrama oranlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bazı araştırmacılar ise yaşla birlikte zorbalığın değil, zorbalığa maruz kalmaya ilişkin bildirim oranının azaldığını belirtmektedir (Kapıcı, 2004:1-13).

4.4. Lise Öğrencilerinin Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt probleminde "Lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel

Zorbalık alt ölçek ölçümleri anne eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?" sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin yaşlarına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal-Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında anne eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Tablo 10'da lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.4'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,260, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 12,481, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4: Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Anne Eğitim	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	298,42	4,260	0,372	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		295,39			
		(3) OÖMez.	108		290,83			
		(4) Lise Mez.	143		309,99			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		300,20			
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	270,00	12,481	0,014	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		291,60			(5)
		(3) OÖMez.	108		288,73			(5)
		(4) Lise Mez.	143		314,43			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		322,42			(2) (3)
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	261,92	4,820	0,306	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		287,82			
		(3) OÖMez.	108		295,61			
		(4) Lise Mez.	143		323,69			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		303,18			
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	351,33	7,419	0,115	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		282,44			
		(3) OÖMez.	108		296,21			
		(4) Lise Mez.	143		324,05			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		310,91			
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	247,75	1,789	0,775	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		299,47			
		(3) OÖMez.	108		298,38			
		(4) Lise Mez.	143		304,12			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		288,53			
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	297,83	3,805	0,427	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		298,63			
		(3) OÖMez.	108		281,81			
		(4) Lise Mez.	143		306,04			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		313,61			

Tablo 4.4: Lise Öğrencilerinin Anne Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (Devam)

	Alt Ölçekler	Anne Eğitim	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	306,17	2,872	0,579	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		288,96			
		(3) OÖMez.	108		303,33			
		(4) Lise Mez.	143		315,64			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		291,41			
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	278,71	5,943	0,203	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		284,10			
		(3) OÖMez.	108		317,16			
		(4) Lise Mez.	143		307,87			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		320,55			
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	302,54	3,259	0,515	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		290,24			
		(3) OÖMez.	108		294,72			
		(4) Lise Mez.	143		309,92			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		322,35			
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	282,79	4,093	0,394	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		289,29			
		(3) OÖMez.	108		303,13			
		(4) Lise Mez.	143		308,33			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		318,66			
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	311,08	11,9679	0,018	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		289,55			(4)
		(3) OÖMez.	108		275,32			(4)
		(4) Lise Mez.	143		325,70			(2)(3)
		(5) YO ve Üni. Mez	46		320,95			
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	288,04	2,452	0,653	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		291,99			
		(3) OÖMez.	108		294,88			
		(4) Lise Mez.	143		311,00			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		311,50			

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; annesi yüksekokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile annesi okur-yazar ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de annesi yüksekokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 322,42) saldırı aleti ya da tehditle zorbalığa maruz kalma düzeylerinin annesi okur-yazar ve ilkokul mezunu (n=287; Sıra Ort.= 291,60) ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin (n=108; Sıra Ort.= 288,73) ve son olarak da annesi okur-yazar olmayan öğrencilerin (n=12; Sıra Ort.= 270,00) takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır..

Tablo 4.4'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,820, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 7,419, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.4'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,789, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,850, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.4'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,872, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,943, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.4'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,259, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,093, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.4'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, anne eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 11,9679, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; annesi lise mezunu olan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile annesi okur-yazar ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de annesi lise mezunu olan öğrencilerin (n=143; Sıra Ort.= 325,70) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin annesi okur-yazar ve ilkokul mezunu (n=287; Sıra Ort.= 289,55) ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin (n=108; Sıra Ort.= 275,32) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre Ağır Fiziksel

Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; annesi lise mezunu öğrencilerin (n=20; Sıra Ort.= 325,7) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla annesi yüksekokul veya üniversite mezunu öğrencilerin (n=55; Sıra Ort.= 320,95), annesi okur-yazar değil öğrencilerin (n=81; Sıra Ort.= 311,08), annesi okur-yazar veya ilkokul mezunu öğrencilerin (n=78; Sıra Ort.= 289,55), annesi ortaokul mezunu öğrencilerin (n=53; Sıra Ort.= 275,32) izlediği görülmektedir.

Bu durum annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırı aleti ya da tehditle zorbalığa maruz kalma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir. Anne eğitim düzeyi açısından bakıldığında saldırı aleti ve tehditle zorbalık açısından anlamlı bir fark yokken, Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban açısından bakıldığında anne eğitim düzeyinin yükselmesi annenin çocuk üzerinde kontrollü olmasını ve buna bağlı olarak anne ile ilişkilerin gelişmesi ergenin kurban olmasında etken olmaktadır. Anneye bağımlı yetişen ergen yaşlıları arasında daha naif durmakta bu da zorbalık için iyi bir kurban modeli sunmaktadır.

Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği'nin Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n=596)} = 2,452, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerini anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün ZORBA ve KURBAN sonuçlarına ait bulgular şöyle özetlenebilir:

Anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Lise mezunu annelerin çocukları daha fazla Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık yapmaktadır.

Lise öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin çocukları daha fazla Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık kurbanı olmaktadır.

Öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Lise mezunu annelerin çocukları daha fazla Sözel Zorbalık yapmaktadır.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Okur-yazar olmayan annelerin çocukları daha fazla Sözel Zorbalık kurbanı olmaktadır.

Öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Lise mezunu annelerin çocukları daha fazla Sanal/Cinsel Zorbalık yapmaktadır.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin çocukları daha fazla Sanal/Cinsel Zorbalık kurbanı olmaktadır.

Öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Lise mezunu annelerin çocukları daha fazla Basit Fiziksel Zorbalık yapmaktadır.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin çocukları daha fazla Basit Fiziksel Zorbalık kurbanı olmaktadır.

Öğrencilerin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin çocukları daha fazla Duygusal Zorbalık yapmaktadır.

Lise öğrencilerinin anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin çocukları daha fazla Duygusal Zorbalık kurbanı olmaktadır.

Anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Lise mezunu annelerin çocukları daha fazla Ağır Fiziksel Zorbalık yapmaktadır.

Anne eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Üniversite mezunu annelerin çocukları daha fazla Ağır Fiziksel Zorbalık kurbanı olmaktadır.

Bu durum annenin eğitim durumun ülkenin şartları ve ekonomisi ile ilgilidir. Lise veya Üniversite düzeyinde eğitim almış annelerin büyük çoğunluğunun çalıştığı ve çocukluktan itibaren çocukla daha az vakit geçirdiği göz önünde bulundurulduğunda çocuğun bakıcı-dadı veya anneanne-babaanne tarafından bütünlmesini getirmektedir. Bu da çocuğun zorba ya da kurban olmasında etkili olmaktadır.

Olweus (1993)'te çocuklukta zorba olmayı etkileyen süreci şu şekilde anlatmaktadır:

1. Erken çocukluk döneminde çocuğun ilk bakıcısının, çocuğa yönelik duygusal tutumu(duyarsız, içten olmayan, ilgisiz vb.) çok önemlidir.

2. Çocuğun ilk bakıcısının aşırı toleranslı ve hoşgörülü tutumu ikinci önemli faktördür. Çocuğun ilk bakıcısı, çocuğun akranlarına, kardeşlerine ya da yetişkinlere yönelik saldırgan tepkilerine açık sınırlandırmalar koymazsa, çocuğun saldırganlık düzeyinin gitgide artma olasılığı yüksektir.

3. Ebeveynlerin güce dayalı disiplin tekniklerini (fiziksel cezalandırma, şiddet uygulama, duygusal patlamalar vb.) kullanması üçüncü önemli faktördür. Bu bulgu "şiddet, şiddete yol açar" görüşünü desteklemektedir. Bu nedenle, açık ve net kurallar koymak, ancak fiziksel ceza ve benzeri disiplin yöntemlerini kullanmamak çok önemlidir.

4. Dördüncü önemli faktör, çocuğun mizacıdır. Çocuğun aktif ve çabuk öfkelenen bir mizaca sahip olması, sakin ve sıradan bir yapıya sahip olan çocuğa göre ileride daha saldırgan olma olasılığını arttırmaktadır.

Yapılan araştırmalar kurbanların aile ortamında aile içi şiddetin yoğun olarak yaşandığını ve aile üyeleri arasındaki iletişimin zayıf olduğunu göstermektedir. Yani okulda akranlarının zorbalığına maruz kalan kurbanlar ev ortamında da kurbandırlar (Ertan, 2012:35).

Kız kurbanların anneleri ile olan ilişkisi erkek kurbanlarınkinden oldukça farklı bulunmuştur. Kız kurbanlar annelerine karşı olumsuz bir tutum içerisinde olmakta ve aile ortamlarında iletişim yetersizliğinden ve yetersiz ilgi ve yakınlıktan söz etmektedirler (Rigby, 1994'dan Akt. Ertan, 2012:35).

Tıpırdamaz Sipahi (2008)'in araştırmada göre anne babaların eğitim düzeyleri ülke verilerine paraleldir. Anne eğitimi değerlendirildiğinde, annenin okullu olmasının zorba, kurban, zorba/kurban olmayı azaltırken, katılmayan olmayı arttırmakta olması istatistiksel olarak anlamlı bulundu (Tıpırdamaz Sipahi, 2008:38)

Ortaya çıkan bulgulara göre anne ve/veya babası hayatta olmayan öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun ötesinde anne-babası ayrı olan öğrencilerin fiziksel, sözel ve duygusal zorbalık sergileme eğilimlerinin anne babası bir arada olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Türkkan, 2013:56).

Akgün, 2005, Çalışmaya yaşları 13 ile 17 arasında değişen 379 ergen katılmıştır. Çalışmanın sonuçları anne-babanın ergenlere yönelik tutumlarında psikolojik özerklik ve denetleme açısından olumsuzluk görülmesinin ve baba iletişimde olumsuzluklar görülmesinin zorba davranışları yordayıcı olduğunu göstermiştir (Akt. Türkkan, 2013:58).

Kız ve erkek ergenlerde algılanan ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık yapma ve sanal zorbalığa maruz kalma ile olumsuz yönde ilişki içindedir. Bunun ötesinde sanal zorbalıkta bulunma ve sanal zorbalığa maruz kalmanın yaşam doyumuyla olumsuz

yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile algılanan ebeveyn izlemesi ve yaşam doyumu arttıkça ergenlerin sanal zorbalık yapma ve sanal zorbalığa maruz kalma sıklıkları azalmaktadır (Türktaş, 2013:58).

Annelerin aşırı korumacı ve aşırı ilgili tavırlarının aksine kurbanların babaları çocuklarına uzak ve çocuklarını sürekli eleştiren babalardır (Olweus, 1993:97-130).

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde; annenin şiddet hakkında olumlu mesajlar vermesi zorba ve zorba/kurban olma ile, babanın şiddet hakkında olumlu mesajlar vermesi ise zorba olma ile olumsuz yönde ilişkilidir (Ertan, 2012:70).

Kurbanların daha çok aşırı koruyucu anne ve babaların çocukları oldukları görülmektedir (Besag, 1995; Olweus, 2005). Zorbalığa uğrayan çocukların ebeveynleri ile iletişimleri bu davranışlarda yer almayan çocuklara göre daha kötüdür. Olweus (2005) annelerin aşırı koruyuculuğunun erkek çocuklarda kurban olmayı artırdığını, eleştirel ve mesafeli babalarla erkek çocukların kurban olması arasında bir ilişki olduğunu, Flouri ve Buchanan (2003) babaların ilgi azlığının zorbalığa maruz kalmayı artırdığını, Rigby (1996) anne babaları ayrı olup anneleri ile yaşayan, olumsuz baba ilişkisi olan erkek çocuklarında zorbalığa maruz kalma riskinin arttığını ifade etmektedir (Akt. Pelendecioğlu, 2011:22).

Ailevi değişkenlerden öncelikle anne-baba eğitim durumuna bakıldığında, anne eğitim durumu ilginç biçimde zorba davranışlarla ilgili görülmemekle birlikte, sanal ve cinsel zorbalık bakımından anne eğitim durumu orta ve üst olan çocukların daha çok sanal ve cinsel zorbalık mağduru oldukları görülmektedir. Benzer biçimde baba eğitim durumu da Sanal ve Cinsel Zorbalık türünün yanı sıra, Basit Fiziksel Zorbalık ve Duygusal Zorbalık” yönünden kurban olma yönünde anlamlı bulunmuştur. Bu durum anne-baba eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin, karşılaştıkları cinsel ve sanal zorbalık durumlarını ifade edebilme veya başkalarıyla paylaşabilmeleri bakımından daha özgür davranabildikleri için onlarda yüksek çıkmış görünüyor olmakla birlikte diğer gruplarda da yaygın ancak dile getirilememiş olabilir (Genç ve Aksu, 2010:413-448).

4.5. Lise Öğrencilerinin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın beşinci “Lise öğrencilerinin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği”nin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri baba eğitim düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin AZTÖ alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal-Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin AZTÖ alt ölçek ölçümleri arasında baba eğitim düzeyine göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin KruskalWallis H testi sonuçları Tablo 4.5’te verilmiştir. Lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.5’teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ’nün hem Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,825, p > .05$) hem de AZTÖ’nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 6,787, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ’nün hem Sözel Zorbalık - Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,352, p > .05$) hem de AZTÖ’nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,098, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.5: Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Baba Eğitim Düzeyi	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	274,5	0,825	0,935
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		296,37		
		(3) OOMez.	108		302,85		
		(4) Lise Mez.	143		298,07		
		(5) YO ve Üni. Mez	46		298,33		
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	270,00	6,787	0,148
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		293,50		
		(3) OOMez.	108		287,26		
		(4) Lise Mez.	143		301,47		
		(5) YO ve Üni. Mez	46		314,12		
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	247,38	3,352	0,501
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		300,84		
		(3) OOMez.	108		279,87		
		(4) Lise Mez.	143		298,14		
		(5) YO ve Üni. Mez	46		318,15		
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	255,75	3,098	0,542
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		290,55		
		(3) OOMez.	108		299,2		
		(4) Lise Mez.	143		291,95		
		(5) YO ve Üni. Mez	46		321,77		
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	185,5	3,211	0,523
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		292,52		
		(3) OOMez.	108		309,53		
		(4) Lise Mez.	143		298,1		
		(5) YO ve Üni. Mez	46		299,59		
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	248,00	5,174	0,27
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		303,37		
		(3) OOMez.	108		281,38		
		(4) Lise Mez.	143		299,92		
		(5) YO ve Üni. Mez	46		309,80		

Tablo 4.5: Lise Öğrencilerinin Baba Eğitim Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (Devam)

Alt Ölçekler	Baba Eğitim Düzeyi	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark	
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	348,38	2,980	0,561	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		282,33			
		(3) OÖMez.	108		311,22			
		(4) Lise Mez.	143		299,72			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		303,93			
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	267,50	4,907	0,297	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		279,88			
		(3) OÖMez.	108		308,79			
		(4) Lise Mez.	143		297,31			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		317,08			
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	275,62	7,871	0,096	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		276,76			
		(3) OÖMez.	108		290,49			
		(4) Lise Mez.	143		315,66			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		310,52			
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	299,62	2,233	0,693	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		287,65			
		(3) OÖMez.	108		296,29			
		(4) Lise Mez.	143		304,29			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		306,76			
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	220,50	10,049	0,04	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		288,22			(5)
		(3) OÖMez.	108		284,52			(5)
		(4) Lise Mez.	143		299,46			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		329,94			(2)(3)
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Okur-yazar değil	12	4	216,50	4,363	0,359	
		(2) O-Y-İÖ Mez.	287		289,89			
		(3) OÖMez.	108		292,36			
		(4) Lise Mez.	143		301,17			
		(5) YO ve Üni. Mez	46		316,10			

AZTÖ'nün hem Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,211, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,174, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün hem Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,980, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,907, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 7,871, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,233, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 10,049, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Lise öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; babası yüksekokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile babası okur-yazar ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ve babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde de babası yüksekokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin ($n=113$; Sıra Ort.= 329,94) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin babası okur-yazar ve ilkokul mezunu ($n=163$; Sıra Ort.= 288,22) ve ortaokul mezunu olan öğrencilerin ($n=125$; Sıra Ort.= 284,52) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; babası yüksekokul veya üniversite mezunu öğrencilerin ($n=20$; Sıra Ort.= 329,94) ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla babası lise mezunu öğrencilerin ($n=55$; Sıra Ort.= 299,46), babası okur-yazar veya ilkokul mezunu öğrencilerin ($n=81$; Sıra

Ort.= 288,22), babası ortaokul mezunu öğrencilerin (n=78; Sıra Ort.= 284,52), babası okur-yazar değil öğrencilerin (n=53; Sıra Ort.= 220,5) izlediği görülmektedir. Bu durum baba eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,363p >.05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.5 incelendiğinde lise öğrencilerinin baba eğitim düzeyine göre AZTÖ zorba ve kurban ölçümlerine göre aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün hem Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerinde ve AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerine göre en yüksek sıra ortalamasının ortaokul mezunu olan babalarda; kurban ölçümlerinde ise; en yüksek sıra ortalamasının üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün hem Sözel Zorbalık - Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,352, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,098, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerine göre en yüksek ortalamasının üniversite mezunu olan babalarda; kurban ölçümlerinde ise; yüksek sıra ortalamasının yine üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

AZTÖ'nün hem Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,211, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,174, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümlerine göre en yüksek ortalamasının ortaokul mezunu olan babalarda; kurban ölçümlerinde ise; yüksek sıra ortalamasının yine üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün hem Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,980, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,907, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerine göre en yüksek ortalamasının okur-yazar olmayan babalarda; kurban ölçümlerinde ise; yüksek sıra ortalamasının yine üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 7,871, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,233, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümlerine göre en yüksek ortalamasının lise mezunu olan babalarda; kurban ölçümlerinde ise; yüksek sıra ortalamasının yine üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.5'teki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 10,049, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerine göre en yüksek ortalamasının üniversite mezunu olan babalarda; kurban ölçümlerinde ise; yüksek sıra ortalamasının yine üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Lise öğrencilerinin baba eğitim düzeylerine göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 4,363p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Ağır Fiziksel-Kurban ölçümlerinde yine üniversite mezunu babalarda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Baba eğitim düzeyinin kurban olmada etkili olduğu; tüm zorbalık türlerinde kurbanların babalarının eğitim düzeyinin yüksek olduğu bunun da babanın eğitim düzeyinin yükselmesinin kurban olmada etkili olduğu yorumuna ulaşılabilir. Baba eğitimi düzeyi ağır fiziksel zorbalık zorba sonuçlarında anlamlı biçimde farklılık göstermektedir. Bu da baba ile ergen arasındaki iletişimin zayıflaması ile açıklanabilir.

Erkekler diğer erkeklerle nasıl ilişki kurmaları gerektiğini babalarını model olarak öğrenmektedirler. Bu bulgular ışığında kurban erkeklerin baba figüründen yoksun olmaları onlarda bu tarz becerilerin eksik kalmasına neden olabilmektedir (Ertan, 2012:34).

Ergen babalarının eğitim seviyelerinin düşük olması öğrencilerin zorbaca ve saldırgan davranışlarının artmasında bir etkidir (Kızmaz, 2006:247-267).

Gümüş'ün (2000) araştırmasından elde edilen bulgulardan biri lise öğrencilerin saldırganlık düzeyleri babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmasıdır. Babaları üniversite mezunu olan grubun saldırganlık düzeylerinin ilkokul ve ortaokul mezunu olanlarından daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Akt. Satan, 2006:135).

Okul yıllarında zorba olarak tanımlanan bu çocukların, yetişkinlik yaşamlarında zorba anne-babalar oldukları, eşlerine ve çocuklarına karşı zorbaca davrandıkları ve aynı zamanda alkolizme eğilimlerinin de yüksek düzeyde olduğu belirtilmiştir (Olweus, 2005'ten Akt. Hilooğlu, 2009:18).

Akgün (2005), zorbalık mağduru kız ergenlerin, anne-babalarını daha az ilgili ve sevecen olarak algıladıkları ve kurban kızların babaları ile iletişimlerinin olumsuz olduğu saptamıştır. Turgut (2005) da zorbalık eğilimi ile ebeveyn retti arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuştur. Totan (2008) araştırmasında, anne-baba ilişkilerinin ikisi birlikte arttıkça zorba ve zorba-kurban olma olasılığını azalttığını, zorbalığa katılmamış statüsünde olma olasılığını ise arttırdığı sonucuna ulaşmıştır (Akt. Hilooğlu, 2009:76).

4.6. Lise Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın altıncı “Lise öğrencilerinin AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri SED'e göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir? sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal-Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin SED'e göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 4.6'da verilmiştir. Tablo 4.6'da lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.6'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, SED'e göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,561, p > .05$) ve AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 6,904, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

AZTÖ'nün hem Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,453, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,295, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

AZTÖ'nün hem Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,931, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,617, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.6: Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Sosyo-Ekonomik Düzey	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	287,85	5,561	0,234	
		(2) 1001-1500 TL	177		261,22			
		(3) 1501-2000 TL	133		276,05			
		(4) 2001-2500 TL	138		276,45			
		(5) 2501 ve üzeri	66		268,78			
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	275,19	6,904	0,141	
		(2) 1001-1500 TL	177		264,09			
		(3) 1501-2000 TL	133		262,15			
		(4) 2001-2500 TL	138		280,99			
		(5) 2501 ve üzeri	66		284,77			
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	256,09	3,453	0,485	
		(2) 1001-1500 TL	177		274,44			
		(3) 1501-2000 TL	133		252,64			
		(4) 2001-2500 TL	138		278,22			
		(5) 2501 ve üzeri	66		289,8			
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	298,41	3,295	0,51	
		(2) 1001-1500 TL	177		258,48			
		(3) 1501-2000 TL	133		266,5			
		(4) 2001-2500 TL	138		284,28			
		(5) 2501 ve üzeri	66		274,67			
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	276,81	0,931	0,92	
		(2) 1001-1500 TL	177		269,27			
		(3) 1501-2000 TL	133		263,56			
		(4) 2001-2500 TL	138		274,39			
		(5) 2501 ve üzeri	66		281,17			
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	266,17	3,617	0,46	
		(2) 1001-1500 TL	177		266,7			
		(3) 1501-2000 TL	133		262,17			
		(4) 2001-2500 TL	138		278,62			
		(5) 2501 ve üzeri	66		286,36			
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	279,96	0,866	0,929	
		(2) 1001-1500 TL	177		265,87			
		(3) 1501-2000 TL	133		275,79			
		(4) 2001-2500 TL	138		275,59			
		(5) 2501 ve üzeri	66		261,86			

Tablo 4.6: Lise Öğrencilerinin Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları (Devam)

	Alt Ölçekler	Sosyo-Ekonomik Düzey	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	279,96	0,866	0,929	
		(2) 1001-1500 TL	177		265,87			
		(3) 1501-2000 TL	133		275,79			
		(4) 2001-2500 TL	138		275,59			
		(5) 2501 ve üzeri	66		261,86			
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	215,96	5,405	0,248	
		(2) 1001-1500 TL	177		267,32			
		(3) 1501-2000 TL	133		280,08			
		(4) 2001-2500 TL	138		278,08			
		(5) 2501 ve üzeri	66		270,3			
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	241,98	1,899	0,754	
		(2) 1001-1500 TL	177		269,94			
		(3) 1501-2000 TL	133		277,26			
		(4) 2001-2500 TL	138		274,43			
		(5) 2501 ve üzeri	66		265,94			
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	245,07	5,085	0,279	
		(2) 1001-1500 TL	177		263,08			
		(3) 1501-2000 TL	133		267,77			
		(4) 2001-2500 TL	138		284,62			
		(5) 2501 ve üzeri	66		280,87			
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	259,33	5,991	0,2	
		(2) 1001-1500 TL	177		254,35			
		(3) 1501-2000 TL	133		282,85			
		(4) 2001-2500 TL	138		280,3			
		(5) 2501 ve üzeri	66		277,08			
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) 0-1000 TL	27	4	237,02	8,401	0,078	
		(2) 1001-1500 TL	177		255,9			
		(3) 1501-2000 TL	133		273,25			
		(4) 2001-2500 TL	138		287,49			
		(5) 2501 ve üzeri	66		286,39			

AZTÖ'nün hem Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,866, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,405, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

AZTÖ'nün hem Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,899, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,085, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

AZTÖ'nün hem Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,991, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 8,401, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre AZTÖ zorba ve kurban sonuçlarına göre şu bulgulara yer verilebilir:

Tablo 4.6'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, SED'e göre sıra ortalamalarında Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalıkta düşük gelir seviyesindeki öğrencilerin, Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban olmada yüksek gelir seviyesindeki öğrencilerin puanları en yüksektir.

Tablo 4.6'daki SED'e göre sıra ortalamalarında Sözel Zorbalıkta en yüksek gelir seviyesindeki öğrencilerin, Sözel Zorbalık-Kurban olmada en düşük gelir seviyesindeki öğrencilerin puanları en yüksektir.

Tablo 4.6'daki SED'e göre sıra ortalamalarında Sanal/Cinsel Zorbalıkta en yüksek gelir seviyesindeki öğrencilerin, Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban olmada da en yüksek gelir seviyesindeki öğrencilerin puanları en yüksektir.

Tablo 4.6'daki SED'e göre sıra ortalamalarında Basit Fiziksel Zorbalıkta en düşük gelir seviyesindeki öğrencilerin, Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban olmada orta gelir seviyesindeki öğrencilerin puanları en yüksektir.

Tablo 4.6'daki SED'e göre sıra ortalamalarında Duygusal Zorbalıkta orta gelir seviyesindeki öğrencilerin, Duygusal Zorbalık-Kurban olmada ise; yine orta gelir seviyesindeki öğrencilerin puanları en yüksektir.

Tablo 4.6'daki SED'e göre sıra ortalamalarında Ağır Fiziksel Zorbalıkta ve kurban olmada orta gelir seviyesindeki öğrencilerin sıra ortalamaları en yüksektir

Araştırmanın altıncı alt probleminde öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin AZTÖ'nün alt ölçekleri ile ilişkisi olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Bulunan sonuçlara göre öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile zorbalık alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Sosyo-ekonomik düzey ile akran zorbalığı gösterme ve akran zorbalığına maruz kalma ilişkisi konusunda net bir tablonun olmadığı görülmektedir. Örneğin, Olweus (1977) yaptığı iki boylamsal çalışmada zorbalık gösterme ile ailenin sosyoekonomik düzeyi arasında ilişki bulamamıştır (Akt. Atalay, 2010:49).

Sosyo ekonomik düzeyin zorbalık yaygınlığına nasıl etki ettiğini araştıran bir çalışmada, düşük sosyoekonomik düzeydeki ilkökul öğrencilerinin zorbalıkla karşılaşma sıklığı araştırılmıştır. Bu çalışmaya ilkökul 4. ve 5. sınıflarda okumakta olan 295 öğrenci katılmış ve yaygınlık oranları sözel zorbalıkta % 34, fiziksel zorbalıkta % 32, duygusal zorbalıkta % 29 ve son olarak cinsel zorbalıkta % 17 oranında belirlenmiştir. Aynı çalışmada ayrıca zorbaların daha çok erkek olduğu ve akran zorbalığının en fazla sınıf ortamında gerçekleştiği araştırmanın diğer bulguları arasındadır (Özkan ve Çiftçi, 2010'dan Akt. Ertan, 2012:18).

Sosyoekonomik düzey okul ortamında hangi öğrencilerin zorba ya da kurban olacağını da belirleyen bir faktördür. Bu konuda yapılan bir çalışma, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin zorba olma eğiliminin daha yüksek; kurban olma eğiliminin ise daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrenciler arasından olduğunu göstermektedir (Pişkin, 2006:43-62). Benzer şekilde düşük sosyoekonomik düzeyde olmanın zorbalık davranışlara maruz kalmada önemli bir risk faktörü olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur (Pereira vd, 2004:241-254).

Demosthenous, Bouhours ve Demosthenous (2002) tarafından Avustralya’da ergenlerle yapılan bir çalışmada sosyoekonomik düzey ile genel saldırganlık ve akademik başarı düzeyi arasında ilişki bulunmasına rağmen, sosyoekonomik düzey ile okuldaki zorbalık arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu durum aynı zamanda saldırganlık ile zorbalık arasında ayırım yapmanın önemli olduğuna işaret etmektedir. Kumpulainen, Räsänen ve Henttonen (1999) farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen çocukların bazı açılardan zorbalığa bulaşma risklerinin aynı olduğunu, ancak düşük sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların diğerlerine göre daha fazla süre zorbalık gösterme eğiliminde olduklarını ifade etmişlerdir (Akt. Atalay, 2010:63).

Erkek çocuklarının saldırganlık puanlarının kız çocukların saldırganlık puanlarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik düzey açısından sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe saldırganlık puanlarının azaldığı; anne öğrenim düzeyi açısından annesi okur yazar olmayan çocukların saldırganlık puanlarının yüksek, annesi lise mezunu olan çocukların saldırganlık puanlarının düşük olduğu; babanın öğrenim düzeyi açısından babası okur yazar olmayan çocukların en yüksek saldırganlık puanına, babası üniversite mezunu olan çocuklarında en düşük saldırganlık puanına sahip oldukları; anne-babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların saldırganlık puan ortalamalarının düştüğü bulguları elde edilmiştir (Aral, 2004:17-25).

4.7. Lise Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın yedinci alt ölçeğindeki “Lise öğrencilerinin AZTÖ’nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri akademik başarılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Tablo 4.7: Lise Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Başarı	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBA	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	294,50	3,541	0,17	
		(2) Orta	303		299,98			
		(3) Başarısız	22		327,41			
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	294,28	1,466	0,48	
		(2) Orta	303		301,27			
		(3) Başarısız	22		312,27			
ZORBA	Sözel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	286,16	5,474	0,065	
		(2) Orta	303		304,43			
		(3) Başarısız	22		368,8			
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	290,63	5,423	0,066	
		(2) Orta	303		299,85			
		(3) Başarısız	22		376,86			
ZORBA	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	302,55	0,372	0,83	
		(2) Orta	303		294,9			
		(3) Başarısız	22		298,23			
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	301,13	0,416	0,812	
		(2) Orta	303		295,67			
		(3) Başarısız	22		305,11			
ZORBA	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	295,00	3,057	0,217	
		(2) Orta	303		297,40			
		(3) Başarısız	22		356,77			
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	301,66	1,631	0,442	
		(2) Orta	303		293,17			
		(3) Başarısız	22		333,00			
ZORBA	Duygusal Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	300,79	0,437	0,804	
		(2) Orta	303		295,41			
		(3) Başarısız	22		312,86			
KURBAN	Duygusal Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	299,16	1,606	0,448	
		(2) Orta	303		295,63			
		(3) Başarısız	22		329,95			
ZORBA	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	286,13	5,004	0,082	
		(2) Orta	303		307,14			
		(3) Başarısız	22		331,86			
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Başarılı	271	2	285,51	5,721	0,057	
		(2) Orta	303		311,50			
		(3) Başarısız	22		279,39			

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin akademik başarılarına göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.7’de verilmiştir. Tablo 4.7’de lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.7’deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, akademik başarılarına göre AZTÖ’nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,541, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ’nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,466, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.7’deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ’nün Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,474, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ’nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,423, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.7’deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ’nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,372, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,416, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 3,057, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,631, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 0,437, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,606, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,004, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında da ($\chi^2_{(n = 596)} = 5,721, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Öğrencilerin akademik başarıları ile AZTÖ'nün tüm alt ölçümlerinde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı okullara öğrencilerin belli bir akademik puanla yerleştirildikleri düşünülürse ve öğrencilerin akademik başarılarının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Bu sebeple öğrencilerin akademik başarılarına göre zorba ve kurban ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamasının nedeni olarak yorumlanabilir. Genç (2007) ise; düz lise öğrencileri arasında yaptığı

araştırmasında; akademik başarının alt ölçeklerde zorba veya kurban olmada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Lise öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerinde en üst sırada “başarılı” öğrenciler görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, öğrencilerin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Tablo 4.7'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

Lise öğrencilerinin akademik başarılarına göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerinde en üst sırada “başarısız” öğrenciler görülmektedir.

4.8. Lise Öğrencilerinin Ailelerinde Şiddete Başvurma Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın sekizinci alt probleminde “Lise öğrencilerinin AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin baba eğitim düzeylerine göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.8'de verilmiştir. Tablo 4.8'deki lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.8: Lise Öğrencilerinin Ailelerinde Şiddete Başvurma Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Aile İçi Şiddet	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	295,54	6,41	0,041	(3)
		(2) Ara Sıra	92		309,87			
		(3) Sık Sık	7		359,5			(1)
ZORBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	296,31	1,875	0,392	
		(2) Ara Sıra	92		309,13			
		(3) Sık Sık	7		314,07			
ZORBAN	Sözel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	284,10	21,26	0	(2)
		(2) Ara Sıra	92		369,07			(1)
		(3) Sık Sık	7		393,21			
ZORBAN	Sözel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	280,78	33,892	0	(2)
		(2) Ara Sıra	92		390,64			(1)
		(3) Sık Sık	7		345,57			
ZORBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	291,30	7,675	0,022	(2)
		(2) Ara Sıra	92		331,01			(1)
		(3) Sık Sık	7		382,79			
ZORBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	293,22	7,094	0,029	(2)
		(2) Ara Sıra	92		327,22			(1)
		(3) Sık Sık	7		295,57			
ZORBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	285,64	20,644	0	(2)(3)
		(2) Ara Sıra	92		357,89			(1)
		(3) Sık Sık	7		430,93			(1)
ZORBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	288,15	14,165	0	(2)
		(2) Ara Sıra	92		348,35			(1)
		(3) Sık Sık	7		377,86			
ZORBAN	Duygusal Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	288,77	14,797	0,001	(2)
		(2) Ara Sıra	92		343,78			(1)
		(3) Sık Sık	7		394,50			
ZORBAN	Duygusal Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	289,25	17,055	0	(2)
		(2) Ara Sıra	92		346,48			(1)
		(3) Sık Sık	7		324,29			
ZORBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	287,79	23,435	0	(2)
		(2) Ara Sıra	92		359,69			(1)
		(3) Sık Sık	7		254,79			
ZORBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	497	2	287,45	20,055	0	(2)
		(2) Ara Sıra	92		355,42			(1)
		(3) Sık Sık	7		334,79			

Tablo 4.8'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 6,410, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 359,50) saldırı aleti ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 295,54) saldırı aleti ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 359,50) Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 309,87) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 295,54) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin saldırı aleti veya tehditle zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir. Lise öğrencilerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,875, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Ailede şiddet kurbanı olan öğrencilerin ağır fiziksel zorbalık yapma puanlarında en düşük olduğu ama, ağır fiziksel zorbalık kurban puanlarının yüksek olduğu görülmektedir. Zorba veya kurban olma açısından ailede ara sıra şiddete başvuru alan öğrencilerin en yüksek sıra ortalamasına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.8'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 21,260$, $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir.

Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin ($n=92$; Sıra Ort.= 369,07) sözel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin ($n=497$; Sıra Ort.= 284,10) sözel zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin ($n=7$; Sıra Ort.= 393,21) Sözel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin ($n=92$; Sıra Ort.= 369,07) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin ($n=497$; Sıra Ort.= 284,10) takip ettiği gözlenmektedir.

Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça arttıkça öğrencilerin sözel zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 33,892$, $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde

şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 390,64) sözel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 280,78) sözel zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 390,64) Sözel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 345,57) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 280,78) takip ettiği gözlenmektedir.

Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığının öğrencilerin zorbalık kurbanı olmalarında etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Genç (2007:122) yaptığı araştırmasında; Sözel zorbalık boyutunda önemli etken olarak bulunan ailevi değişkenlerden birisi de, ailede şiddete başvurulması konusudur. Ailede şiddetin görülmesi, öğrencilerin hem zorba hem de kurban olmalarını büyük ölçüde etkilemektedir. Ailede şiddetin “sıkça”, “zaman zaman” ve “hiç” düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Bütün düzeyler arasında görülen bu anlamlılık, bu boyutta, ailede şiddetin görülme sıklığı ile öğrencilerin zorba veya kurban olmaları arasında ters yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.8'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 7,675$, $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 331,01) sanal/cinsel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 291,30) sanal/cinsel zorbalık yapma

düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 382,79) Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 331,01) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvuru almayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 291,30) takip ettiği gözlenmektedir.

Sanal/cinsel zorbalık sonuçlarına bakıldığında, ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin sanal/cinsel zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir. Özellikle sanal zorbalık, diğer zorbalık türlerinden daha yaygın hale gelmektedir. Aradaki güç dengesizliğini ortadan kaldırmaktadır. Bunun sonucunda geleneksel zorbalık türlerine göre daha fazla yayılmaktadır. Gerek aile içi şiddet gerekse internet üzerinden öğrencinin algıladığı şiddet öğrencinin şiddeti hayatın içinde normal bir algı olarak görmesine yol açmaktadır.

Ailede şiddetin görülmesi değişkeni, öğrencilerin sanal ve cinsel zorbalık boyutunda zorba olma durumları bakımından önemli bir faktör olarak bulunmuştur. Ailede şiddetin görülmesi veya görülmemesi durumu, öğrencilerin zorba davranışlar göstermesi ile ters yönde ilişkili görülmektedir. Ailede şiddetin olması veya sıklığı arttıkça öğrencilerin sanal ve cinsel zorbalık yapma oranları da artmaktadır (Genç 2007:154).

Lise öğrencilerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 7,094, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvuru almayan öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 327,22)

sanal/cinsel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 293,22) sanal/cinsel zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru olan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 327,22) Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru olan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 295,57) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 293,22) takip ettiği gözlenmektedir.

Ailelerinde şiddete ara sıra başvuru olan öğrencilerde sanal/cinsel zorbalık türünün daha fazla görüldüğü bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin sanal/cinsel zorbalık mağduru olma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4.8'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün ZORBA Basit Fiziksel Zorbalık ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 20,644, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Basit Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete ara sıra başvuru olan öğrencilerin Basit Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete sık sık arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvuru sıklığına göre Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru olan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 430,93) Basit Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete ara sıra başvuru olan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 357,89) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 285,64) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin basit fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 14,165, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Basit Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Basit Fiziksel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 348,35) basit fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 288,15) basit fiziksel zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 377,867) Basit Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 348,35) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 288,15) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin basit fiziksel zorbalık mağduru olma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu ölçek boyutunda ailesinde hiç şiddet uygulanmayan öğrenciler arasında en az görülen zorbalık türüdür. Ailede şiddet görme sıklığı arttıkça öğrencinin basit/fiziksel zorbalık yapma ve bu zorbalığa kurban olma durumun da arttığı gözlenmektedir.

Bu boyutta ailevi değişkenler arasında, etkili faktör olarak görülenlerden bir diğeri, diğer boyutlarda da olduğu gibi ailede şiddetin olmasıdır. Ailede şiddetin görülmesi, öğrencilerin hem zorba hem de kurban olması bakımından önemli değişkenlerdir. Basit fiziksel zorbalık davranışlarını en az uygulayan öğrencilerin, ailesinde şiddetin “hiç” düzeyinde olduğunu ifade eden öğrenciler olduğu görülmektedir (Genç, 2007:165).

Tablo 4.8'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 14,797$, $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Duygusal Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Duygusal Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin ($n=92$; Sıra Ort.= 343,78) duygusal zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin ($n=497$; Sıra Ort.= 288,77) duygusal zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvuru sıklığına göre Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin ($n=7$; Sıra Ort.= 394,50) Duygusal Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin ($n=92$; Sıra Ort.= 343,78) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin ($n=497$; Sıra Ort.= 288,77) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin duygusal zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n = 596)} = 17,055$, $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Duygusal Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Duygusal Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin ($n=92$; Sıra Ort.= 346,48) duygusal zorbalık

yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 289,25) duygusal fiziksel zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 346,48) Duygusal Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 324,29) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 289,255) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin duygusal zorbalık mağduru olma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Duygusal zorbalık sonuçları incelendiğinde ailesinde sık sık şiddete başvuru alan öğrencilerin zorbalık puanlarının en yüksek olduğu, ailesinde ara sıra şiddete başvuru alan öğrencilerin ise kurban olma puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ailedeki şiddetin öğrencilerin duygusal zorbalık yapmalarında etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.8'deki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorbaölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 23,4357, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 359,69) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 287,79) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvuru sıklığına göre Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorbaölçümlerinin tümüne ilişkin sıra

ortalamları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 359,69) Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 287,79) ve ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 254,79) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Lise öğrencilerinin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ise ($\chi^2_{(n=596)} = 20,055, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri ile ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin Ağır Fiziksel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 355,42) ağır fiziksel zorbalık yapma düzeylerinin ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 287,45) ağır fiziksel zorbalığa maruz kalma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ailelerinde şiddete başvurma sıklığına göre Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; ailelerinde şiddete ara sıra başvuru alan öğrencilerin (n=92; Sıra Ort.= 355,42) Duygusal Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla ailelerinde şiddete sıklıkla başvuru alan öğrencilerin (n=7; Sıra Ort.= 334,79) ve ailelerinde şiddete hiçbir zaman başvurulmayan öğrencilerin (n=497; Sıra Ort.= 287,45) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin ağır fiziksel zorbalık mağduru olma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Suçta karışan çocuklar üzerine yapılan bir araştırmada; aile içi şiddete bir şekilde maruz veya tanık olan çocuk, şiddeti ileriki dönemlerde kullanmaktadır. İstatistiksel olarak, aile içinde şiddete uğrayan ve/veya tanık olan çocuklar ile şiddet

içeren suç işleme arasında bir anlamlılık olmamasına rağmen, araştırma grubunda göz ardı edilemeyecek bir çoğunluğun bu grup içinde olduğu tespit edilmiştir (Ovacık, 2008:90).

Ailede şiddet görülmesi, bu boyutta önemli bir etkidir. Anne ve babalarıyla anlaşamayan çocukların aileleri tarafından şiddete maruz kaldığı da gözlenir. Ailede sorun çözme yöntemi olarak sözel ve fiziksel saldırı da buluma ya da ad takma gibi yollar kullanan kişileri model alabilir (Sukat, 2009:18).

Lise gençlerin yüzde 74'ü ailede şiddet gördüğünü ifade ediyor. Yine yüzde 65'i şiddeti başkalarına uygulamış. Kime uyguladıkları sorulduğunda ise yüzde 31'i kendisini kızdıranlara ve yüzde 25'i kızlara şiddet uyguladığını belirtmişlerdir (Başaran, 2008:61).

Zorba ve kurban öğrenciler ailelerini problem çözme, iletişim, duygu iletimi, duygusal ilgi, davranış kontrolü ve genel işlevsellik gibi boyutlarda olumsuz olarak algılamaktadır (Cenkseven-Önder ve Yurtal, 2008:42).

4.9. Lise Öğrencilerinin Velilerinin Okula Geliş Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Alt Ölçek Ölçümlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dokuzuncu alt probleminde “Lise öğrencilerinin AZTÖ’nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditte Zorbalık, Sözel Zorbalık, Sanal/Cinsel Zorbalık, Basit Fiziksel Zorbalık, Duygusal Zorbalık ve Ağır Fiziksel Zorbalık alt ölçek ölçümleri velilerinin okula geliş sıklığına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusuna cevap aranmıştır.

Tablo 4.9: Lise Öğrencilerinin Velilerinin Okula Geliş Sıklığına Göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği Kurban ve Zorba Ölçümleri Arasındaki Farka İlişkin Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

	Alt Ölçekler	Velinin Okula Gelme Sıklığı	n	sd	Sıra Ort.	χ^2	p	Fark
ZORBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	334,5	12,574	0,002	(2)
		(2) Çağırıldığında	442		292,63			(1)
		(3) Sık Sık	108		307,19			
KURBAN	Saldırı Aleti Kullanmak / Tehditle Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	330,23	8,279	0,016	(2)
		(2) Çağırıldığında	442		293,38			(1)
		(3) Sık Sık	108		305,95			
ZORBAN	Sözel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	355,68	6,722	0,035	(2)
		(2) Çağırıldığında	442		289,82			(1)
		(3) Sık Sık	108		309,69			
KURBAN	Sözel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	375,98	10,927	0,004	(2)(3)
		(2) Çağırıldığında	442		290,15			(1)
		(3) Sık Sık	108		299,69			(1)
ZORBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	322,13	1,343	0,511	
		(2) Çağırıldığında	442		297,56			
		(3) Sık Sık	108		292,3			
KURBAN	Sanal / Cinsel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	339,09	6,917	0,032	(2)
		(2) Çağırıldığında	442		293,55			(1)
		(3) Sık Sık	108		301,46			
ZORBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	342,38	3,819	0,148	
		(2) Çağırıldığında	442		293,9			
		(3) Sık Sık	108		298,64			
KURBAN	Basit Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	340,32	5,642	0,06	
		(2) Çağırıldığında	442		290,65			
		(3) Sık Sık	108		312,81			
ZORBAN	Duyusal Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	329,76	3,629	0,163	
		(2) Çağırıldığında	442		292,56			
		(3) Sık Sık	108		309,5			
KURBAN	Duyusal Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	314,98	0,944	0,624	
		(2) Çağırıldığında	442		296,52			
		(3) Sık Sık	108		299,56			
ZORBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	326,38	4,57	0,102	
		(2) Çağırıldığında	442		291,84			
		(3) Sık Sık	108		313,88			
KURBAN	Ağır Fiziksel Zorbalık	(1) Hiç Bir Zaman	46	2	323,34	2,944	0,23	
		(2) Çağırıldığında	442		293,21			
		(3) Sık Sık	108		309,58			

Bu amaçla öncelikle öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin normal dağılıp dağılmadığı kontrol edilmiş ve verilerin normal dağılmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle öğrencilerin velilerinin okula geliş sıklığına göre Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümleri arasında fark olup olmadığı parametrik olmayan Kruskal Wallis H testi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgular sırasıyla tablolar halinde verilmiştir.

Lise öğrencilerin Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçek ölçümlerinin velilerinin okula geliş sıklığına göre istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları Tablo 4.9’da verilmiştir. Tablo 4.9’da lise öğrencilerinin hem zorba davranışları hem de kurban olarak ölçümleri yer almaktadır. Bu bölümde öncelikle zorbalık ölçümlerine ilişkin bulgular ardından kurban ölçümlerine ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 4.9’daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ’nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 12,574, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 334,50) saldırı aleti ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinin velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 292,63) saldırı aleti ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin velilerinin okula geliş sıklığına göre Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 334,50) Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla velileri sık sık okula gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.=

292,63) ve velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 292,63) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum velilerin öğrencileri ile ilgilenmeleri veya ilgilenmeleriyle doğru orantılı öğrencilerin, olarak saldırı aleti veya tehditle zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Ergenlik dönemi, ergen ile anne-baba arasındaki gerilimin bir yandan arttığı, bir diğer yandan ergenin anlaşılmayı beklediği, dünyayı anlamlandırmaya çalıştığı bir dönemdir. Kimliğin oturmaya başladığı bu geçiş döneminde ergen her ne kadar aile ile çatışma içine girse de ailesi tarafından anlaşılmayı ve sevgi görmeyi, desteklenmeyi beklemektedir. Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba sonuçları incelendiğinde velileri tarafından hiç ilgilenilmeyen öğrencilerin ortalamalarının en yüksek olduğu görülmektedir. İlgisizliğin yanında fazla ilgi de ergen açısından ciddi sıkıntılar ortaya koymaktadır. Aşırı baskı ve kontrol de ergenin kendisi üzerinde kurulan baskının benzerini arkadaşlarına yöneltmesine neden olabilmektedir. Velileri sık sık okula gelen öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba ölçümlerinin de velisi okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin velilerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.9'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ'nün Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 8,279, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri ile velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 330,23) saldırı aleti ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinin velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 293,38) saldırı aleti ya da tehditle zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin velilerinin okula geliş sıklığına göre Saldırı Aleti

Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 330,23) Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla velileri sık sık okula gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 305,95) ve velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 293,38) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum velilerin öğrencileri ile ilgilenmeleri veya öğrencilerini fazlasıyla kontrol etmeleriyle doğru orantılı olarak öğrencilerin, olarak saldırı aleti kullanarak veya tehditle zorbalık mağduru olma düzeylerini arttırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Velileri okula sık gelen veya hiç gelmeyen öğrencilerin Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban sonuçları incelendiğinde ise zorba sıralamasındaki sıranın yanı sıra bir sıranın olduğu ; velileri okula hiç. gelemeyen öğrencilerin en yüksek ortalamaya sahip olduğu, velileri okula çağrıldığında gelen öğrencilerin ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Ergenlik dönemindeki öğrencilerin anne-baba tarafından ne tamamen ilgisiz ne de fazla baskı altında tutulmasının iyi olmadığı söylenebilir.

Genç 2007'nin bulgularına göre ; velilerin okul ziyareti yapmaları ve bunun sıklığı da, öğrencilerin ağır fiziksel zorbalığa maruz kalmaları bakımından önemli bir etkidir. Velisi okula “hiç” gelmeyen öğrencilerin, velisi okula “çağrıldıkça” gelen öğrencilere ve “sıkça” gelen öğrencilere göre daha fazla ağır fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir.

Tablo 4.9'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 6,722, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri ile velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de velileri okula hiçbir

zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 355,68) sözel zorbalık yapma düzeylerinin velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 289,82) sözel zorbalık yapma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin velilerinin okula geliş sıklığına göre Sözel Zorbalık-Zorba ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 355,68) Sözel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla velileri sık sık okula gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 309,69) ve velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 289,82) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum velilerin öğrencileri ile ilgilenmeleri veya öğrencilerini fazlasıyla kontrol etmeleriyle doğru orantılı olarak öğrencilerin, olarak sözel zorbalık yapma düzeylerinin arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Sözel Zorbalık-Zorba, zorbalık açısından sonuçlara bakıldığında yine velilerin tümünden ilgisizlikleri ile fazla ilgilerinin ergen üzerinde baskı oluşturduğu, bu baskının da zorba veya kurban olmalarına etki ettiği söylenebilir. Velinin okula hiç gelmemesinin öğrenci tarafından kendisi ile ilgilenilmemesi şeklinde yorumlanmasa kaçınılmazdır.

Sözel zorbalık boyutunda velinin okulla ilişkisi de önemli bir etken olarak görülmektedir. Velisinin okulla ilişkisi ve okula gelme sıklığı, öğrencinin okulda zorba davranışlar uygulaması ve maruz kalması bakımından önemlidir (Genç, 2007:183).

Tablo 4.9'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ'nün Sözel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 10,927, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri ile velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin ve velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin Sözel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin velilerinin okula geliş sıklığına göre Sözel Zorbalık-Kurban ölçümlerine

ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 375,98) Sözel Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla velileri sık sık okula gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 299,69) ve velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 290,15) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum velilerin öğrencileri ile ilgilenmeleri veya öğrencilerini fazlasıyla kontrol etmeleriyle doğru orantılı olarak öğrencilerin, olarak sözel zorbalık mağduru olma düzeylerini arttırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Sözel zorbalık boyutunda velinin okulla ilişkisi de önemli bir etken olarak görülmektedir. Velisinin okulla ilişkisi ve okula gelme sıklığı, öğrencinin okulda zorba davranışlar uygulaması ve maruz kalması bakımından önemlidir. Velisi okula “hiç” gelmeyen öğrencilerin, velisi okula “çağrıldıkça” gelen öğrencilere göre de “sık” gelen öğrencilere, göre de daha fazla sözel zorbalık yaptıkları dikkat çekicidir. Benzer biçimde, velisi okula “hiç” gelmeyen öğrencilerin, velisi okula “çağrıldıkça” gelen öğrencilere göre ve “sık” gelen öğrencilere göre daha fazla sözel zorbalık mağduru oldukları önemli bir bulgudur (Genç, 2007:178).

Tablo 4.9'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 1,343, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.9'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ'nün Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 6,917, p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Hangi grup ya da gruplar arasında fark olduğunu bulmak üzere yapılmış olan çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre ise; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümleri ile velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin Sanal/Cinsel Zorbalık ölçümleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Sıra ortalamaları incelendiğinde de velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 339,09) sanal/cinsel zorbalık

yapma düzeylerinin velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 293,55) sanal/cinsel zorbalık kurbanı olma düzeylerinden yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin velilerinin okula geliş sıklığına göre Sanal/Cinsel Zorbalık-Kurban ölçümlerinin tümüne ilişkin sıra ortalamaları incelendiğinde de; velileri okula hiçbir zaman gelmeyen öğrencilerin (n=46; Sıra Ort.= 339,09) Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditte Zorbalık ölçümlerinin en yüksek olduğu, bunu sırasıyla velileri sık sık okula gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 301,46) ve velileri okula çağrıldığı zaman gelen öğrencilerin (n=442; Sıra Ort.= 293,55) takip ettiği gözlenmektedir. Bu durum velilerin öğrencileri ile ilgilenmeleri veya öğrencilerini fazlasıyla kontrol etmeleriyle doğru orantılı olarak öğrencilerin, olarak sanal/cinsel zorbalık mağduru olma düzeylerini arttırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Sanal/cinsel zorbalık kurban boyutuyla bakıldığında velilerin okula geliş sıklığı ile öğrencilerin zorbalık kurbanı olma durumları arasında anlamlı bir fark görülmektedir. Okula çok sık gelen velinin öğrenciyi, okul dışında da sürekli kontrol etme, baskı altında tutm tavrını sergilediğini; okula hiç gelemeyen velilerin de aynı şekilde öğrenci ile çok gevşek bağlarının olduğu şeklinde yorumlanabilir.

ABD'deki çalışmalarında katılımcılardan % 11'inin son 2 ay içerisinde sanal zorbalığa maruz kaldığını ifade edilmiş, yine başka bir çalışmada 18 yaşından küçük bireylerin % 11'i çevrimiçi iken diğer bireylere zorbalık yaptıklarını, % 29'u çevrimiçi iken zorbalığa maruz kaldığını ve % 47'si çevrimiçi zorbalığa şahit olduklarını ifade edilmiştir (Ayas ve Horzum, 2010:1-17).

Tablo 4.9'daki Kruskal Wallis H testi sonuçlarına incelendiğinde, velilerinin okula geliş sıklığına göre AZTÖ'nün hem Basit Fiziksel Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 3,819, p > .05$) hem de Basit Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 5,642, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı; AZTÖ'nün hem Duygusal Zorbalık-Zorba ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 3,629, p > .05$) hem de AZTÖ'nün Duygusal Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 0,944, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı; AZTÖ'nün hem Ağır Fiziksel Zorbalık-Zorbaölçümleri arasında ($\chi^2_{(n=596)} = 4,570, p > .05$) hem de

AZTÖ'nün Ağır Fiziksel Zorbalık-Kurban ölçümleri arasında ($\chi^2_{(n = 596)} = 2,944, p > .05$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Lise çağı, ergenlik çağına gelmiş birey için çok önemli bir dönemdir. Veliler bu çağda öğrencilere ne tamamen ilgisiz davranmalı ne de öğrencilerifazlasıyla kontrol altında tutmaya çalışmamalı. Öğrenci üzerinde baskı kurmadan onun kendisini özgürce ifade edebileceği, ama kuralları ebeveynler tarafından konulmuş güvenli bir yol haritasıyla giderek yetişkinlerin dünyasında yerini almasını sağlamak ebeveynlerin birinci görevidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulguları ışığında ulaşılan yargılara ve önerilere yer verilmiştir.

Bu araştırmanın amacı Zonguldak il merkezindeki liselerde eğitim görmekte olan öğrenim görmekte olan öğrencilerin zorbalık ve zorbalığa maruz kalma durumlarının okul türü, cinsiyet, yaş, anne ve baba eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir düzeyi, ailede şiddete başvurma sıklığı ve ailenin okula geliş sıklığı ölçümlerine göre farklılıklarını ortaya koymaktır. Bu amaçla öğrencilerin sosyo-demografik bilgilerine ulaşmak için Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel çözümlenmeler sonucunda;

- 1) Araştırmaya katılan öğrencilerin akran zorbalığına maruz kaldıkları, özellikle akademik başarı amaçlanan Anadolu lisesi öğrencilerinde zorbalık oranlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.
- 2) İmam hatip lisesi öğrencilerinin tüm zorbalık türlerinde üst sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir.
- 3) Zorbalığın okul türleri açısından Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği puanlarına göre; bu araştırmaya katılan okullardan imam hatip lisesi ve Anadolu lisesi öğrencileri; fen lisesi, kız meslek lisesi ve ticaret meslek lisesi öğrencilerine göre daha fazla zorbalık olayı yaşanmakta, buna bağlı olarak bu okullarda daha fazla kurban bulunmaktadır.
- 4) Erkek öğrencilerin saldırı aleti ile ya da tehditle zorbalığa maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilerden yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
- 5) Sanal cinsel zorbalık boyutunda erkeklerin kızlara oranla kurban olma bakımından daha yüksek ortalamalara sahip olduğunu görülmektedir.
- 6) “Duygusal Zorbalık “ puanlarına bakıldığında erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla duygusal zorbalık yaptıkları, Duygusal Zorbalık-Kurban

boyutunda ise; erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla duygusal zorbalığa maruz kalmaktadır.

7) Yaşa göre yapılan Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği alt ölçeklerinin hiç birinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu sonuçtan, yaşın zorbalıkta belirleyici olmadığı sonucuna ulaşılabılır.

8) Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban açısından bakıldığından anne eğitim düzeyinin yükselmesi ergenin kurban olmasında etken olmaktadır.

9) Annenin eğitim düzeyinin yükselmesinin öğrencinin ağır fiziksel zorbalık yapmasında etkili olduğu ve Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Kurban ölçümlerine göre anne eğitim düzeyinin kurban olmada etkili olduğu belirlenmiştir.

10) Yalnızca ağır-fiziksel zorbalık yapmada baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Baba eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerde ağır fiziksel zorbalık oranları yüksektir.

11) Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri ile zorbalık alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

12) Öğrencilerin akademik başarıları ile Akran Zorbalığı Tanı Ölçeğinin tüm alt ölçek ölçümlerinde anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

13) Öğrencilerin yetiştikleri ortam zorbalık yapmalarında etkilidir. Saldırı Aleti Kullanmak/Tehditle Zorbalık-Zorba sonuçlarına göre; ailelerinde sıklıkla şiddete başvuru olan öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptıkları sonucuna ulaşılabılır.

14) Ailelerinde şiddet uygulama sıklığı öğrencilerin zorba veya kurban olmalarında etkili olmaktadır.

15) Ailelerinde şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin sanal/cinsel zorbalık yapma düzeyleri artmaktadır.

16) Ailelerinde şiddete ara sıra başvuru olan öğrencilerde sanal/cinsel zorbalık türünün daha fazla görüldüğü, bu durum öğrencilerin ailelerinde şiddet uygulama sıklığının

artması öğrencilerin sanal/cinsel zorbalık mağduru olma düzeylerini de arttırmaktadır.

17) Ailede şiddet uygulama sıklığı arttıkça öğrencilerin basit fiziksel zorbalık mağduru olma düzeyleri de artmaktadır. Ailesinde sık sık şiddete başvuru olan öğrencilerin duygusal zorbalık puanlarının en yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

18) Ailede şiddet kurbanı olan öğrencilerin ağır fiziksel zorbalık yapma puanlarının en düşük olduğu ama ağır fiziksel zorbalık kurban puanlarının yüksek olduğu görülmektedir.

19) Velilerin tümünden ilgisizlikleri ile fazla ilgilerinin ergen üzerinde baskı oluşturduğu, bu baskının da sözel zorbalık yapmalarında veya kurban olmalarında etkili olmaktadır.

20) Velileri okula sık gelen veya hiç gelmeyen öğrencilerin saldırı aleti kullanarak veya tehditle zorbalık oranlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

21) Sözel zorbalık boyutunda velinin okulla ilişkisi de önemli bir etken olarak görülmektedir. Velisinin okulla ilişkisi ve okula gelme sıklığı, öğrencinin okulda zorba davranışlar uygulaması veya zorbaca davranışlara maruz kalmasına etki etmektedir.

22) Sanal/cinsel zorbalık kurban boyutuyla bakıldığında velilerin okula geliş sıklığı ile öğrencilerin zorbalık kurbanı olma durumları arasında anlamlı bir fark görülmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda oluşturulan öneriler aşağıda sunulmuştur:

- 1) Okullar yüzyıllardır çocukların ve gençlerin yetişmesinde, toplumun kültürünü ve evrensel değerleri kazanmasında en büyük sorumluluğu taşımaktadırlar. Bu nedenle bu tür araştırmalar okulların kendilerini geliştirmelerine yardımcı olacaktır.
- 2) Okul zorbalığının tanınması ve gerekli önleme çalışmalarının yaygınlaştırılması için eğitim programlarının içeriklerinde zorbalık ile ilgili çalışmalar düzenlenmelidir.
- 3) Okul psikolojik danışmanları yapacakları bireysel veya grup danışmalarında ya da rehberlik çalışmalarında zorbalığa dahil olan öğrenciler ve bu öğrencilerin ailelerine eğitim verilmeli.
- 4) Ergenlere ve ailelerine stresle başa çıkma, kendini ifade etme, sağlıklı iletişim yolları, sosyal beceri vb. becerileri kazandırmaya yönelik program ve çalışmalara ağırlık vermelidirler.
- 5) Öğretmenlerin zorbalığı tanımları ve zorba/kurban öğrencileri fark ederek gerekli önlemlerin alınması için gerekli çalışmaları yapabilecek donanıma sahip olması gereklidir.
- 6) Okullarda velilere bilgilendirme çalışmaları yapılmalı; ergenlik çağındaki birey ile nasıl iletişim kuracağı sürece yayılarak anlatılmalıdır.
- 7) Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin kendilerini ifade edebilecekleri kurum ve sistemler oluşturulmalı: internet üzerinden, telefon hattı veya şikâyet kutuları... vb.
- 8) Öğretmenlere ve okul yöneticilerine akran zorbalığı ile ilgili sürece yayılan bilgilendirme çalışması yapılmalı.
- 9) Zorbalık türleri ile ilgili tüm ülke çapına yayılan çalışmalar yapılmalı.

KAYNAKÇA

- Ağlamaz, Turabi (2006); “*Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.
- Albayrak, Sevil (2012); “*Okulda Uygulanan Zorbalığı Önleme Programının Zorbalığın Azaltılmasında Etkisi,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Alıkaşıfoğlu, Müjgan, Ethem Erginöz, Oya Ercan, Ömer Uysal, Deniz A. Kaymak ve Özdemir İter (2004); “Violent Behaviour Among Turkish High School Students and Correlates of Physical Fighting,” *The European Journal of Public Health*, Cilt:14, Sayı:2, s. 173-177,
- Altuntaş, Olgun (2011); “Okullarda Şiddetin Önlenmesi Bağlamında Türkiye ve Fransa Uygulamalarının Karşılaştırılması,” *Suç Önleme Sempozyumu*, 7-8 Ekim 2011, Bursa, s. 382-397, [http://suconleme.org/wp-content/uploads/2013/02/31-Okullarda- % C5 % 9Eiddetin- % C3 % 96nlenmesi-Ba % C4 % 9Fflam % C4 % B1nda-T % C3 % BCrkiye-ve-Fransa-Uygulamalar % C4 % B1n % C4 % B1n.pdf](http://suconleme.org/wp-content/uploads/2013/02/31-Okullarda-%20C5%9Eiddetin-%20C3%96nlenmesi-Ba%20C4%9Fflam%20C4%B1nda-T%20C3%BCrkiye-ve-Fransa-Uygulamalar%20C4%B1n%20C4%B1n.pdf), (Erişim Tarihi:18.03.2014)
- Anderson, Craig A., ve Bushman, Brad J. (2002); “Human Aggression” *Annual Review of Psychology Cilt:53*, Sayı:1, s. 27-51. <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231> (Erişim Tarihi: 07.06.2014)
- Arıman, Fatma (2007); “*İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atalay, Ayşegül (2010); “*Akran Zorbalığı Gösterme ve Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın Cinsiyet, Yaş, Sosyo-ekonomik Düzey, Anne-Baba Tutumları, Arkadaş İlişkileri ve Benlik Saygısı ile İlişkisi,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Atik, Gökhan (2011); “Assessment of School Bullying in Turkey: a Critical Review of Self-Report Instruments,” *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Sayı: :15, s. 3232-3238, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811008238>, (Erişim Tarihi: 20.01.2014)
- Atkinson, Rita; Richard C. Atkinson; Edward E. Smith, Darly J.Bem; Susan Nolan Hoeksema (2008); *Psikolojiye Giriş*, (Çev. Yavuz Alogan), 2. Baskı, Arkadaş Yayınları, İstanbul.

- Avcı, Ahmet (2010); “*Eğitimde Şiddet Olgusu Lise Öğrencilerinde Şiddet, Saldırganlık ve Ahlaki Tutum İlişkisi (Küçükçekmece İlçesi Örneği)*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, Raşit (2006); “*“Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Ayan, Sezer (2007); “Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri,” *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3, s. 206-214, <http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/apd/fulltext/2007/206.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.03.2014)
- Ayas, Tuncay ve Mehmet Barış Horzum (2010); “Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması,” *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:19, Sayı:1, s.1-17, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/19/04.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.02.2014)
- Ayas, Tuncay ve Metin Pişkin (2011); “Investigation of Bullying among High School Students with Regard to Sex, Grade Level and School Type,” *Elementary Education Online*, Cilt:10, Sayı: 2, s. 550-568. <http://ilkogretim-online.org.tr/vol10say2/v10s2m13.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.02.2014).
- Bakırcıoğlu, Rasim (2002); *Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Baldry, Anna. C., ve David. P. Farrington (1999); “Types of Bullying among Italian School Children,” *Journal of Adolescence*, Cilt:22, s. 423–426. http://ac.els-cdn.com/S0140197199902348/1-s2.0-S0140197199902348-main.pdf?_tid=22d129aa-0f39-11e4-9616-00000aab0f6c&acdnat=1405770060_4529bfd2ce4dc4ffe86f30395e3449d7, (Erişim Tarihi: 11.04.2014).
- Başaran, Canan (2008); “*Çeşitli Tür Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Bayar, Yusuf ve Zehra Uçanok (2012a); “Ergenlerin Dâhil Oldukları Zorbalık Statülerine Göre Okul Sosyal İklimi ve Genellenmiş Akran Algıları,” *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt 12, Sayı 4, s. 2337-2358. <http://www.edam.com.tr/kuyeb/pdf/tr/61c050bb831fb98fa80d018a82a48809bayar.pdf> (Erişim Tarihi: 11.06.2014)
- Bayar, Yusuf ve Zehra Uçanok (2012b); “Okul Sosyal İklimi ile Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Aracı Rolü,” *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 27, Sayı 70, s. 101-114. <http://www.turkpsikolojidergisi.com/PDF/TPD/70/06.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.06.2014)

- Bektaş, Mahmut (2007); “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Okul Zorbalığının Yordanması,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Besag, Valery (1995); *Bullies and Victims in Schools*, Philadelphia: Open University Press.
- Bettencourt, B. Ann., Norman Miller (1996); “Gender Differences in Aggression as a Function of Provocation: a Meta Analysis,” *Psychological Bulletin*, Cilt:119. Sayı:3, s.422-447, <http://www.psychwiki.com/dms/wiki/uploadedfiles/other/Bettencourt1996.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.03.2014)
- Bolat-Karataş, Zeynep. (2002); “Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Boulton, Michael J, Mark Trueman, ve Ian Flemington, (2002); “Associations Between Secondary School Pupils Definitions of Bullying, Attitudes Towards Bullying, and Tendencies to Engage in Bullying: Age and Sex Differences,” *Educational Studies*, Cilt 28, Sayı 4, s. 353-370, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0305569022000042390>, (Erişim Tarihi: 30.03.2014).
- Burnukara, Pınar (2009); “İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara
- Bütün, Celal, Fatma Yücel-Beyaztaş, Halis Dokgöz, Levent Özdemir, Ali Beyaztaş, Oğuz Polat ve Figen Şahin (2013); “Sivas’ta Akranlar Arası Şiddet-Anket Çalışması,” *Medicine Science*, Cilt 2, Sayı 2, s.885-895, <http://www.scopemed.org/fulltextpdf.php?mno=35116>, (Erişim Tarihi: 09.04.2014).
- Büyüköztürk, Şener (2003); *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz ve Funda Demirel (2008); *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem Akademi, Ankara.
- Cheraghi, Abazar ve Metin Piskin, (2011); “A Comparison of Peer Bullying Among High School Students in Iran and Turkey,” *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Sayı:15, s. 2510-2520, http://ac.els-cdn.com/S1877042811006835/1-s2.0-S1877042811006835-main.pdf?_tid=47bc170e-10cc-11e4-bd81-00000aa-b0f26&acdnat=1405943209_8b5c3ac4e1d96ae15fc3de8ad8flad94, (Erişim Tarihi: 13.03.2014).

- Craig, Wendy M. (1998); "The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety, and Aggression in Elementary School Children," *Personality and Individual Differences*, Cilt 24, Sayı 1, s. 123-130, http://ac.els-cdn.com/S0191886997001451/1-s2.0-S0191886997001451-main.pdf?_tid=6f6aceb2-10cc-11e4-bb43-00000aab0f01&acdnat=1405943275_d2c898461857cd1292c40b4050f5739f, (Erişim tarihi:17.01.2014).
- Craig, Wendy, Yossi Harel-Fisch, Haya Fogel-Grinvald, Suzanne Dostaler, Jorn Hetland, Bruce Simons-Morton ve Pernille Due, (2009); "A Cross-National Profile of Bullying and Victimization Among Adolescents in 40 Countries," *International Journal of Public Health*, Cilt 54, Sayı 2, s. 216-224, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2747624/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2014).
- Currie, Candace, Saoirse Nic Gabhainn, and Emmanuelle Godeau (2009); "The Health Behaviour in School-aged Children: WHO Collaborative Cross-National (HBSC) Study: Origins, Concept, History and Development 1982–2008," *International Journal of Public Health*, Cilt 54, Sayı .2, s. 131-139 , <http://link.springer.com/article/10.1007/s00038-009-5404-x#page-1>, (Erişim Tarihi: 09.04.2014).
- Cüceloğlu, Doğan (2006); *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, 15. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çalık, Temel, Yaşar Özbay, Arif Özer, Türker Kurt ve Mehmet Kandemir, (2009); "İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Zorbalık Statülerinin Okul İklimi, Prososyal Davranışlar, Temel İhtiyaçlar ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 4, s. 555-576, kuey.net/index.php/kuey/article/view/875/651, (Erişim Tarihi: 30.01.2014).
- Çınkır, Şakir ve Yasemin Karaman-Kepenekçi (2003); "Öğrenciler Arası Zorbalık," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Cilt 34, Sayı 1, s.236-253, kuey.net/index.php/kuey/article/view/448/271 (Erişim Tarihi: 30.03.2014).
- Çubukçu, Zühal, & Ayşe Dönmez (2014). Yazılı Basına Yansımaları ile Okuldaki Şiddet Olaylarının İncelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1, s., 44-59.
- Dake, Joseph A., James H. Price, ve Susan K. Telljohann (2003); "The Nature and Extent of Bullying at School," *Journal of Scholl Health*, Cilt:73, Sayı:5, s. 173-181, <http://www2.gsu.edu/~wwwche/The%20Nature%20and%20Extent%20of%20Bullying%20at%20School.pdf>, (Erişim tarihi:17.01.2014).
- Delice, Murat (2014); "Çocukların Karıştığı Bıçakla İşlenen Suçların İncelenmesi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, s. 220-238, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi29pdf/delice_muratax.pdf, (Erişim Tarihi: 07.05.2014).

- Dölek, Nevin (2002); “*Öğrencilerde Zorbaca Davranışların Araştırılması ve Bir Önleyici Program Modeli,*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş, Emine, ve Uğur Gürkan (2005); “Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri,” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, s. 253-269, <http://www.tebd.gazi.edu.tr/index.php/tebd/article/view/322>, (Erişim Tarihi: 03.04.2014)
- Ercan, Oya; Alikashifoğlu, Müjgan; Erginöz, Ethem; Albayrak-Kaymak, Deniz; Uysal, Ömer. (2009); “Türkiye'deki Okul Çağı Çocuklarının Sağlı Davranışı Araştırması 2006,” *Turkish Pediatrics Archive/Turk Pediatri Arsivi* Cilt :46 , Sayı: 1, s. 15-18, <http://www.turkpediatriarsivi.com/sayilar/210/buyuk/15-18.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.03.2014).
- Ergül, Aysun (2009); “*Bir Grup Süreci Olarak Akran Zorbalığı: Katılımcı Rolü Gruplarında Tepkisel Amaçlı Saldırganlık ve Toplumsal Konum,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Erten, Duygu (2012); “*Akran Zorbalığında Aileye ve Okula İlişkin Risk ve Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi,*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Erten, Yavuz ve Cahit Ardalı (1996); “Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psiko-sosyal Yapıları,” *Cogito Dergisi*, Sayı: 6-7, s.143-164.
- Everrett, S.A. ve J.H. Andprice (1995); “Students’ Perceptions of Violence in The Public Schools: The Met Life Survey,” *Journal Of Adolescenthealth*, Sayı:17, s. 345–352, http://ac.els-cdn.com/1054139X9400185H/1-s2.0-1054139X9400185H-main.pdf?_tid=5db392b4-10cf-11e4-81f6-00000aacb35e&acdnat=1405944534_1543e4a6cbe43a437d84e098dd3acdbd, (Erişim Tarihi: 10.01.2014).
- Fekkes, Minne, Frans IM Pijpers ve S Pauline Verloove-Vanhorick, (2005); “Bullying: Who Does What, When and Where? Involvement of Children, Teachers and Parents in Bullying Behavior,” *Health Education Research*, Cilt 20, Sayı 1, s. 81-91, <http://her.oxfordjournals.org/content/20/1/81.full>, (Erişim Tarihi: 09.06.2014).
- Freedman, Jonathan. L., David. O. Sears, ve J. Merrill. Carlsmith (1989); *Sosyal Psikoloji*, (Çeviren: Ali Dönmez), Ara Yayıncılık, İstanbul.
- Furlong, Michael ve Gale Morrison (2000); “The School in School Violence Definitions and Facts,” *Journal of emotional and Behavioral Disorders*, Cilt 8, Sayı 2, s. 71-82, <http://search.proquest.com/docview/214909413?pq-origsite=summon>, (Erişim Tarihi: 15.01.2014).

- Furniss, Clare (2000); "Bullying in Schools: It's Not a Crime-is it?" *Education and the Law*, Cilt 12, Sayı 1, s. 9–29, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/713667559>, (Erişim Tarihi: 24.01.20149)
- Genç, Gülten (2007); "Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi," Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Genç, Gülten, ve Mualla Bilgin Aksu (2010); "Genel Lise Öğrencilerinin Zorba-Kurban Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi," *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, Cilt 30, Sayı 2; s. 413-448, <http://www.gefad.gazi.edu.tr/window/dosyapdf/2010/2/2010-2-413-448-7-gef-0955;%20413-448.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.04.2014)
- Giles, Jessica W ve Gail D. Heyman (2005); "Young Children's Beliefs About the Relationship Between Gender and Aggressive Behavior," *Child Development*, Cilt: 76, Sayı: 1, s.107–121, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.2005.00833.x/full>, (Erişim Tarihi: 18.04.20149)
- Gillies-Rezo, Susan, ve Sandra Bosacki (2003); "Invisible Bruises: Kindergartens' Perceptions of Bullying," *International Journal of Children's Spirituality*, Cilt:8, Sayı:2, s. 163-177. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13644360304628>, (Erişim Tarihi: 27.05.2014).
- Gökler, Rıza (2007); "İlköğretim Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi," Yayınlanmamış Doktora Tezi , Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökler, Rıza (2009); "Okullarda Akran Zorbalığı," *International Journal of Human Sciences*, Cilt 6, Sayı 2, s. 511-537, <http://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/565>, (Erişim Tarihi: 07.01.2014)
- Griffin, Rebecca S. ve Allan M. Gross (2004); "Childhood Bullying: Current Empirical Findings And Future Directions for Research," *Aggression and Violent Behavior* , Cilt: 9, Sayı: 4, s. 379-400, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1359178903000338#>, (Erişim Tarihi:12.11.2013)
- Güler, Nuran, Hatice Tel ve Fatma Özkan-Tuncay (2005); "Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı," *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 2, s. 51-56, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1081.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.02.2014)
- Gültekin-Akduman, Gülümser (2007); "Suça Karışan 12-15 Yaş Grubundaki Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendilik Algısının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Gültekin-Akduman, Gülümser (2010); “7-14 Yaş Grubu Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendi Çözüm Önerileri,” *Kuramsal Eğitim Bilim*, Cilt 3, Sayı 2, s. 13-26. <http://www.keg.aku.edu.tr/index.php/anasayfa/article/view/43/36> (Erişim Tarihi: 06.06.2014).
- Günaydın, Serkan (2008); “Orta Öğretim Kurumları Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Aile Ortamı ve Benlik İmgesi ile İlişkisi (Trabzon İli Örneği),” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Hanish, Laura D., Patti Ryan, Carol Lynn Martin ve Richard A. Fabes (2005); “The Social Context of Young Children’s Peer Victimization,” *Social Development*, Cilt:14, Sayı:1, s. 2-19. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9507.2005.00288.x/pdf>, (Erişim Tarihi: 21.05.2014).
- Haskan-Avcı, Özlem, ve İbrahim Yıldırım (2014); “Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek,” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 1, s.157-168, [http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/201429-1 % C3 % 96ZLEM % 20HASKAN % 20AVCI.pdf](http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/201429-1%20C3%2096ZLEM%20HASKAN%20AVCI.pdf), (Erişim Tarihi:05.06.2014)
- Hilooğlu, Sehir, ve Fulya Cenkseven-Önder (2010); “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Zorbalığı Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü,” *İlköğretim Online*, Cilt 9, Sayı:9, s.1159-1173, <http://ilkogretim-online.org.tr/vol9say3/v9s3m26.pdf>, (Erişim Tarihi: 23.04.2014).
- Hilooğlu, Sehir. (2009); “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbaca Davranışlarını Yordamada Sosyal Beceri ve Yaşam Doyumunun Rolü,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- İlhan-Alper, Selda (2008); “İlköğretimde Zorbalık,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- İnam, Ahmet (2001); “Şiddeti Anlamak,” *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı 399, s.46-47
- İnan, Hatice Zeynep (2005); “Okullarda Çocuklar Arası Zorbalık,” *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 22, Sayı 22, s. 161-170, <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruaebd/article/view/1012000954/1012000832>, (Erişim Tarihi: 01.02.2014).
- İrfaner, Semih (2009); “Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kabil, Muzaffer (2010); “Sınıflardaki Öğrenci Sayılarının, Zorbalık Üzerine Etkileri,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

- Kaltiala-Heino, Riittakerttu, Matti Rimpelä, Mauri Marttunen, Arja Rimpelä, ve Päivi Rantanen (1999); "Bullying, Depression, and Suicidal İdeation in Finnish Adolescents: School Survey," *BMJ* (British Medical Journal), Cilt 319, Sayı 7206, 348-351, <http://www.bmj.com/content/319/7206/348?variant=full-text>, (Erişim Tarihi: 18.03.2014).
- Kapçı, Emine Gül. (2004); "İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi," *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt:37, Sayı:1, s. 1-13, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/143/1007.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.03.2013)
- Karaman Kepenekci, Yasemin ve Şakir Çinkır (2006); "Bullying Among Turkish High School Students," *Child Abuse ve Neglect*, Cilt 30, Sayı 2, s. 193-204, http://ac.els-cdn.com/S0145213406000020/1-s2.0-S0145213406000020-main.pdf?_tid=b2bdda46-10c3-11e4-b2b6-00000aab0f01&acdnat=1405939523_bbb4b8d67951d08e347d1e3daa67bce, (Erişim Tarihi: 12.02.2104)
- Karataş, Hülya (2011); "İlköğretim Okullarında Zorbalığa Yönelik Geliştirilen Programın Etkisinin İncelenmesi," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir
- Kızmaz, Zahir (2006); "Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 16, Sayı 2, s. 247-267, web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt16/sayi2/247-267.pdf, (Erişim Tarihi: 11.12.2013).
- Kocacık, Faruk (2001); "Şiddet Olgusu Üzerine," *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 1-7, <http://iubdergi.cumhuriyet.edu.tr/archive/%C5%9Eiddet%20olgusu%20%C3%9Czerine.pdf>, (Erişim tarihi: 14.02.2014)
- Kochenderfer, Becky. J. ve Gary W. Ladd (1996); "Peer Victimization: Cause Or Consequence of School Maladjustment?" *Child Development*, Sayı:67, s. 1305-1317, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8624.1996.tb01797.x/pdf>, (Erişim Tarihi: 12.01.2014)
- Koç, Zihni. (2006); "Lise Öğrencilerinin Zorbalık Düzeylerinin Yordanması," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köknel, Özcan. (2000); *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, 2. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

- Krug, Etienne G., James A Mercy, Linda L. Dahlberg ve Anthony B. Zwi (2002); "The World Report on Violence and Health," *The Lancet*, Cilt 360, Sayı :9339, s. 1083-1088, http://ac.els-cdn.com/S0140673602111330/1-s2.0-S014067360_2111330-main.pdf?_tid=58251926-10bb-11e4-90c3-00000aacb360&acdnat=1405935_935_0f6f2cabd26ced03347b69b8651594c5, (Erişim Tarihi: 16.03.2014)
- Kulaksızoğlu, Adnan (2001); *Ergenlik Psikolojisi*, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kuzucu, Yaşar (2008); *Küçükler için Büyüklere Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Lindsay, James J. ve A. Anderson Craig (2000), "From Antecedent Conditions to Violent Actions: A General Affective Aggression Model," *Personality and Social Psychology Bulletin*, Cilt: 26, Sayı: 5, s. 533-547, <http://www.psychology.iastate.edu/faculty/caa/abstracts/2000-2004/00LA.pdf>, (Erişim tarihi: 09.04.2014)
- Lowenstein, LF (1978); "Who is the Bully?" , *Bulletin British Psychological Society*, Sayı:31, s. 147-149.
- Mason, Kimberly L (2008); "Cyberbullying: A Preliminary Assessment For School Personnel," *Psychology in the Schools*, Cilt 45, Sayı 4, s. 323-348.
- MEB (2002); "Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele İçin Yerel Ortaklıklar Konferansı Sonuç Bildirgesi," http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/OkullardaSiddetinOnlenmesi/OkullardaSiddetinOnlenmesi_Bildirgesi.htm (Erişim Tarihi: 19.05.2014);
- MEB (2006); Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı, (2006-2011+); <http://www.meb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 03.08.2013), s.1-60.
- MEB (2009); "Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Konulu Genelge" http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/55/17/972353/dosyalar/2012_12/29051427_genelge2009_9.pdf, (Erişim Tarihi: 07.08.2013)
- MEB (2013); <http://zonguldak.meb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 15.05.2013)
- Merriam-Webster (2014); <http://www.merriam-webster.com/dictionary/violence>, (Erişim Tarihi:19.05.2014)
- Metin-Aslan, Özge ve Belma Tuğrul (2014); "Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Oyunlarında Ortaya Çıkan Zorbalık ve Mağdur Olma Davranışlarının İçerik Analizi," *Kuramsal EğitimBilim Dergisi*, Cilt 7, Sayı:1, s.60-77. <http://www.keg.aku.edu.tr/index.php/anasayfa/article/view/336> (Erişim Tarihi: 07.06.2014)

- Morgan, Cilifford T. (1984), *Psikiyatriye Giriş Ders Kitabı* (çev. Hüsnu Arıcı), Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Ankara.
- Nansel, Tonja R, Mary Overpeck, Ramani S Pilla, W June Ruan, Bruce Simons-Morton ve Peter Scheidt (2001); "Bullying Behaviors Among US Youth: Prevalence and Association with Psychosocial Adjustment," *The Journal of American Medical Association*, Cilt 285, Sayı 16, s. 2094-2100.
- Olweus, Dan (1995); "Bullying or Peer Abuse at School: Facts and Intervention," *Current Directions In Psychological Science*, Cilt: 4, Sayı: 6, s. 196–200.
- Olweus, Dan (2003); "A Profile of Bullying at School," *Educational Leadership*, Cilt 60, Sayı 6, s. 48-55, http://www.lhsenglish.com/uploads/7/9/0/8/7908073/olweus_profile_of_bullying.pdf, (Erişim Tarihi: 01.02.2014)
- Olweus, Dan (2005); *Bullying at School. What We Know and What We Can Do*, Oxford: Blackwell. 2005.
- Öğülmüş, Selahiddin (2002); "Okullarda Şiddet ve Alınabilecek Önlemler," *Eğitime Bakış*, Cilt 2, Sayı 7, s. 16-43, http://vizyon21yy.com/documan/Egitim_Ogretim/Rehberlik/Okullarda_Siddet_ve_Alinabilecek_Onlemler.pdf, (Erişim Tarihi:07.06.2014)
- Özdamar, Kazım (2004a); *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 1*, Kaan Kitabevi; s. 649
- Özdamar, Kazım (2004b); *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi 2 / Çok Değişkenli Analizler*, Kaan Kitabevi; İstanbul.
- Özdiñer-Arslan, Sevda. (2008); "*Lise Öğrencilerinde Öz-Kavram ve Aile İlişisinin Akran Zorbalığına Etkisi*," Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özgür, Gönül, Gül den Yörükoğ lu ve Leyla Baysan-Arabacı, (2011); "Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğ ilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler," *Journal of Psychiatric Nursing*, Cilt 2, Sayı 2, s. 53-60. <http://www.phdergi.org/jvi.aspx?pdire=phd&plng=tur&volume=2&issue=2>, (Erişim Tarihi: 21.04.2014).
- Pekel-Uludağlı, Nilay, ve Zehra Uçanok (2005); "Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarı ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban Davranışı Türleri," *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 20, Sayı 56, s. 77-92. <http://www.baskent.edu.tr/~npekel/docs/pekel2005.pdf>, (Erişim Tarihi: 09.21.2013).
- Pelendecioğ lu, Betül (2011); "*Lise Öğrencilerinde Zorbalık Olgusunun Okul Yaşam Kalitesi ve Empati Değişkenleri Bakımından İncelenmesi*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Pereira, Beatriz, Denise Mendonca, Carlo Netto, Lucilia Valente, ve Peter K. Smith, (2004); "Bullying In Portuguese Schools," *School Psychology International*, Cilt:25, Sayı:2, s. 241–254.
- Perry, David G, Louise C Perry, ve Paul Rasmussen (1986); "Cognitive Social Learning Mediators Of Aggression," *Society for Research in Child Development*, Sayı 57, s. 700-711, <http://doi.apa.org/psycinfo/1986-26931-001>, (Erişim Tarihi: 20.03.2014)
- Pikas, Anatol (1975); "Treatment of Mobbing in School: Principles for and the Results of the Work of an Anti-Mobbing Group," *Scandinavian Journal of Educational Research*, Cilt: 19, Sayı: 1, s. 1-12.
- Pişkin, Metin (2002); "Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, Cilt 2, Sayı 2, s. 531-562, <http://www.edam.com.tr/kuyeb/pdf/tr/58303601ea173267774fc7b105fca742PISKIN.pdf>, (Erişim Tarihi: 31.05.2014)
- Pişkin, Metin (2006); "Okul Şiddeti: Tanımı, Yaygınlığı ve Önleme Stratejileri," *Kamuda Sosyal Politika*, Cilt 1, Sayı 2, s. 43-62.
- Pişkin, Metin ve Tuncay Ayas (2011); "Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu," *Akademik Bakış Dergisi*, E-Dergi, Sayı 23, s. 1-23, <http://www.akademikbakis.org/eskisite/23/07.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.06.2014).
- Polat, İbrahim (2009); "*Ticaret Meslek Lisesi Öğrencilerinin Şiddet Eğilimlerinin Çok Yönlü Olarak İncelenmesi [İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği]*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Rigby, Ken (1997); "Attitudes and Beliefs About Bullying Among Australian School Children," *The Irish Journal of Psychology*, Cilt 18, Sayı 2, s. 202-220, <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03033910.1997.10558140>
- Roland Erling ve Thormod Idsoe (2001); "Aggression and Bullying," *Aggressive Behavior*, Cilt 27, Sayı 4, s. 446–462, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ab.1029/pdf>, (Erişim Tarihi: 31.05.2014)
- Roland, Erling, and Elaine Munthe (1989); *Bullying: an International Perspective*, Fulton Books, 1989.
- Salmivalli, Christina (1999); "Participant Role Approach to School Bullying: Implications for Interventions," *Journal of Adolescence*, Cilt:22, Sayı:4, s. 453-459, http://ac.els-cdn.com/S0140197199902397/1-s2.0-S0140197199902397-main.pdf?_tid=1da334da-10f8-11e4-9a76-00000aacb361&acdnat=1405962036_fe99c67299b03786fb06ea236d4edff9

- Salmivalli, Christina, Kirsti Lagerspetz, Kaj Björkqvist, Karin Österman, ve Ari Kaukiainen (1996); "Bullying as a Group Process: Participant Roles and Their Relations to Social Status within the Group," *Aggressive Behavior*, Cilt 22, Sayı 1, s. 1-15, http://www.researchgate.net/publication/227882484_Bullying_as_a_group_process_Participant_roles_and_their_relations_to_social_status_within_the_group/file/9c96051cc1eae240a6.pdf, (Erişim Tarihi: 07.05. 2014).
- Saribeyoğlu, Sevda N. (2007); "*Lise Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı İle Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Satan, Ayşin (2006); "*İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler ile İlişkisi*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Scheithauer, Herbert, Tobias Hayer, Franz Petermann ve Gert Jugert (2006); "Physical, Verbal, and Relational Forms of Bullying Among German Students: Age Trends, Gender Differences, and Correlates," *Aggressive Behavior*, Cilt 32, Sayı 3, s. 261-275, <http://dx.doi.org/10.1002/ab.20128>, (Erişim Tarihi:30.04.2014).
- Sheskin, David (2004); *Handbook of Parametric and Nonparametric Statistical Procedures*, Chapman ve Hall/CRC Hardcover, s.1,736 pages
- Sidney Siegel (1977); *Davranış Bilimleri için Parametrik-Olmayan İstatistikler*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, (Çeviren Yurdal Topsever, 1977), s. 316.
- Smith, Peter K. ve Paul Brain (2000); "Bullying in Schools: Lessons from Two Decades of Research," *Aggressive Behavior*, Cilt 26 Sayı 1, s. 1-9, [http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/\(SICI\)1098-2337\(2000\)26:1%3C1:AID-AB1%3E3.0.CO;2-7/pdf](http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/(SICI)1098-2337(2000)26:1%3C1:AID-AB1%3E3.0.CO;2-7/pdf), (Erişim Tarihi: 31.05.2014).
- Sprent, Peter ve Smeeton Nigel C. (2001); *Applied Nonparametric Statistical Methods*, Chapman ve Hall/CRC, London, England, s.461.
- Sukat, Özge (2009); "*Lise Öğrencilerinde Akran İstismarı*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Süngü, Hilmi (2013); "Ulusal Basında Okullarda Şiddete İlişkin Haberlerin Değerlendirilmesi," *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt:13, Sayı:2 , s. 89-106, <http://www.efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/article/viewFile/1245/2143>, (Erişim Tarihi: 20.02.2014).

- Şisman, Mehmet, Hatice Güleş ve Ayşe Dönmez, (2010); “Demokratik Bir Okul Kültürü İçin Yeterlilikler Çerçevesi,” *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1, s. 167-182. http://sosyaldergi.usak.edu.tr/Makaleler/1942633973_201001makale10.pdf (Erişim Tarihi: 07.06.2014).
- TDK (2014); “Büyük Türkçe Sözlük,” http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts (Erişim Tarihi: 07.05.2014).
- Tınaz, Pınar (2006); “İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing);” *Çalışma ve Toplum*, Cilt 4, Sayı 11, s. 13-28, <http://www.calismatoplum.org/sayil1/tinaz.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.05.2014).
- Tıprıdamaz-Sipahi, Hilal (2008); “İzmir İli Bornova İlçesinde İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen ve Eşlik Eden Faktörler,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Totan, Tarık ve Zeynep Deniz Yöndem, (2007); “Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi,” *Ege Eğitim Dergisi*, Sayı 8, Cilt 2, s: 53-68. <http://egitim.ege.edu.tr/efdergi/issues/2007-8-2/2007-8-2-4.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.06.2014).
- Tuzgöl, Meliha (2000); “Ana Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi,” *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 2, Sayı 14, s. 39-48, <http://pdrdergisi.org/edergi/index.php/pdredergi/article/view/38/40>, (Erişim Tarihi: 04.04.2014).
- TÜİK (2013); “İstatistiklerle Gençlik 2013,” http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetayveKT_ID=11veKITAPID=251, (Erişim Tarihi: 07.05.2014) s.1-176.
- Türktaş, Şebnem (2013); “Zorbalıkla Baş Etmeye Yönelik Akran Destek Programının Ortaokul 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalıkla Baş Etme Becerilerine Etkileri,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Undheim, Anne Mari, ve Anne Mari Sund (2010); “Prevalence of Bullying and Aggressive Behavior and Their Relationship to Mental Health Problems Among 12-To 15-Year-Old Norwegian Adolescents,” *European Child and Adolescent Psychiatry*, Cilt 19, Sayı 11, s. 803-811, <http://link.springer.com/article/10.1007/s00787-010-0131-7#page-1>, (Erişim Tarihi: 15.02.2014).
- Uzbaş, Aslı (2010); “Okul Psikolojik Danışmanlarının Okulda Saldırganlık ve Şiddete Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi,” *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt 9, Sayı 18, s. 90-110, <http://efd.mehmetakif.edu.tr/sonsayi/pdf/091207.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.02.2014).

- Ünalmiş, Mehmet, ve Rukiye Şahin (2012); “Şiddete Yönelik Tutum ve Okul Zorbalığı,” *Cumhuriyet International Journal of Education*, Cilt 1, Sayı 1, s. 63-71, <http://www.cijeonline.com/index.php/cije/article/view/9/11>, (Erişim Tarihi: 30.04.2014).
- Van Acker, R (2007); “Antisocial, Aggressive and Violent Behavior in Children and Adolescent within Alternative Education Settings: Prevention and Intervention [Çevrimiçi sürüm],” *Preventing School Failure*, Cilt 51, Sayı:2, s. 5-12, <http://search.proquest.com/docview/228447623?pq-origsite=summon>, (Erişim Tarihi: 23.04.2014)
- Vanderbilt, Douglas, ve Augustyn, Marilyn (2010); “The Effects of Bullying. *Paediatrics and Child Health*,” Cilt 20, Sayı 7, s. 315-320, http://ac.els-cdn.com/S1751722210000715/1-s2.0-S1751722210000715-main.pdf?_tid=89fcf2fc-10c5-11e4-a1b4-00000aacb35e&acdnt=1405940313_435d41569ccb37f712ef2803f2922792, (Erişim Tarihi: 35.04.2014).
- Yanbastı, Gülgün (1990); *Kişilik Kuramları*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İzmir.
- Yavuz, Hüseyin (2007); “*Çalışanlarda Mobbing (Psikolojik Şiddet) Algısını Etkileyen Faktörler: SDÜ Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Yavuzer, Yasemin (2011); “Okullarda Saldırganlık/Şiddet: Okul ve Öğretmenle İlgili Risk Faktörleri ve Önleme Stratejileri,” *Millî Eğitim Dergisi*, Cilt 192 Sayı:4, s.43-61, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/192.pdf, (Erişim Tarihi: 09.06.2014).
- Yekeler, Beliz (2010); “*Malatya’da Kırsal Bir Bölgede Ergenlik Dönemindeki Gençlere Yönelik Şiddet ve Etkileyen Faktörler*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Yıldırım, Remzi (2012); “Akran Zorbalığı,” *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s. 39-51, <http://sbe.cbu.edu.tr/2012-2/07yildirim.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.03.2014) .
- Yurtal, Filiz, ve Fulya Cenkseven, (2007); “İlköğretim Okullarında Zorbalığın Yaygınlığı ve Doğası,” *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, Cilt 3, Sayı 28, s. 1-13, <http://pdrdergisi.org/edergi/index.php/pdredergi/article/view/185/187>, (Erişim Tarihi: 30.01.2014).
- Zimmerman, Marc A, Laurel A. Copeland, Jean T. Shope, ve Terry E. Dielman, (1997); “A Longitudinal Study of Self-Esteem: Implications for Adolescent Development,” *Journal of youth and Adolescence*, Cilt 26, Sayı 2, s.117-141, <http://link.springer.com/article/10.1023/A:1024596313925#page-1>, (Erişim Tarihi: 22.02.2014).

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

GENEL AÇIKLAMA

Değerli Öğrenci;

“Liselerde Akran Zorbalığı” konulu yüksek lisans tez çalışması kapsamında; aşağıdaki ölçeklerle veri toplanılması amaçlanmaktadır. Bu uygulamanın amacı, öğrenciler arasında zaman zaman gözlenen ve “zorbalık” olarak adlandırılan davranışların ne sıklıkla meydana geldiğini belirlemektir. Ölçeklere vereceğiniz cevaplarla, sorunun daha iyi anlaşılmasına ve çözümüne katkıda bulunmuş olacaksınız. Toplanan bu veriler, araştırma amacı dışında başka bir amaç için kullanılmayacaktır.

Sizden beklenen, ölçeklerdeki her bir ifadeyi tek tek okuyarak ifadenin size ne ölçüde uygun olduğuna ya da olmadığına karar vermenizdir. Her bir ölçeğe ilişkin ifadelerin nasıl cevaplandırılması gerektiği ilgili ölçeğin başında yönergeler ile ayrıca verilmiştir. Lütfen, işaretlessiz ifade bırakmayınız ve ölçekler üzerine herhangi bir kimlik bilgisi yazmayınız.

Benim için önemli olan sizin gerçek düşüncelerinizi yansıtmanızdır. **SİZDEN ALDIĞIM TÜM BU BİLGİLER KESİNLİKLE GİZLİ KALACAKTIR VE YALNIZCA ARAŞTIRMA AMACIYLA KULLANILACAKTIR.** Doldurulmuş haldeki cevap kâğıtlarınızın, okul idaresine, öğretmenlerinize ya da arkadaşlarınıza gösterilmesi söz konusu değildir.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Engin DİLMAÇ
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

1.Sınıfınız(Lütfen yazınız) :

2.Yaşınız(Lütfen yazınız) :

3.Cinsiyetiniz: (1)Kız (2) Erkek

4.Anne baba eğitim durumu nedir?

	Okuma yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	üniversite
Anne						
Baba						

5.Ailenizin Aylık Geliri:

- 500 TL 'den az
- 500–1000 TL arası
- 1000-1500TL arası
- 1500–2000 TL arası
- 2000 -2500 TL arası
- 2500 TL üzeri

6.Gecen yılki Başarı Durumunuz:

- Başarılı
- Orta
- Başarısız

7.Aile içinde sorunları çözmek üzere şiddete (dayağa) ne sıklıkla başvurulur?

- a.Hiç:
- b. Ara sıra:
- c.Sık sık:

8.Veliniz okula ne sıklıkla gelir?

- a.Hiç:
- b. Okuldan çağrıldığında:
- c. Sık sık:

Ek 2: Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği

BU YIL OKUL DÖNEMİ BOYUNCA

	Aşağıdaki söz ve eylemlerden size uygun olan olanı ilgili kutucuklara X işareti koyarak belirtiniz.	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Seyrek olarak	Hiçbir zaman
1	Jiletle tehdit edildim.	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
2	Bıçakla yaralandım.	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
3	Üzerime jilet atıldı	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
4	Ateşli silahla tehdit edildim	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
5	Ateşli silahla yaralandım	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
6	Zararlı maddeleri satmak için tehdit edildim	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
7	Oyunu/yarışmayı/maçı kaybetmek için tehdit edildim	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
8	Arkadaşıma küfredildi	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
9	Aileme küfredildi	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
10	Hakkımda dedikodu yapıldı	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
11	Bana kötü ad takıldı	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
12	Bana cinsel içerikli sözler söylendi	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
13	Laf atıldı	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
14	Ailem hakkında çirkin ve kaba sözler söylendi	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
15	İnternet ile (chat, e-mail) hoşla gitmeyen mesajlar aldım	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
16	Rahatsız edici telefonlar aldım	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
17	Rahatsız edici telefon mesajları aldım	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
18	İsteğim dışında cinsel amaçla dokunulmaya çalışıldı	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐
19	İsteğim dışında cinsel amaçla dokunuldu	☐	☐	☐	☐	☐
	a) Peki sen yaptın mı?	☐	☐	☐	☐	☐

20	Cinsel tehditler aldım	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
21	Çimdiklendim	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
22	İtildim	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
23	Boğazım sıkıldı	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
24	Isırıldım	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
25	Saçım çekildi	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
26	Derse hazır gelmeyenlerin baskısıyla, hazır olmadığımı	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
27	Sınavlarda çok yüksek not almamam için baskı yapıldı	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
28	Ders notlarımı vermeye zorlandım	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
29	Başkası için ödev yapmaya zorlandım	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
30	Tenha köşelerde sıkıştırılıp dövüldüm	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
31	Yumruk yedim	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
32	Tekmelendim	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0
33	Tokat yedim	0	0	0	0	0
	a) Peki sen yaptın mı?	0	0	0	0	0

Sevgili öğrenciler, buraya kadar anketi doldurdunuz. İlginiz ve araştırmaya katkılarınız için teşekkür ederim. Lütfen cevaplarınızı içtenlikle verdiğinizden emin olunuz.